



AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ
MƏRKƏZİ BANKI

YAŞIL TAKSONOMİYA

Azərbaycan Respublikası
Mərkəzi Bankının İdarə Heyətinin
2024-cü il 07 noyabr tarixli ____ nömrəli qərarı ilə
TƏSDİQ EDİLMİŞDİR

YAŞIL TAKSONOMİYA

MÜNDƏRİCAT

1. GİRİŞ	3
2. QLOBAL TRENDLƏR	3
3. MÖVCUD VƏZİYYƏTİN TƏHLİLİ	4
4. TAKSONOMİYANIN MƏQSƏDLƏRİ VƏ ƏSAS PRİNSİPLƏRİ	5
5. TAKSONOMİYA ÜZRƏ MÜƏYYƏN EDİLMİŞ SEKTORLAR VƏ TEXNİKİ BAXIŞ MEYARLARI.....	2
6. TAKSONOMİYANIN ƏSAS İSTİFADƏÇİLƏRİ	3
7. TAKSONOMİYADAN İSTİFADƏ HALLARI	5
8. YAŞIL FƏALİYYƏTLƏRİN MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ QAYDASI	5
9. SEKTORLAR ÜZRƏ QIYMƏTLƏNDİRMƏ MEYARLARI	6
9.4.1. BƏRPA OLUNAN ENERJİ.....	8
9.4.2. ENERJİ SƏMƏRƏLİLİYİ.....	19
10.4.3. SU RESURSLARININ DAYANIQLI İDARƏ EDİLMƏSİ	30
10.4.4. ÇİRKLƏNMƏNİN QARŞISININ ALINMASI VƏ ÇİRKLƏNMƏYƏ NƏZARƏT	37
9.4.6. DAYANIQLI KƏND TƏSƏRRÜFATI, FERMER TƏSƏRRÜFATI VƏ AKVAKULTURA	55
9.4.7. BIOMÜXTƏLİFLİK VƏ MÜHAFİZƏ	64
9.4.8. DAİRƏVİ İQTİSADİYYAT VƏ TULLANTILARIN İDARƏ EDİLMƏSİ	75
9.4.9. YAŞIL BİNALAR VƏ DAYANIQLI İNŞAAT	83
9.4.10. YAŞIL XİDMƏTLƏR	89
ƏLAVƏ A: İQLİM DƏYİŞİKLİYİNƏ ADAPTASIYA TƏDBİRLƏRİ.....	101
ƏLAVƏ B: MİNİMUM SOSİAL MÜDAFİƏ TƏDBİRLƏRİ	105
10. AKRONİMLƏR VƏ İXTİSARLAR	108

1. Giriş

İqlim dəyişikliyi dünyanın hər yerində təbiətə və insanlara geniş təsir göstərir. Elmi sübutlar göstərir ki, iqlim dəyişikliyi bəşəriyyət və planet üçün mövcud ən böyük təhlükələrdən biridir. Azərbaycan Respublikasının iqlim dəyişikliyinə fəsadlarına həssaslığı yüksəkdir və ölkədə temperaturun artması qlobal orta göstəricidən daha sürətlə baş verir.

Dünya üzrə zərərli qazların atmosfərə buraxılmasında cüzi çəkiyə (0.15 faiz) malik olmasına baxmayaraq, Azərbaycan Respublikası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyasının (COP29), Kioto Protokolunun Tərəflər Görüşünün 19-cu sessiyasının və Paris Sazişinin Tərəflər Görüşünün 6-cı sessiyasına ev sahibliyi edən ölkə olaraq dayanıqlı iqtisadiyyat gündəliyini inkişaf etdirmək, regionda və qlobal miqyasda iqlim dəyişikliklərinin təsirlərinin azaldılması və aşağı-karbon iqtisadiyyatına keçid üzrə təşəbbüslərə əhəmiyyətli töhfə vermək niyyətindədir.

Dayanıqlı inkişaf və yaşıl keçid üzrə strateji hədəflərin realizasiyası məqsədi ilə Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının təşəbbüsü ilə aidiyyəti dövlət orqanlarının (qurumlarının) nümayəndələrinin iştirakı ilə Dayanıqlı maliyyə üzrə Ekspert Qrupu yaradılmış və həmin Qrup tərəfindən Dünya Bankı ekspertlərinin dəstəyi ilə Mərkəzi Bankının Yaşıl Taksonomiyası (bundan sonra - Taksonomiya) hazırlanmışdır. Taksonomiyada beynəlxalq ən yaxşı təcrübələr, habelə Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının xüsusiyyətləri nəzərə alınmışdır.

Taksonomiya iqlim, yaşıl, sosial və ya dayanıqlılıq məqsədlərinə xidmət edən fəaliyyətləri müəyyən edən təsnifat sistemidir. Taksonomiya ətraf mühit məqsədlərinə nail olmağa və yaşıl iqtisadiyyatın inkişafına töhfə verməyə yönəlmiş fəaliyyətlərin siyahısını müəyyən edir.

2. Qlobal trendlər

Beynəlxalq səviyyədə yaşıl taksonomiyalar maliyyə sistemini “yaşıl” etmək və maliyyə resurslarını dayanıqlı iqtisadi fəaliyyətlərə yönəltmək üçün kritik bir vasitə kimi qəbul edilir. Beynəlxalq Kapital Bazarları Assosiasiyasının qənaətinə görə yaşıl taksonomiyalar iqlim, ətraf mühit, sosial və ya dayanıqlı məqsədlərə töhfə verən fəaliyyətlər, aktivlər, yaxud layihələri müəyyən etmək üçün əvvəlcədən müəyyən edilmiş hədlərə əsaslanan bir təsnifat vasitəsidir. Taksonomiya onun iştirakçılarna, o cümlədən maliyyə bazarı iştirakçılarna, korporativ şirkətlərə və ictimaiyyətə “yaşıl” meyarlar ilə bağlı aydınlıq gətirir. Bu, dayanıqlı maliyyəyə ardıcıl yanaşmanın təşviq edilməsi, habelə ekoloji və dayanıqlılıq məqsədlərinə müsbət töhfə verən investisiyaların təşviqi üçün vacibdir.

Düzgün müəyyən edilmiş və strukturlaşdırılmış Taksonomiya daha səmərəli qərar qəbulu prosesini dəstəkləyir, eləcə də milli ətraf mühit və iqlim məqsədlərinə nail olmağa töhfə verən investisiya imkanlarını təşviq edir. O, həmçinin müqayisəliliyi, etibarlılığı təmin

etməyə, hesabatlılığı yaxşılaşdırmağa, həmçinin dekarbonizasiya və yaşıl maliyyə fəaliyyətləri ilə bağlı əməliyyat xərclərini azaltmağa kömək edir.

Taksonomiyada yaşıl və dayanıqlı investisiyaların aydın şəkildə müəyyənləşdirilməsi maliyyə bazarı iştirakçılarının həqiqətən yaşıl olan layihələrə kapital axınıni təmin etmək üçün öz strategiya və stimullarını təkmilləşdirməyə imkan yaradacaqdır. Bu, həmçinin investorları ətraf mühitə dair əsassız iddialardan qoruyaraq onların yaşıl investisiyalara olan etimadını artırma bilər. Eyni zamanda, şirkətlər ekoloji cəhətdən daha məsuliyyətli təcrübələri qəbul etmək üçün daha aydın təlimatlar da tətbiq edə bilərlər.

3. Mövcud vəziyyətin təhlili

İqlim dəyişikliyi, o cümlədən temperaturun artması və ekstremal hava hadisələri Azərbaycan Respublikasına təsir edən ən əhəmiyyətli dayanıqlılıq problemlərindən biridir. Temperaturun global orta göstəricidən daha sürətlə artaraq potensial olaraq XXI əsrin 90-cı illərinə qədər 4.7°C, ən yüksək emissiya ssenarilərinə görə isə yay aylarında təxminən 6°C artacağı proqnozlaşdırılır. Bu dəyişikliklər kənd təsərrüfatı məhsuldarlığını azaltmaq, səhrələşməni sürətləndirmək və ölkənin onsuz da təzyiqləndirilmiş su təminatını daha da gərginləşdirməklə torpağın şoranlığını artırmaq kimi təhdidlər yaradır. İstiləşən iqlim şəraiti ilə bağlı Bakı kimi şəhərlərdə sağlamlıq problemlərinin artacağı ehtimal edilir və bu hal ictimai sağlamlığı çoxsaylı risklərə məruz qoyur.

Hökumətin dayanıqlı inkişaf üzrə strateji hədəfləri fonunda Azərbaycan Respublikasının sosial-iqtisadi perspektivləri üçün yaşıl transformasiyanın aktuallığı artır. Dünya xalis sıfır emissiyaya doğru irəlilədikcə karbohidrogen məhsullarına tələbatın azalması perspektivləri ölkənin ticarət balansına və iqtisadi sabitliyinə risk yarada bilər. Həmçinin, qeyd edilən tendensiya karbohidrogen əsaslı aktivlərin köhnəlməsi risklərini yaradır. Bu çağırışların neytrallaşdırılması və fürsətə çevrilməsi məqsədilə Hökumət özünün strateji inkişaf planlarına zəruri düzəlişlər etmişdir. Bu məqsədlə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2021-ci il 2 fevral tarixli 2469 nömrəli Sərəncamı ilə "Azərbaycan –2030: sosial-iqtisadi inkişafa dair Milli Prioritetlər" təsdiq olunmuşdur və bu prioritetlərə əsasən hazırlanmış və Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2024-cü il 29 aprel tarixli 46 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş "2022–2026-cı illərdə sosial-iqtisadi inkişaf Strategiyası" hazırda icra edilməkdədir. Müəyyən edilmiş beş milli prioritetdən biri təmiz ətraf mühit və "yaşıl artım ölkəsi" hədəfinin reallaşdırılmasıdır.

İqlimlə bağlı problemlərin həllinin vacibliyini qəbul edən Azərbaycan Respublikası Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası ilə bağlı Tərəflərin 21-ci Konfransında qəbul olunmuş Paris Sazişi (bundan sonra - Paris Sazişi) kimi beynəlxalq çərçivələrə sadiqliyini ifadə etmişdir. Bu Sazişə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının 2017-ci ildə qəbul etdiyi "Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Təhdidlər" (bundan sonra - NDC 1.0) sənədində ölkə enerji, neft-qaz, kənd təsərrüfatı və tullantıların idarə olunması kimi sektorlarda iqlim dəyişikliyinə azaldılması (mitiqasiyası) planlarını açıqlamışdır. Azərbaycan Respublikası iqlim dəyişikliyi ilə bağlı qanunvericiliyini

biomüxtəlifliyin mühafizəsi, çirklənməyə nəzarət və resursların dayanıqlı idarə olunması sahələrində beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırmaq istiqamətində aktiv işlər aparır.

Yaşıl və aşağı-karbon emissiyalı iqtisadiyyata keçid əhəmiyyətli islahatlar və maliyyələşdirmə tələb edir. Ölkənin yenilənmiş "NDC 2.0" sənədinin hədəfi meşələrin və digər ekosistemlərin mümkün maksimal absorbsiya qabiliyyətini nəzərə almaqla, 2050-ci ilə qədər 1990-cı il səviyyələri ilə müqayisədə istixana qazları ("GHG") emissiyalarını 40 faiz azaltmağı hədəfləyir. Hazırda yenilənməkdə olan "NDC 3.0" daha yüksək hədəflər müəyyən edəcəkdir. Bu hədəflərin realizasiyası mövcud siyasət və islahatlar çərçivəsinin əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirilməsini şərtləndirir. 2000-2019-cu illər arasında nəqliyyatdan qaynaqlanan istixana emissiyaları üç dəfədən çox artmış, elektrik və istilik enerjisi emissiyaları ən böyük emissiya mənbəyi kimi nisbətən azalmışdır.

Beləliklə, dayanıqlı inkişaf hədəflərinə nail olunması mövcud siyasət çərçivəsində vacib dəyişiklikləri aktuallaşdırır. Bu, dayanıqlı maliyyə də daxil olmaqla, resursların səfərbər edilməsinə və onların miqyasının artırılmasına imkan verən iqtisadi, eləcə də makro-maliyyə və idarəetmə sektorlarını əhatə edən islahatları zəruri edir. Daha dayanıqlı investisiyalar üçün tələb olunan resursların və kapitalın ölçüsü əhəmiyyətli dərəcədə böyükdür. Məsələn, Dünya Bankının hesablamalarına əsasən 2060-cı ilə qədər dekarbonizasiya və dayanıqlılıq üçün əlavə diskontlaşdırılmış xərclər təxminən 44.1 milyard ABŞ dolları (təxminən 24.7 milyard ABŞ dolları dekarbonizasiya üçün və 19.4 milyard ABŞ dolları dayanıqlılıq üçün) təşkil edir ki, bu da kumulyativ diskontlaşdırılmış ÜDM-in təxminən 3.2%-nə bərabərdir. Ümumilikdə, qeyd edilən strateji dəyişikliklər Azərbaycan Respublikasında yaşıl, inklüziv və dayanıqlı inkişafı təşviq etmək üçün vacibdir.

Taksonomiya Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının yaşıllaşdırılması və dekarbonizasiyasında əhəmiyyətli bir mərhələ üçün əlverişli zəmin yaradacaqdır. Taksonomiya bərpa olunan enerjiyə, dayanıqlı kənd təsərrüfatına və Azərbaycan Respublikasının daha möhkəm, dayanıqlı və şaxələndirilmiş iqtisadi gələcəyinə töhfə verəcək digər əsas sektorlara investisiyaların cəlb edilməsinə kömək edəcəkdir. Bu da öz növbəsində qlobal iqlim və dayanıqlılıq məqsədlərinə töhfə verməklə ölkənin beynəlxalq arenada rəqabətqabiliyyətli mövqeyini artıracaqdır.

4. Taksonomiyanın məqsədləri və əsas prinsipləri

4.1. Taksonomiya aşağıdakı məqsədlərin reallaşdırılmasına yönəlmişdir:

4.1.1. **İqlim dəyişikliyinə mitiqasiyası** - istixana qazları emissiyasını azaltmaq və ya digər tərəflərin bunu etməsinə dəstək vermək;

4.1.2. **İqlim dəyişikliyinə adaptasiya** - fərdlərin, yaxud icmaların iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə qarşı dayanıqlılığını artıran tədbirlər həyata keçirmək və digərlərinə öz adaptasiya imkanlarını artırmaqda dəstək vermək;

4.1.3. **Su və dəniz ehtiyatlarının dayanıqlı idarə olunması və qorunması** - ətraf mühitə zərəri minimuma endirməklə su ehtiyatlarının məsuliyyətli idarə olunmasını və qorunmasını təmin etmək;

4.1.4. **Dairəvi iqtisadiyyata keçid** - tullantıların təkrar emalı, dairəvi iqtisadiyyat modellərinin təşviqi, yaxud biobazalı materialların hazırlanması kimi təcrübələr vasitəsilə tullantıları minimuma endirmək və resursların səmərəliliyini artırmaq;

4.1.5. **Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət** - ətraf mühitə və insan sağlamlığına mənfi təsir göstərən amillər ilə mübarizə aparmaq, o cümlədən tullantıları idarə etmək, havanın çirklənməsini azaltmaq, yaxud çirklənmiş torpağı təmizləmək;

4.1.6. **Biomüxtəlifliyin və ekosistemlərin mühafizəsi və bərpası** - təbii yaşayış mühiti və ekosistemləri bərpa etmək, biomüxtəlifliyi qorumaq və dayanıqlı meşəçilik təcrübələrini təşviq etmək.

4.2. Taksonomiyanın aktuallığını, effektivliyini, milli və beynəlxalq dayanıqlılıq məqsədlərinə uyğunluğunu təmin etmək üçün aşağıdakı prinsiplər rəhbər tutulur:

4.2.1. **Milli prioritetlərə və beynəlxalq öhdəliklərə uyğunlaşma** - Taksonomiya mövcud milli qanunları, siyasətləri və qaydaları özündə birləşdirərək, Azərbaycan Respublikasının iqlimini, ətraf mühiti və dayanıqlı inkişaf məqsədlərini əks etdirmək üçün hazırlanmışdır. Bu, Taksonomiya çərçivəsinin Azərbaycan Respublikasının unikal çağırış və imkanlarına uyğunlaşdırılmasını təmin edir.

Taksonomiya həmçinin Azərbaycan Respublikasının beynəlxalq öhdəliklərini, o cümlədən Paris Sazişi və Milli Səviyyədə Müəyyən Edilmiş Təhdətləri (NDC), eləcə də Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Dayanıqlı İnkişaf Məqsədləri (SDG) kimi qlobal çərçivələri nəzərə alır. Taksonomiyaya daxil edilən hər bir sektorun əhatə etdiyi SDG-lər aşağıdakı cədvəldə göstərilmişdir. Bu uyğunlaşma Azərbaycan Respublikasının qlobal iqlim və dayanıqlılıq problemlərinin həllində rolunu gücləndirir.

Taksonomiyaya tam uyğunluğu təmin etmək üçün iqtisadi fəaliyyətlər iqlim adaptasiya təcrübələrinə uyğun olmalıdır (Əlavə A).

Cədvəl: Taksonomiya sektorlarının BMT-nin SDG-nə uyğunluğu

Bərpa olunan enerji	7. Sərfəli və təmiz enerji	8. Layiqli iş və iqtisadi artım	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	13. İqlim fəaliyyəti					
Enerji səmərəliliyi	7. Sərfəli və təmiz enerji	8. Layiqli iş və iqtisadi artım	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	13. İqlim fəaliyyəti			
Dayanıqlı su idarəetməsi	2. Aclığın aradan qaldırılması	3. Sağlamlıq və rifah	6. Təmiz su və sanitariya	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	13. İqlim fəaliyyəti			
Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət	3. Sağlamlıq və rifah	6. Təmiz su və sanitariya	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	13. İqlim fəaliyyəti	14. Dənizdə həyat			
Yaşıl nəqliyyat	7. Sərfəli və təmiz enerji	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	13. İqlim fəaliyyəti					
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer	1. Kasıblığın aradan qaldırılması	2. Aclığın aradan qaldırılması	6. Təmiz su və sanitariya	8. Layiqli iş və iqtisadi artım	10. Bərabərsizliyin azalması	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	13. İqlim fəaliyyəti	14. Dənizdə həyat	15. Torpaqda həyat

təsərrüfatı və akvakultura									
Biomüxtəliflik və mühafizə	2. Aclığın aradan qaldırılması	6.Təmiz su və sanitariya	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	13.İqlim fəaliyyəti	14.Dənizdə həyat	15.Torpaqda həyat		
Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi	11. Dayanıqlı şəhərlər və icma	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	13. İqlim fəaliyyəti						
Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat	7.Sərfəli və təmiz enerji	9.Sənaye, innovasiya və infrastruktur	11.Dayanıqlı şəhərlər və icma	12.Dayanıqlı istehlak və istehsal	13. İqlim fəaliyyəti				
Yaşıl xidmətlər	8. Layiqli iş və iqtisadi artım	9. Sənaye, innovasiya və infrastruktur	10. Bərabərsizliyin azalması	12. Dayanıqlı istehlak və istehsal	15. Torpaqda həyat				

4.2.2. Dayanıqlılıq məqsədlərinə mühüm müsbət töhfələrin təmin edilməsi və zərərin qarşısının alınması - Taksonomiya aydın ekoloji məqsədləri müəyyənləşdirir və müəyyən edilmiş fəaliyyətlərin əhəmiyyətli töhfə vermə prinsipi vasitəsilə məqsədlərə əhəmiyyətli müsbət töhfələr verməsi gözlənilir. Həmçinin, Taksonomiya “əhəmiyyətli zərər verməmə” prinsipi (ƏZV) vasitəsilə digər məqsədlərə heç bir zərər vurulmamasını təmin etməyə və “minimum sosial təminatlar” prinsipi vasitəsilə sosial məqsədlərin həllinə yönəlmişdir.:

4.2.2.1. Əhəmiyyətli töhfə vermə - Taksonomiyada ehtiva edilən bir iqtisadi fəaliyyət atmosferdə istixana qazlarının emissiya səviyyələrinin sabitləşməsinə kömək etməklə insan fəaliyyətindən yaranan zərərli təsirlərin qarşısını aldıqda iqlim dəyişikliyi təsirlərinin yumşaldılmasına əhəmiyyətli töhfə vermiş hesab olunur. Paris Sazişinin uzunmüddətli temperatur məqsədlərinə uyğun olaraq buna emissiyaların azaldılması, yaxud innovativ məhsul və proseslərin tətbiqi ilə nail olmaq mümkündür.

4.2.2.2. Əhəmiyyətli zərər verməmə - Taksonomiya iqlim dəyişikliyi təsirlərinin yumşaldılması və adaptasiya tədbirlərindən biomüxtəlifliyin mühafizəsi və su ehtiyatlarının idarə edilməsində geniş ekoloji məqsədləri əhatə edir. Beləliklə, bir ekoloji məqsədə töhfə verən fəaliyyətlərin digərlərinə xələl gətirməməsini təmin etmək vacibdir. Taksonomiyada ƏZV təməl sütun hesab olunur. ƏZV çərçivəsi ətraf mühitə potensial təsirlərin hərtərəfli təhlilindən formalaşır və taksonomiyada müəyyən edilmiş fəaliyyətlərin ümumi dayanıqlılığının ayrılmaz hissəsidir.

4.2.2.3. Minimum sosial təminatlar - ətraf mühitin qorunması məqsədləri ilə yanaşı, Taksonomiya yaşıl və ya dayanıqlı hesab edilən fəaliyyətlərin əsas insan hüquqları və əmək standartlarına uyğun olmasını təmin etmək üçün “Minimum sosial təminatlar” prinsipini (MST) ehtiva edir. Bu, ölkənin yaşıl keçidinin sosial cəhətdən məsuliyyətli və əhatəli olmasını təmin edir. MST çərçivəsində azı aşağıdakılar nəzərdən keçirilir:

4.2.2.3.1. İnsan hüquqlarına hörmət - fəaliyyətlərin insan hüquqlarından sui-istifadə və yerli icmaların hüquqlarının pozulmasına səbəb olmamasının təmin edilməsi;

4.2.2.3.2. Əmək hüquqlarının qorunması - istifadə edilən əmək qanunvericiliyinə uyğunluq, məcburi əməyin, uşaq əməyinin qadağan edilməsi, ayrı-seçkiliyə yol verilməməsi və təhlükəsiz iş şəraitinin təmin edilməsi;

4.2.2.3.3. İşçilərə ədalətli münasibət - ədalətli əmək haqqı, sosial müdafiə, birləşmək hüququ və kollektiv müzakirələrin təmin edilməsi.

ƏZV və MST prinsiplərinin sektorlar üzrə tətbiq edilməsi üçün hər bir iqtisadi sektora aid olan texniki və sosial standartlar Taksonomiyanın 10-cu hissəsində təsvir edilmişdir.

4.2.3. Qlobal səviyyədə digər taksonomiyalarla qarşılıqlı əlaqənin təmin edilməsi - Taksonomiya beynəlxalq kapitalın sərhədlərarası axınını təmin etmək üçün onun digər taksonomiyalarla müqayisə oluna bilən və qarşılıqlı fəaliyyət göstərə bilən olmasını təmin etməyə prioritetlik verir. Müqayisəliliyi və qarşılıqlı fəaliyyət qabiliyyətini təmin etmək üçün Taksonomiya oxşar rəhbər prinsiplərə əsaslanır və digər beynəlxalq taksonomiyalarla oxşar dizayn və struktur elementlərə malikdir.

4.2.4. Müntəzəm təhlillərin aparılması - yaşıl fəaliyyətləri şərtləndirən texnologiyaların zaman keçdikcə təkamül etdiyini nəzərə alaraq, Taksonomiyanın mütəmadi

olaraq nəzərdən keçirilməsi və yenilənməsi nəzərdə tutulur. Beynəlxalq iqlim məqsədlərinə uyğunlaşmaq və dayanıqlı iqtisadi keçidi sürətləndirmək üçün davam edən təşəbbüslərin bir hissəsi kimi gələcəkdə Taksonomiyanın yenilənməsi zamanı tam “yaşıllaşdırılması” üçün erkən olan “keçid” fəaliyyətlərin bu sənədə daxil edilməsi nəzərdə tutulur. Bu, ətraf mühiti ən çox çirkləndirən və “yaşıllaşdırılması” çox çətin olan sənaye sektorlarının dekarbonizasiyasında əsas rol oynayır. Keçid fəaliyyətlər yaşıl fəaliyyət meyarlarına tam cavab verməyə belə ölkənin uzunmüddətli dekarbonizasiya hədəfləri üçün həlledici rol oynayacaqdır.

Dayanıqlı maliyyə üzrə Ekspert Qrupu davamlı təkmilləşdirmələr və uyğunlaşmalar vasitəsilə Azərbaycan Respublikasında Taksonomiyanın effektiv alət kimi saxlanılmasını təmin edəcək. Taksonomiyanın yenilənməsi prosesi onun praktik olmasını və müxtəlif sektorların və qrupların maraq və ehtiyaclarına uyğun gəlməsini təmin etmək üçün geniş spektrli maraqlı tərəflərlə məsləhətləşmələri əhatə edəcək.

5. Taksonomiya üzrə müəyyən edilmiş sektorlar və Texniki Baxış Meyarları

5.1. Bu Taksonomiyada müəyyən edilmiş sektorlar və fəaliyyətlər onların ölkənin ekoloji məqsədlərinə əhəmiyyətli töhfə potensialına malik olub-olmamasına, eləcə də daha geniş ekoloji və sosial dayanıqlılıq məqsədlərinə uyğunluğu meyarları əsasında müəyyən edilir.

5.2. Taksonomiyada əhatə olunan sektorlar aşağıdakılardır:

5.2.1. Bərpaolunan enerji;

5.2.2. Enerji səmərəliliyi;

5.2.3. Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi;

5.2.4. Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət;

5.2.5. Yaşıl nəqliyyat;

5.2.6. Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, heyvandarlıq və akvakultura;

5.2.7. Biomüxtəlifliyin mühafizəsi;

5.2.8. Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə olunması;

5.2.9. Yaşıl binalar və dayanıqlı tikinti;

5.2.10. Yaşıl xidmətlər.

5.3. Hər bir sektor üzrə bu fəaliyyətlərin milli hədəflərə, standartlara və ya müəyyən edilmiş hədəflərə nail olunmasına necə töhfə verdiyini təsvir edən ölçülər və ya spesifikasiyaların daha da gücləndirilməsi (genişləndirilməsi) nəzərdə tutulur. Milli standartların, siyasətlərin və ya qaydaların mövcud olmadığı hallarda, Taksonomiya müvafiq global təcrübələrə və ölkə nümunələrinə istinad edir.

6. Taksonomiyanın əsas istifadəçiləri

6.1. Taksonomiyanın əsas hədəf istifadəçiləri maliyyə bazarlarını tənzimləyən qanunlarla Mərkəzi Bankın nəzarət etdiyi subyektlərdir. Həmçinin, dövlət orqanları, dövlət müəssisələri və qeyri-hökumət təşkilatları, audit, verifikasiya və sertifikatlaşdırma xidməti göstərən xidmət təminatçıları və digər hüquqi şəxslər taksonomiyadan istifadə edə bilər.

6.2. Taksonomiyanın əsas istifadəçilər tərəfindən mümkün tətbiq sahələri aşağıdakılardır:

Əsas istifadəçilər	Mümkün tətbiq sahələri
Banklar və bank olmayan kredit təşkilatları, kredit ittifaqları	<ul style="list-style-type: none">• Dayanıqlı yaşıl maliyyə məhsullarının hazırlanması (məsələn, yaşıl kreditlər).• Kredit portfelinin milli və beynəlxalq yaşıl standartlara uyğunlaşdırılması.• Maliyyələşdirmədən əvvəl layihələrin dayanıqlılığının qiymətləndirilməsi.• Maliyyələşdirmə vasitəsilə dayanıqlı iqtisadi fəaliyyətlərin icrasına dəstək verilməsi.• Kredit portfellerinin və müvafiq lisenziyaya malik banklara münasibətdə investisiya portfellerinin ətraf mühitə və dayanıqlılığa təsirinin izlənməsi və açıqlanması.
Fond bazarı iştirakçıları (İnvestisiya şirkətləri, investisiya fondları və investisiya fondlarının idarəçiləri və s.)	<ul style="list-style-type: none">• Yaşıl aktivlərə yönəlmiş investisiya portfellerinin və fondların yaradılması.• Qiymətli kağız emissiyasının (məsələn, yaşıl istiqrazlar) ətraf mühit və dayanıqlılıq standartlarına uyğunlaşdırılması üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi.• İnvestisiya portfellerinin ətraf mühitə və dayanıqlılığa təsirinin izlənməsi və açıqlanması.• Dayanıqlı yaşıl sərmayələr üçün fondların investisiyalarının istiqamətləndirilməsi.
Sığorta bazarının peşəkar iştirakçıları	<ul style="list-style-type: none">• Ətraf mühit və iqlim dəyişikliyi ilə bağlı riskləri əhatə edən sığorta məhsullarının işlənilib hazırlanması.• Ətraf mühit və dayanıqlılıq məqsədlərinə cavab verən investisiyaları təmin etmək üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi.• Dayanıqlılıq faktorlarının risklərin idarə edilməsi proseslərinə daxil edilməsi.

<p>Kredit büroları və klirinq təşkilatları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlılıq qiymətləndirmələrinin kredit reytinglərinə inteqrasiya edilməsi və yaşıl kredit və ya dayanıqlılığa əsaslanan kredit tarixçəsi hesabatlarının təklif edilməsi. • Yaşıl və dayanıqlı maliyyə məhsulları (məsələn, yaşıl istiqrazlar) ilə əlaqəli qiymətli kağızların klirinqinin və hesablaşmasının dəstəklənməsi.
<p>Mərkəzi Bankın nəzarət etdiyi digər subyektlər</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin Taksonomiyanın ətraf mühit və dayanıqlılıq meyarlarına uyğun olmasının təmin edilməsi. • Milli və beynəlxalq standartlara uyğun dayanıqlı çərçivələrin işlənilib hazırlanması. • Yaşıl və dayanıqlı maliyyə təcrübələrində şəffaflıq və hesabatlılığın təşviq edilməsi.
<p>Dövlət orqanları, dövlət müəssisələri və qeyri-hökumət təşkilatları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aidiyyəti tərəflərin Taksonomiyaya uyğunlaşdırılmış təcrübələr və texnologiyalar haqqında məlumatlılığının artırılması. • Yaşıl maliyyə, iqtisadi dekarbonizasiya və dayanıqlılıq fəaliyyətlərinin təmin edilməsi, əlaqəli risklərin azaldılması və idarə edilməsi üçün siyasətlərin hazırlanması. • Vergi siyasətlərini və digər təşviq siyasətini dəstəkləmək üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi.
<p>Audit, verifikasiya və sertifikatlaşdırma qurumları</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Taksonomiya meyarlarına və standartlara uyğunluğun yoxlanılması. • Yaşıl və ya dayanıqlılıq hesabatlarının və açıqlamalarının düzgünlüyünün və şəffaflığının təmin edilməsi. • Dayanıqlı maliyyə alətləri və yaşıl layihələr üçün üçüncü tərəf yoxlamasının təmin edilməsi.
<p>Digər hüquqi şəxslər</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı yaşıl maliyyə məhsulları (məsələn, yaşıl istiqrazlar, kreditlər) vasitəsilə yaşıl layihələr və ya investisiyalar üçün vəsaitlərin cəlb edilməsi. • Ətraf mühit və dayanıqlılıq standartlarına cavab vermək üçün biznes fəaliyyətlərinin Taksonomiyaya uyğunlaşdırılması. • Layihələrinin ətraf mühitə təsirini və dayanıqlılığını nümayiş etdirmək üçün Taksonomiyadan istifadə edilməsi.

7. Taksonomiyadan istifadə halları

7.1. Taksonomiya həm maliyyə, həm də qeyri-maliyyə bazarı iştirakçıları və daha geniş maraqlı tərəflər üçün fəaliyyətin, layihənin, aktivin və ya portfelin Azərbaycan Respublikasının, eləcə də global dünyanın ekoloji və dayanıqlılıq məqsədlərinə uyğunluğunu qiymətləndirmək və açıqlamaq üçün istiqamətləndirici çərçivə rolunu oynayır.

7.2. Taksonomiya azı aşağıdakı istiqamətlər üzrə istifadə oluna bilər:

7.2.1. şirkətlər tərəfindən özlərinin biznes fəaliyyətlərinin taksonomiyada müəyyən edilmiş meyar və prinsiplərə uyğunluğunun ictimaiyyətə açıqlanmasında;

7.2.2. şirkətlər tərəfindən korporativ yaşıl və dayanıqlı keçid strategiyalarının hazırlanmasında;

7.2.3. yaşıl investisiya imkanları axtaran investorları cəlb etmək üçün nəzərdə tutulan layihənin taksonomiyanın meyar və prinsiplərinə uyğunluğunun nümayiş edilməsində;

7.2.4. aktiv sahibləri tərəfindən maliyyələşdirdikləri fəaliyyətlərin Taksonomiya meyarlarına və prinsiplərinə uyğunluğunun təmin olunmasında;

7.2.5. investorlar tərəfindən müsbət ekoloji nəticələr yaratmağı hədəfləyən dayanıqlı investisiyaların nəzərdən keçirilməsi və müəyyən edilməsində;

7.2.6. dövlət büdcəsi vəsaitlərinin istifadəsinin yaşıl keçid və dayanıqlılıq məqsədləri ilə uyğunlaşdırılmasında;

7.2.7. ölkədə sahibkarlığın inkişafına yönəlmiş dövlət dəstək fondlarının vəsaitlərinin ekoloji və dayanıqlılıq məqsədlərini dəstəkləyən layihələr və fəaliyyətlərə istiqamətləndirilməsində.

7.3. Taksonomiyanın istifadəsi və ona uyğunluğun təmin edilməsi könüllü qaydada aparılır.

7.4. Tənzimləyici dövlət qurumları müvafiq sahə üzrə dövlət siyasətlərini həyata keçirərkən taksonomiyaya uyğun fəaliyyətləri uyğunluq meyarı kimi istifadə edə bilər.

7.5. Dövlətə məxsus və ya özəl müəssisələr özlərinin korporativ məqsədləri (məs. xarici ölkəyə məhsul ixracı, xarici mənbələrdən maliyyə resurslarının cəlb edilməsi və s.) çərçivəsində könüllü qaydada fəaliyyətlərini taksonomiyanın şərtlərinə uyğunlaşdırırlar.

8. Yaşıl fəaliyyətlərin müəyyən edilməsi qaydası

8.1. Taksonomiyaya əsasən yaşıl fəaliyyət kimi tanınmaq üçün iqtisadi fəaliyyət aşağıdakı mərhələlərdən keçməklə əsas şərtlərə cavab verməlidir:

8.1.1. **1-ci mərhələ: Ətraf mühit məqsədlərinə əhəmiyyətli töhfə verilməsi** - maraqlı doğuran iqtisadi fəaliyyət ilk növbədə bir və ya bir neçə ekoloji məqsədə əhəmiyyətli töhfə verdiyini nümayiş etdirilməlidir. Buna aşağıdakı yollarla nail olmaq olar:

8.1.1.1. **Ətraf mühitə mənfi təsirin azaldılması** - ətraf mühitə ziyan vuran fəaliyyətləri daha dayanıqlı alternativlərlə əvəz etməklə (məsələn, bərpa olunan enerjinin üzvi yanacaq enerjisini əvəz etməsi, elektrik nəqliyyat vasitələrinin ənənəvi nəqliyyatı əvəz etməsi).

8.1.1.2. **Ətraf mühitə təsirin yaxşılaşdırılması** - mövcud proseslərin səmərəliliyini artırmaqla (məsələn, çirklənməni azaldan tullantı sularının təmizlənməsi).

8.1.1.3. **Ətraf mühitə müsbət təsirlərin yaradılması** - biomüxtəlifliyi artıran meşələrin bərpası və ya yaşayış mühitinin bərpası yolu ilə ekosistemləri birbaşa təkmilləşdirməklə.

8.1.2. **2-ci mərhələ: ƏZV prinsipinin təmin olunması** - hər hansı bir fəaliyyətin icrası zamanı bir ekoloji məqsədə töhfə verərkən digər ekoloji məqsədlərə zərər vurulmasına yol verilməməlidir. Bu prinsipin həyata keçirilməsi ekoloji məqsədlər arasında tarazlığı təmin edir, gözlənilməz mənfi nəticələrin qarşısını alır. Məsələn, enerji səmərəliliyi təşəbbüsü hava və ya suyun çirklənməsini artırmamalıdır və (və ya) bərpa olunan enerji layihəsi yerli ekosistemlərə, məsələn, yaşayış mühitinin məhv edilməsinə səbəb olmamalıdır.

8.1.3. **3-cü mərhələ: MST prinsipinə riayət etmə** - Taksonomiyaya uyğunlaşdırılmış yaşıl fəaliyyətlər insan hüquqlarına və əmək standartlarına riayət etməlidir. MST iqtisadi fəaliyyətlərin ekoloji məqsədlərə töhfə verərkən, etik və inklüziv sosial təcrübələri də dəstəkləməsinə kömək edir. Məsələn, meşəsalma layihələri yerli icmaları cəlb etməli və yerdəyişməyə səbəb olmadan onların hüquqlarını qorumağıdır və (və ya) yaşıl texnologiya təchizat zəncirləri təhlükəsiz iş şəraitini təmin etməli və əməyin istismarının qarşısını almalıdır.

8.2. Taksonomiya istifadəçiləri əvvəlcə nəzərdən keçirilən fəaliyyətin 6 (altı) ekoloji məqsəddən azı birinə əhəmiyyətli töhfə verib-vermədiyini qiymətləndirməlidirlər.

8.3. Taksonomiyada əhatə olunan 10 (on) sektor maraqlı doğuran fəaliyyətin Azərbaycan Respublikasının ekoloji məqsədlərini dəstəkləyib-dəstəkləməməsi ilə bağlı istiqamət verir.

9. Sektorlar üzrə qiymətləndirmə meyarları

9.1. Hər bir fəaliyyət üzrə meyarlar Texniki Baxış Meyarları (TBM), ƏZV prinsipləri və MST üzrə müəyyən edilmişdir. Bu meyarlar fəaliyyətin Taksonomiyaya uyğun olub-olmadığını qiymətləndirmək üçün alətdir.

9.2. İqtisadi fəaliyyət ilk növbədə TBM-ə riayət etməklə “yaşıl” kimi təsnif edilir. Bu meyarlar fəaliyyətin Azərbaycan Respublikasının ekoloji məqsədlərinə töhfə verməsinə təmin etməyə kömək edir. Bundan əlavə, “yaşıl” hesab olunmaq üçün fəaliyyət, həmçinin ƏZV və MST prinsiplərinə uyğunlaşdırılmalıdır.

9.3. İqtisadi fəaliyyətin taksonomiyaya uyğunluğu aşağıdakı 6 (altı) mərhələ üzrə aparılır:

9.3.1. **Müvafiq sektorün müəyyənləşdirilməsi** - layihənin daxil olduğu sektor və alt-sektorün müəyyən edilməsi;

9.3.2. **İqtisadi fəaliyyət növləri təsnifatı (NACE¹) kodunun müəyyənləşdirilməsi** - layihənin müvafiq sektor üçün müəyyən edilmiş NACE kodları ilə uyğunluğunun təsdiqlənməsi;

¹ İqtisadi fəaliyyətlərin müəyyən edilməsi üzrə Avropa İttifaqının statistik təsnifat sistemi

9.3.3. **Nümunələrin nəzərdən keçirilməsi** - meyarların tələblərini anlamaq məqsədilə oxşar layihələrin spesifik nümunələrinə və ya müvafiq təcrübələrə istinad edilməsi;

9.3.4. **Texniki standartlara uyğunluğun qiymətləndirilməsi** - Layihənin müəyyən texniki standartlar və meyarlara uyğunluğunun yoxlanılması (uyğunluq dəqiqləşdirildikdə layihə növbəti mərhələyə keçir, əks halda, layihənin Taksonomiyaya uyğun olmadığı müəyyən edilir);

9.3.5. **ƏZV və MST prinsiplərinə uyğunluğun qiymətləndirilməsi** - Texniki standartlara uyğunluğun təsdiqlənməsindən sonra, layihənin ƏZV və MST prinsipləri ilə uyğunluğunun qiymətləndirilməsi (uyğunluq dəqiqləşdirildikdə layihə növbəti mərhələyə keçir, əks halda, layihənin Taksonomiyaya uyğun olmadığı müəyyən edilir);

9.3.6. **Sənədləşdirmənin aparılması** - Layihənin texniki standartlara, eləcə də ƏZV və MST prinsiplərinə uyğunluğunu təsdiq etmək məqsədilə bütün müvafiq sənədlərin və qeydlərin sistemli şəkildə hazırlanması.

9.4. Sektorlar üzrə qiymətləndirmə meyarları aşağıdakı cədvəllər üzrə müəyyən edilir:

9.4.1. Bərpa olunan enerji

Cədvəl 1. Bərpa olunan enerji üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar(ƏZV prinsipləri və MST
BƏRPA OLUNAN ENERJİ	Günəş	Günəş enerjisindən elektrik enerjisi istehsalı	D.35.3.0; D.35.1.1. ./ 35110; 35300	Günəş Fotovoltaik (SPV) və Konsentrasional Günəş Enerjisi (CSP) ilə elektrik istehsal edən sənaye miqyaslı elektrik stansiyalarının tikintisi və onların fəaliyyəti.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: Günəş Fotovoltaik (SPV) və Konsentrasional Günəş Enerjisindən bütün enerji generasiya edən fəaliyyətlər. Güc 10 MVT-dan çox olan günəş elektrik stansiyaları Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsini tələb edir (EIA).	Təsisatlar istehsal olunan elektrik enerjisinin 15%-dən çoxunu bərpa olunmayan mənbələrdən əldə etməməlidir.	<p>ƏZV:</p> <p>Tikinti, istismar və istismardan çıxarma prosesləri zamanı torpağın degradasiyasının qarşısının alınması torpağın keyfiyyətinin qorunması və tullantıların məsuliyyətli idarə edilməsini təmin etmək üçün quraşdırma yerləri diqqətlə seçilməlidir.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. <ul style="list-style-type: none"> Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
				Hidroenerji	Su enerjisindən elektrik enerjisi istehsalı	D.35.1.1.; F.42.2.2./ 35110; 42220	Su elektrik stansiyalarından elektrik enerjisi istehsal edən və texniki qiymətləndirmə meyarlarına cavab verən obyektlərin tikintisi və fəaliyyəti.

gCO₂e/kWh-dan az olmalıdır.

- Su elektrik stansiyalarının inşası çərçivəsində su anbarları planlaşdırılırsa, uzunmüddətli çöküntü yığılmasını nəzərə almaq lazımdır, çöküntü təmizləmə mexanizmləri və ya digər həllər nəzərdən keçirilməlidir.

MST:

- Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək.
- Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq.
- Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq.
- Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

Külək

Külək enerji stansiyaların vasitəsi ilə elektrik enerjisi istehsalı

D.35.1.1.
35110

Külək enerjisindən elektrik enerjisi istehsal edən obyektlərinin tikintisi və fəaliyyəti.

Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:

- Külək enerjisindən elektrik enerjisi istehsal edən obyektlərinin tikintisi və fəaliyyəti.
- 1 MW-dan yuxarı külək enerji stansiyaları Ekoloji Təsirə Dair Qiymətləndirmə tələb edir (EIA).

ƏZV:

- Bu fəaliyyət ənənəvi enerji mənbələri ilə müqayisədə, həyat dövrü boyunca istixana qazlarının emissiyalarında xalis azalma təmin etməlidir. Külək enerji stansiyasının tikintisi və istismarı su hövzələrinə (məsələn, çöküntü pozulması, çirklənmə) əhəmiyyətli mənfi təsirlərə yol verməməlidir.
- Ətraf mühitə təsiri minimallaşdırmaq məqsədilə deaktivasiya prosesi, külək turbinləri, ülgüc və digər materialların təkrar emalı, yaxud düzgün şəkildə məhv edilməsinin daxil edilməsini təmin etməlidir.
- Tikinti və fəaliyyət zamanı səs, toz və hissəcik emissiyalarını minimuma endirmək üçün qabaqcıl təcrübələr və azaldıcı tədbirlərdən (məsələn, səs maneələri, toz azaldılması) istifadə etmək.

						<ul style="list-style-type: none"> Bütün layihə mərhələlərində növlərə və yaşayış mühitlərinə təsirlərdən yayınmaq, minimuma endirmək yaxud azaltmaq üçün tədbirlər görmək. Ornitologiya hesablarını yerinə yetirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Bioenerji	Bioyanacaq, biokütlə, bioqaz və digər bioenerji məhsullarının istehsalı	D.35.2.1./35210	Dayanıqlı şəkildə idarə olunan yanacaq odunu, meşə tullantıları, taxta istehsalı tullantıları; kənd təsərrüfatı bitki qalıqları; biodizel; aqrar emal sənayesindən olan tullantılar; mal-qara və quş tullantıları.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Biokütlədən bütün enerji istehsal edən fəaliyyətlər. 10 MW-dan yuxarı bioqaz elektrik stansiyaları Ekoloji Təsirə Dair Qiyətləndirmə tələb edir (EIA). 	<ul style="list-style-type: none"> Enerji stansiyasının həyat dövrü ərzində ölçülən emissiya intensivliyi 100 gCO₂e/kWh-dan azdır və Tullantılardan (məsələn, kənd təsərrüfatı, bələdiyyə mənbələri) istehsal olunan bioenerji uyğun hesab edilir. Bioenerji istehsalında istifadə olunan xammal aşağıdakı standartlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Dayanıqlı Biomateriallar üzrə Dəyirmi masa (RSB), yaxud Biokütlə bioyanacaqları üçün könüllü sxem (2BSvs) GBEP Dayanıqlılıq Göstəriciləri (GSI). 	
	Bioenerjidən elektrik enerjisi istehsalı	D.35.1.1./35110	Bioenerjidən elektrik enerjisi istehsal edən obyektlərinin tikintisi və fəaliyyəti.			
	Bioenerjidən isitmə/soyutma istehsalı	D.35.3.0./35300	Bioenerjidən isitmə/soyutma üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti.			
	Bioenerjidən isitmə/soyutma və enerjinin birləşdirilməsi	D.35.3.0; D.35.1.1./35110; 35300	Bioenerjidən isitmə/soyutma və elektrik enerjisinin birləşdirilməsi üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti.			
					<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dayanıqlı xammal və təkmil texnologiyalardan istifadə edərək, həyat dövrü boyu istixana qazı emissiyalarını azaltmaq. Suya qənaət edən təcrübələr tətbiq etmək və çirklənmənin qarşısını almaq. Tullantı xammalından istifadə etmək və ya istifadə olunmuş məhsulları yenidən emal etmək. Yüksək biomüxtəlifliklə seçilən ərazilərdə xammal istifadəsindən yayınmaq və ətraf mühitin qiymətləndirilməsini həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. 	

						<ul style="list-style-type: none"> • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Geotermal	Geotermal enerjiden enerji istehsalı	D.35.1.1./ 35110	Geotermal enerjiden elektrik enerjisi istehsal edən elektrik istehsalı obyektlərinin tikintisi və istismarı	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir: Geotermal enerjiden bütün enerji istehsal edən fəaliyyətlər. 10 MV-dan yuxarı olan geotermal elektrik stansiyaları ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsini tələb edir (EIA)	Enerji stansiyasının həyat tsikli boyunca ölçülən emissiya intensivliyi 100 gCO ₂ e/kWh-dan azdır.	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yerli flora və faunaya mənfi təsiri qiymətləndirmək və aradan qaldırmaq. • Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi təcrübələrini icra etmək. • Torpağın konservasiyası tədbirləri həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Geotermal enerjiden isitmə/hasilat istehsalı	D.35.3.0./ 35300	Geotermal enerjiden isitmə/soyutma üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti. Məsələn, geotermal istilik nasosları.			
	Geotermal enerjiden isitmə/soyutma və enerjinin birgə generasiyası	D.35.3.0.; D.35.1.1. / 35110; 35300	Geotermal enerjiden isitmə/soyutma və elektrik enerjisinin birgə istehsalı üçün istifadə olunan obyektin tikintisi və fəaliyyəti			
Ötürmə və paylama	Mövcud enerji sistemləri üçün dəstək xətlərinin və infrastrukturunun bərpası/gücləndirilməsi	D.35.12; F.42.2.2. / 35120; 42220	<ul style="list-style-type: none"> * Köhnə keçiricilərin yüksək tutumlu, aşağı itkili keçiricilərlə əvəzlənməsi. * Artan bərpa olunan enerji girişlərini qəbul etmək üçün yarımstansiyaların 	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> •Təkmilləşdirmə fəaliyyətləri enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli bir artım nümayiş etdirməlidir (məsələn, enerji itkilərini ən azı 10% azaltmaq). • Bərpa olunan enerji mənbələrinin daha yüksək miqdarını qəbul etmək üçün ötürmə 	<ul style="list-style-type: none"> • Sistemə yeni əlavə olunan istehsal qabiliyyətinin 67%-dən çoxu, elektrik istehsalı meyarlarına uyğun olaraq, həyat dövrü əsasında ölçülən 100 gCO₂e/kWh istehsal həddi dəyərindən aşağıdır və bu, beş il ərzində davamlı olaraq baş 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biomüxtəlifliyin mühafizəsini nəzərdən keçirmək. • Sudan istifadəni minimallaşdırmaq və suyun çirklənməsinin qarşısını almaq.

			yenilənməsi. * Şəbəkə mühafizə və idarəetmə sistemlərinin təkmilləşdirilməsi.	qabiliyyətini artırmaq. • Sistemlərin ekstremal hava hadisələri və digər iqlim təsirlərinə qarşı dayanıqlığını artırmaq.	verir; • Sistemdəki enerji istehsalından yaranan illik ümumi emissiyaların, həmin sistemdəki illik xalis elektrik istehsalına bölünməsi ilə hesablanan orta sistem şəbəkə emissiya faktoru, elektrik istehsalı meyarlarına uyğun olaraq, həyat tsikli əsasında ölçülən 100 gCO ₂ e/kWh həddi dəyərindən aşağıdır və bu, beş il ərzində davamlı olaraq baş verir..	MST: • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Mövcud enerji sistemləri üçün paylaşım sistemlərinin bərpası/təkmilləşdirilməsi	D.35.1.3; F.42.2.2. / 35130; 42220	- Yüklənmələrin idarə edilməsi və tələbə cavab vermək üçün daha yaxşı texnologiyaların tətbiqi. - Enerjinin monitorinqi və idarə olunmasını yaxşılaşdırmaq üçün ölçmə infrastrukturunun yenilənməsi. - Sensorlar və ölçmə alətləri (bərpa olunan enerji istehsalını proqnozlaşdırmaq üçün meteoroloji sensorlar da daxil olmaqla). - Kommunikasiya və nəzarət (daxil edilmiş müasir proqram təminatı və idarəetmə otaqları, yarımstansiyaların və ya qidalandırıcıların avtomatlaşdırılması və daha mərkəzləşməmiş bərpa olunan enerji daxilolmalarına uyğunlaşmaq üçün gərginlik idarəetmə imkanları).	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Bərpa olunan elektrik enerjisinin istehsalı, yaxud istifadəsini artırmaq məqsədilə avadanlığın və infrastrukturun tikintisi/quraşdırılması və fəaliyyəti; • Elektrik sisteminin idarə oluna bilməsi və müşahidə olunabilməsini artırmaq üçün avadanlığın quraşdırılması və bərpa olunan enerji mənbələrinin inkişafını və inteqrasiyasını təmin etmək.			ƏZV: • Tikinti və əməliyyatların yerli havanın keyfiyyətini əhəmiyyətli dərəcədə pisləşdirməməsini təmin etmək. • Torpağın eroziyası və keyfiyyətinin pisləşməsinin qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçirmək. MST: • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

<p>Ağıllı şəbəkə təcrübələri</p>	<p>D.35.1; J.62.0/ 351; 620</p>	<p>* Ağıllı sayğacların və Təkmil Sayğac İnfrastrukturunun (AMI) yerləşdirilməsi, İKT platformaları. * Avtomatlaşdırılmış Tələbə Cavab (ADR) sistemlərinin tətbiqi. * Paylanmış Enerji Resurslarının İdarəetmə Sistemlərinin quraşdırılması (DERMS).</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • şəbəkə fəaliyyətini optimallaşdırmaq üçün süni intellekt, İoT və böyük verilənlər analitikası kimi inkişaf etmiş texnologiyaları daxil etmək. • * şəbəkənin dəyişkən bərpa olunan enerji mənbələrini idarə etmə qabiliyyətini artırmaq. • şəbəkə infrastrukturunu müdafiə etmək məqsədilə lazımi kibertəhlükəsizlik tədbirlərinin olmasını təmin etməlidir. • İKT sistemləri və smart menecment sistemlərindən istifadə etmək. 		<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Köhnə elektrik avadanlıqlarının və ağıllı şəbəkə komponentlərinin düzgün şəkildə atılması və təkrar emalını təmin etmək. • Ağıllı şəbəkə cihazlarından qeyri-ionlaşdırıcı radiasiyaya məruz qalmanı minimallaşdırmaq və idarə etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
---	---	--	---	--	---

	<p>Saxlama</p>	<p>1. Hidroakkumulyasiyadan, istifadə etməklə elektrik enerjisinin saxlanması 2. litium batareyalarında n istifadə etməklə elektrik enerjisinin saxlanması</p>	<p>Bu kateqoriyada iqtisadi fəaliyyətlərin 2006-cı il 1893/2006 sayılı Qayda ilə təsdiqlənmiş iqtisadi fəaliyyətlərin statistik təsnifatında nəzərdə tutulduğu kimi NACE kodu yoxdur</p>	<p>Elektrik enerjisinin saxlamaq üçün hidroakkumulyasiya, yaxud elektro-kimyəvi saxlanma sistemlərindən istifadə edən obyektlərin tikintisi və fəaliyyəti</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • elektrik enerjisinin saxlama və sərflənmə prosesində minimal enerji itkiləri təmin etmək üçün yüksək səmərəlilik nümayiş etdirmək. • istehsal, quraşdırma, fəaliyyət və istismar zamanı yaranan emissiya da daxil olmaqla, aşağı həyat dövrü istixana qazı emissiyalarına malik olmaq. • bərpa olunan enerji mənbələrinin inteqrasiyasını dəstəkləyərək və elektrik təchizatı və tələbdəki dalğalanmaları idarə etməyə kömək edərək şəbəkə sabitliyinə, etibarlılığına və elastikliyinə töhfə vermək. • resursların səmərəliliyi, yenidən istifadəsi, təkrar emalı və dayanıqlı materialların istifadəsini təşviq edərək ətraf mühitə təsiri minimallaşdırılmalı və uzunmüddətli dayanıqlılığı təmin etmək. • Elektrik enerjisi anbarının tikintisi və fəaliyyəti, o cümlədən nasoslu su elektrik anbarı, yaxud elektro-kimyəvi anbar. 		<p>ƏZV:</p> <p>Biomüxtəlifliyin və ekosistemlərin qorunması üçün lazım olan istənilən azaldıcı tədbirlərin həyata keçirildiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	-----------------------	--	--	---	---	--	---

	<p style="text-align: center;">Yaşıl hidrogen</p>	<p style="text-align: center;">Yaşıl hidrogen istehsalı</p>	<p>Qayda (EC) № 1893/2006 tərəfindən müəyyən edilmiş iqtisadi fəaliyyətlərin statistik təsnifatına uyğun olaraq xüsusi NACE kodu yoxdur.</p>	<p>* Yenilənə bilən elektrik mənbələri istifadə etməklə suyun elektrolizi. * Biokütlənin qazlaşdırılması və reformasiya prosesləri ilə minimal karbon emissiyaları ilə hidrogen istehsalı. * Yüksək temperatur elektrolizi və ya günəş-termal prosesləri kimi termokimyəvi su parçalama metodları. * Bərpa olunan yanacaq istehsalının yan məhsulu olaraq hidrogen istehsalı üçün bioqaz və ya bioetanolin reformasiyası.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstehsal prosesində bərpa olunan enerjiden istifadə edilməlidir. • Elektroliz prosesində yüksək səmərəlilik mühüm olmalıdır. • Karbon izini azaltmaq üçün emissiyala minimallaşdırılmalıdır. • Resursların səmərəliliyi və dayanıqlı materiallardan istifadə təşviq edilməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hidrogen istehsalının yaşıl fəaliyyət kimi müəyyən edilməsi üçün spesifik karbon intensivliyi meyarları qarşılanmalıdır. Bu meyarlar aşağıdakı şəkildə müəyyən edilmişdir: hidrogen istehsalı üçün karbon intensivliyi meyarları zamanla tədricən azalır. 2022-ci il üçün meyar 3 kgCO₂e/kgH₂-dir, 2030-cu ildə bu göstərici 1.5 kgCO₂e/kgH₂-yə, 2040-cı ildə 0.6 kgCO₂e/kgH₂-yə, 2050-ci ildə isə 0 kgCO₂e/kgH₂-yə düşəcək. Bu dəyərlər hidrogen istehsalı ilə bağlı karbon izini tədricən azaltmaq və gələcək dayanıqlılıq hədəfləri ilə uyğunlaşdırmaq üçün təlimat rolunu oynayır. (Qeyd: Bu meyarlar, layihə sərhdələrini "beşiyindən sahəyə" qədər nəzərə alan həyat dövrü qiymətləndirmələri vasitəsilə müəyyən edilə bilər.) • İstixana Qazlarının Hesabatlılığı Proqramı (GHGRP): Yaşıl hidrogen istehsal edən şirkətlər öz emissiyalarına dair hesabat verməli və emissiyaların azaldılması hədəflərinə uyğunluğu nümayiş etdirməlidir. 	<p>ƏZV:</p> <p>Sudan istifadəni minimallaşdırmaq və su resurslarının düzgün idarə edilməsi və konservasiyasını təmin etmək. yüksək səmərəlilik vasitələrini nəzərdən keçirmək.</p> <p>Çirklənməni minimallaşdırmaq və yaranan istənilən tullantının düzgün emalı və məhv edilməsini təmin etmək üçün lazımı təcrübələri nəzərdən keçirmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	--	--	--

<p>Yaşıl hidrogenin nəqli</p>	<p>D35.2.2; F42.2.1; H49.5.0. / 35220; 42210; 4950</p>	<p>- Yaşıl hidrogenin istehsal yerlərindən son istifadəçilərə daşınması üçün boru kəmərlərindən istifadə. - Yaşıl hidrogenin uzun məsafəli nəqli üçün tanker və ya gəmilər vasitəsilə göndərilməsi. - Yaşıl hidrogenin yerli və ya regional paylanması üçün yük maşınları və ya dəmir yollarından istifadə.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyatda istixana qazı emissiyaları minimallaşdırılmalıdır. • Nəqliyyat fəaliyyəti təhlükəsiz idarəetmə üçün təhlükəsizlik qaydalarına riayət etməlidir. • Enerji səmərəli nəqliyyat üsullarına üstünlük verilməlidir. • Adekvat infrastruktur və logistika təmin edilməlidir. 		<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su istehlakını minimallaşdırmaq, hava çirklənməsini azaltmaq və biomüxtəlifliyə mənfi təsirləri qarşısını almaq kimi tədbirlər həyata keçirmək. • Daşınan yaşıl hidrogenin mənşəyi, istehsal metodları və karbon izinə dair şəffaf məlumat təqdim etmək, bu da məsuliyyətin təmin olunmasına və maraqlı tərəflərin məlumatlı qərar qəbul etməsinə imkan yaradır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Yaşıl hidrogenin saxlanması</p>	<p>Qayda (EC) № 1893/2006 tərəfindən müəyyən edilmiş iqtisadi fəaliyyətlərin statistik təsnifatına uyğun olaraq xüsusi NACE kodu yoxdur.</p>	<p>Hidrogen saxlayan obyektlərin tikintisi və inşası. Hidrogen saxlama obyektlərinin tikintisi. Mövcud yeraltı qaz anbarlarının hidrogen saxlama üçün xüsusi anbarlara çevrilməsi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hidrogen saxlanıcı obyektlərinin inşası. • Mövcud yeraltı qaz anbarlarının hidrogen saxlama üçün xüsusi anbarlara çevrilməsi. 	<p>5 tondan yuxarı saxlama halında fəaliyyət 2012/18/EU Direktivinə uyğundur. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32012L0018).</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Saxlama fəaliyyəti artan CHG emissiyalarını artırır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. • Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. • Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər

						<p>yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.</p>
<p>a)Elektrik və istilik enerjisininistehsalı, b)Elektrik və istilik enerjisinin nəqli, c)istilik və elektrik enerjisinin birgə generasiyası zamanı yaşıl hidrogendən istifadə</p>	<p>D.35.3.0.; D.35.1.1.; F42.2.2./ 35300; 35110; 42220</p>	<p>Yaşıl hidrogendən istifadə edərək isitmə/soyutma və/yaxud elektrik enerjisi istehsal edən istilik, yaxud elektrik enerjisi istehsalı, yaxud birgə istilik və elektrik enerjisi istehsalı obyektlərinin tikintisi və onların fəaliyyəti</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Yaşıl hidrogenin istehsalı üçün bərpa olunan enerji mənbəyindən istifadə olunur. - Yüksək səmərəli müxtəlif təbii qüvvələr üçün yaşıl hidrogendən istifadə edən texnologiya. 	<p>RFNBO-lar (Bərpa olunan maye və qaz bioyanacaqları) istixana qazı emissiyalarında fosil yanacaqlarla müqayisədə 70% qənaət təmin etməlidir ki, bu da həyat dövrü ərzində hər 1 kq hidrogen üçün 3.38 kq CO2-yə bərabərdir. (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018L2001)</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> İqlim riskləri və həssaslıq qiymətləndirmələri aparmaq, müəyyən edilmiş riskləri aradan qaldırmaq üçün uyğunlaşma tədbirləri hazırlamaq. Hidrogen istehsalı və onunla bağlı texnologiyalardan əldə edilən son və yan məhsulların yenidən istifadə oluna biləcəyini və ya təhlükəsiz şəkildə təkrar emal oluna biləcəyini təmin etmək İsrafın yaranmasını məhdudlaşdırmaq və yaranan hər hansı israfın israf hiyerarxiyasına uyğun idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. Tikinti və istismar zamanı işçilərin sağlamlığını və təhlükəsizliyini qorumaq. Yerli əhali üçün icmanın iştirakı və şikayət mexanizmləri yaratmaq. Digər ətraf mühit və sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər yetirilməsinin qarşısının alınması üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 	

9.4.2. Enerji səmərəliliyi

Cədvəl 2. Enerji səmərəliliyi üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	ƏZV prinsipləri və MST
ENERJİ SƏMƏRƏLİLİYİ	Sənaye obyektlərində enerji səmərəliliyi	Sənaye avadanlıqları və texnologiyaların yeniləri ilə əvəz edilməsi	C.33; G.46.6 4; G.46.6 9; N.77.3 9/33; 46640; 46690; 77390	Yüksək səmərəli mühərriklərin və qurğuların istifadəsi, qabaqcıl prosesə nəzarət sistemlərinin tətbiqi və yüksək səmərəli istilik və soyutma sistemlərindən istifadə (ISO 50001 standartı, Enerjinin idarə edilməsi). Sənayelər enerjiyə qənaət edən ən son innovasiyaları tətbiq etmək üçün avadanlıq və prosesləri davamlı olaraq təkmilləşdirməlidir. Enerji səmərəliliyi (EE) standartlarının müəyyən edilməsi, potensialın artırılması və məlumatlılıq vasitəsilə EE bazarının yaradılması, müxtəlif fondlar və maliyyə institutları vasitəsilə EE tədbirlərinin maliyyələşdirilməsi. Müntəzəm olaraq enerji auditlərinin aparılması və enerji idarəetmə sistemlərindən istifadə edilməsi, habelə enerji effektivliyi xidmətlərindən istifadə olunması.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir: Avadanlıq, mexanizmlər və ya texnologiyaya qoyulan investisiyaların nəticəsində enerji istehlakında ölçülə bilən azalmalar müşahidə olunur və nəticədə əvvəlki əməliyyat illi ilə müqayisədə ən azı 20% enerjiyə qənaət edilir.	Avadanlıq, mexanizmlər və ya texnologiyaya edilən investisiyalar əməliyyatların enerji istehlakında ölçülə bilən azalmanı nümayiş etdirir və bu, əməliyyatın əvvəlki illi ilə müqayisədə ən azı 20% enerji resurslarının qənaətinə gətirib çıxarır	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sənaye avadanlıqlarının təkmilləşdirilməsi və ya quraşdırılmasının, xüsusən də avadanlığın istismarı və ya istismardan çıxarılması zamanı emissiyaların artmasına, suyun çirklənməsinə və ya torpağın deqradasiyasına səbəb olmadığına əmin olmaq. Layihənin suya qənaət edən texnologiyaları tətbiq etməsinə və mümkün olduqda, daha təmiz, bərpa olunan variantların xeyrinə maddən yanacağı kimi resurs istifadəsini məhdudlaşdırmasını təmin etmək. Neft-kimya sənayesi üçün əlavə tədbirlər nəzərdə tutulmalıdır. İstismar dövrünün sonuna qədər istehsalın ətraf mühitə təsirlərini qiymətləndirmək və bununla da proaktiv təsir azaltma strategiyalarının icrasını asanlaşdırmaq üçün istismar dövrünün qiymətləndirilməsi (LCA) proseslərini layihənin planlaşdırılması mərhələsinə inteqrasiya etmək. İstehsal və emal mərhələlərində uçucu üzvi birləşmələri (VOC) və istixana qazı emissiyalarını minimuma endirmək üçün təkmil emissiyaya nəzarət sistemlərinin tətbiqi. Dağılmalar və ya qəzalar zamanı torpaq və suyun bərpası üçün bioremediasiya üsullarından istifadə etmək, zədələnmiş ərazilərin sürətlə bərpasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək.

	<p>EE sənaye avadanlıq və texnologiyaların alınması</p>	<p>C.33.20; G.46.64; G.46.69; N.77.39/3320; 46640; 46690; 77390</p>	<p>Yüksək xərcli enerji səmərəliliyi tədbirlərini və məhsullarını dəstəkləmək üçün stimullar. Vergi güzəştləri, gömrük rüsumlarından azad olmalar və digər stimullaşdırıcı tədbirlər enerji səmərəli avadanlığın satın alınması və quraşdırılması xərclərinin bir hissəsini kompensasiya edə bilər. Enerji Effektivliyi Xidmətləri Müqavilələri təşkilatlara ilkin xərclər olmadan enerji effektivliyini artıran tədbirləri həyata keçirməyə imkan tanıyır. İri sənaye müəssisələri üçün enerji israfını müəyyənləşdirmək və aradan qaldırmaq məqsədilə enerji auditləri aparmaq və enerji idarəetmə sistemlərini tətbiq etmək lazımdır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir: • Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfi</p>	<p>AB enerji etiketi A, B və ya digər təsnifat sxemləri altında bərabər performansla malik məhsullar. [https://energy-efficient-products.ec.europa.eu/index_en] (</p>	<ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəliliyi layihələrində bərabər səviyyədə məşğulluq imkanı yaratmaq. Əməyin təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqini keçirmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Kogenerasiya sistemləri</p>	<p>D.35.30; D.35.11; F.42.22</p>	<p>Eyni anda istilik enerjisi ilə elektrik enerjisi və ya mexaniki enerjinin bir proses çərçivəsində yaradılması; İri sənaye obyektlərində kogenerasiya sistemlərinin istifadəsini genişləndirmək, eyni enerji mənbəyindən elektrik və istilik enerjisi istehsal etməklə enerji səmərəliliyini artırır. Bu, ayrıca istilik sistemlərinə olan ehtiyacı azaldır və ümumi enerji istehlakını aşağı salır. Bu sistemlər bərpa olunan enerji mənbələri və qabaqcıl texnologiyaların sənaye əməliyyatlarına inteqrasiyasını təmin edən daha geniş strategiyanın tərkib hissəsi olmalıdır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir: • Kogenerasiya və yüksək effektivli kogenarsiya qurğularının tətbiqi • Kogenerasiya sistemləri bərpa olunan enerji mənbələri də daxil olmaqla müxtəlif enerji növləri ilə işləyə bilmək qabiliyyətinə malik olmalıdır.</p>	<p>Bərpa olunan mədəni yanacaqlarından kogenerasiya sistemi ilə elektrik və istilik enerjisi istehsalı nəticəsində yaranan istixana qazlarının emissiyalarının intensivliyi 1kVt/saat üçün 100 q CO2 ekvivalenti təşkil etməlidir.</p>	

		<p>İnfrastrukturun modernizasiyası, Təbii qazdan elektrik enerjisi istehsalı</p>	<p>D.35.3 0; D.35.1 1; F.42.2 1; F.42.2 2; E.39.0 0</p> <p>Təbii qaz yanacağı ilə elektrik enerjisi istehsalı infrastrukturunun müasir texnologiyalarla yenilənməsi enerji itkilərinin qarşısını alır və əməliyyat xərclərini azaldır. Mövcud elektrik stansiyalarının modernizasiyası və yeni, yüksək səmərəli enerji istehsalı stansiyalarının tikilib istismara verilməsi vacib addımlardır. Yeniləmələr daha yüksək səmərə və aşağı emissiyalar təklif edən ümumi enerji qənaətinə töhfə verən son texnologiyaları əhatə etməlidir. Ağıllı sayğaclar vasitəsilə məlumat toplama və Statistika Komitəsinə mütəmadi statistik hesabatların təqdim edilməsi enerji səmərəliliyinin monitorinqi və artırılması üçün önəmlidir. Enerji istehlakını sistemli şəkildə idarə etmək və azaltmaq üçün geniş əhatəli enerji idarəetmə sisteminin tətbiqi dayanıqlı enerji qənaətini təmin etməyə kömək edə bilər</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir: Təbii qazdan istifadə edərək elektrik enerjisi istehsal edən yüksək effektivli elektrik stansiyalarının tikintisi və istismarı.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Təbii qazdan istifadə etməklə elektrik enerjisinin istehsalı zamanı emissiyalar 1kVt-saata 100 qr CO₂e-dən aşağı olmalıdır. 2030-cu il dekabrın 31-dək tikinti icazəsi verilmiş obyektlər üçün • İstixana qazları emissiyaları istehsal olunan enerji üçün 1kVt/saata 270qr CO₂edən aşağı olmalıdır, ya da 20 il ərzində orta hesabla 550kqCO₂e/kVt-dan yuxarı olmamalıdır. • Fəaliyyət, mövcud yüksək emissiyalı elektrik enerjisi istehsalı fəaliyyətini, bərk və ya maye yanacaqlardan istifadə edən fəaliyyəti əvəz edir; • Yeni quraşdırılan elektrik stansiyasının istehsal tutumu, əvəz edilən stansiyanın tutumundan 15%-dən çox olmamalıdır 	
--	--	---	---	--	--	--

		<p>Neft-qaz sənayesi (istehsal)</p>	<p>B.6.1; B.6.2; B.9.1; C.19.2 /06100 ; 06200; 091; 19200</p> <p>Müasir, enerji səmərəli texnologiyalara, məsələn, yeni kompressorlar, yaxud turbinlərə keçid enerji istehlakını və əməliyyat xərclərini azaldır. Motorlarda dəyişkən sürət mühərriklərinin tətbiqi real vaxt tələblərinə əsaslanaraq sürətləri tənzimləməklə enerji istehlakını optimallaşdırır. Müntəzəm enerji audittləri enerji israfı olan sahələri müəyyən etməyə kömək edir, ISO 50001 standartının qəbul edilməsi isə spesifik enerji istehlakı hədəflərinin müəyyənləşdirilməsi və əldə edilməsini əhatə edir. Metan sızmalarını aşkar etmək və düzəltmək üçün müasir texnologiyaların təqdim edilməsi və səmt qazının xammal kimi istifadəsi, enerji istehsalı, yaxud yanma üçün toplanması emissiyaları minimuma endirir və resurslardan daha səmərəli istifadə etməyə imkan tanıyır. Proses axınlarından istiliyi bərpa edib yenidən istifadə etmək üçün istilik mübadilələrinin tətbiqi və məhsulun bərpa olunması üsullarının, məsələn, gücləndirilmiş kondensasiya, müasir metodların inkişaf etdirilməsi sahə əməliyyatlarında enerji və material israfını əhəmiyyətli dərəcədə azaldır. Neft və qaz istehsalında torpağın bərpası və ətraf mühitin mühafizəsi tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə ətraf mühitin təhlükəsizliyini təmin etmək vacibdir. Eyni zamanda, enerji səmərəli avadanlıqların və metodların istifadə edilməsi ilə neft bərpa etmə səmərəliliyini artırmağa, qaz yanmasını və səmt</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Avadanlıq, maşın və ya texnologiyaya yatırılan investisiyalar enerji səmərəliliyində ölçülə bilən təkmilləşmə göstərir, bu da əvvəlki ilin fəaliyyətinə nisbətən hər vahid üzrə əhəmiyyətli dərəcədə enerji, istixana qazları, yaxud resurs qənaətinə səbəb olur. • Avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya etmək, metan sızmasının ölçülə bilən azaldılması, yanma ilə sərf olunan qazın miqdarı, yaxud əlaqəli qazın (xammal, yaxud enerji prosesləri üçün) istifadə edilməsi göstəricilərini nümayiş etdirir • Sahə əməliyyatlarında enerji və materialların (həm məhsul, həm də proses xammalı) bərpa etmə səmərəliliyi 	<ul style="list-style-type: none"> • Əvvəlki illə müqayisədə enerji istehlakında minimum 20% azalma.. • İstehsalın bir vahidi üzrə istehlak olunan enerji ilə ölçülən Enerji İstifadə Intensivliyinin (EUI) 20% azalması.. • Neft-kimya məhsulları üçün İstixana qazı emissiyalarında 20% emissiya sıxlığı (məhsulun tonuna düşən CO₂ tonları) azalması. • Soyutma prosesinin minimum faydalı iş əmsalı (COP-coefficient of performance) göstəricisinin müəyyən edilməsi.. 	
--	--	--	---	---	---	--

			qaz emissiyalarını azaltmağa yönəlmiş səylər də önəmlidir.			
	Neft-kimya sənayesi (Emal)	B.6.1; B.6.2; B.9.1; C.19.2 /06100 ; 06200; 091; 19200	Emal sektorunda şirkətlər enerji baxımından səmərəli kompressorlar və turbinlərdən istifadə etməklə sistemləri modernləşdirirlər, eyni zamanda mühərriklərdə dəyişən sürət ötürücüləri əməliyyat səmərəliliyini artırır. Qazın məşəldə yandırılmasını və səmt qazı emissiyaları minimuma endirmək səyləri təkmilləşdirilmiş əməliyyat təcrübələri ilə gücləndirilir. Məhsuldarlığı optimallaşdırmaq və tullantıları azaltmaq üçün hidrokrekinq və katalitik reforminq kimi qabaqcıl emal texnologiyaları tətbiq edilir. Rəqəmsallaşma və avtomatlaşdırmanın inteqrasiyası emal proseslərini dəyişdirir, səmərəliliyi artırır və təkmilləşdirilmiş logistika ekoloji dayanıqlığa üstünlük verərək	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Əvvəlki ilə müqayisədə enerji istehlakının minimum 20% azalması; • Avadanlıq, maşın və ya texnologiyaya investisiyalar metan emissiyalarında və ya səmt qazının məşəldə yandırılmasında ölçülə bilən azalma nümayiş etdirir və ya enerji prosesləri üçün istifadəsi; • Emal əməliyyatları zamanı enerji və materialın (həm məhsul, həm də texnoloji əlavə materialı) təkrar istifadəsi (rekuperasiyası) 	<ul style="list-style-type: none"> • Əvvəlki il ilə müqayisədə enerji istehsalında minimum 20% azalma. • Enerji İstifadə İntensivliyinin (EUI) 20% azalması (AB Taksonomiyası). • Neft-kimya məhsulları üçün istixana qazı emissiyalarının Emissiya intensivliyinin 20% azaldılması (hər ton məhsul üçün CO₂ tonları). • Soyutma prosesi üçün minimum faydalı iş əmsalı (COP (coefficient of performance) dəyərinin müəyyən edilməsi) 	

			təchizat zəncirinin effektivliyini artırır.			
Binalarda enerji səmərəliliyi	Enerji səmərəliliyi	G.46.47; G.47.59; F.43.21/4321; 46470; 47590	Ticarət, ictimai, yaşayış və sənaye binalarında enerji-səmərəli işıqlandırma sistemləri vasitəsilə enerji səmərəliliyinin artırılması. Ticarət, ictimai, yaşayış və sənaye binalarında enerji səmərəliliyinin artırılması enerji səmərəli işıqlandırma sistemlərinin quraşdırılması ilə həyata keçirilir. Bu, LED, yaxud digər müasir işıqlandırma texnologiyaları kimi yüksək səmərəli işıqlandırma həllərinin tətbiqini əhatə edir. Gün işığından istifadə və avtomatlaşdırılmış işıqlandırma nəzarətləri süni işıqlandırma ehtiyacını azalda bilər. Bu sistemlər, "Binalar üçün Minimum Enerji Effektivliyi Normaları" sənədi ilə müəyyən edilmiş enerji effektivliyi standartlarına uyğun gəlməli, yaxud onlardan yuxarı olmalıdır. Bərpa olunan binalarda da enerji istehlakını azaltmaq üçün bu standartlara riayət edilməlidir. Işıqlandırmada enerji istehlakını real vaxtda izləmək və optimallaşdırmaq üçün enerji	Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir: • Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfi • Enerji səmərəliliyi vasitəsilə İqlim Dəyişikliklərinin Yumşaldılmasına, yaxud karbon emissiyalarının azaldılmasına əhəmiyyətli töhfə	• Enerji etiketi üzrə ən yüksək enerji effektivliyi sinfində (yaxud daha yüksək siniflərdə) qiymətləndirilmiş yüksək effektivli işıqlandırma cihazları. • Işıqlandırma sistemləri üçün gün işığı nəzarətinin mövcudluğu.	ƏZV: Işıqlandırma və HVAC (Heating, Ventilation, and Air Conditioning) sistemləri kimi enerjiyə qənaət edən texnologiyaların təkrar emal edilə bilən və ya toksik olmayan materiallardan istifadəsini təmin etmək, quraşdırma və utilizasiya zamanı ətraf mühitə zərəri minimuma endirmək. MST: • Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. • Enerji səmərəliliyi layihələrinə bərabər səviyyədə məşğulluq imkanı. • Əməyin təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqi. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

				idarəetmə sistemlərinin inteqrasiyası təşviq olunur.			
--	--	--	--	---	--	--	--

		<p>Enerji səmərəli isitmə/soyu tma sistemləri</p>	<p>G.46.7 4; F.43.2 <u>2</u> <u>46740</u></p>	<p>Ticarət, ictimai, yaşayış və sənaye binalarında enerji səmərəliliyinin artırılması enerji səmərəli istilik, havalandırma v� soyutma sistemlərinin (HVAC) quraşdırılması ilə həyata keçirilir. Yüksək səmərəli HVAC sistemləri milli minimum enerji effektivliyi standartlarına uyğun g�lm�li, yaxud onlardan yuxarı olmalıdır. Enerji istehlakını optimallaşdırmaq �c�n ağıllı HVAC idarəetmə sistemləri tətbiq edilməlidir. Binalarda yüksək effektivliyə malik izolyasiya materialları və aşağı U (istilik keçirmə qabiliyyəti) göstəricisinə malik enerji effektivli pəncərə v� qapılardan istifadə edilməli və bu, milli tikinti məcəlləsinin t�bl�rin� uyğun gəlməlidir. Su istilik sistemləri, fotovoltaik su istilik sistemləri, istilik nasoslari, yaxud yüksək səmərəli qazanxanalar kimi enerji səmərəli variantları əhatə etməlidir</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulun enerji effektivliyinin �n yüksək sinfi • Enerji Effektivliyi İndeksi (EEİR) və/yaxud Faydalı İş �msalının (COP) təkmilləşdirilməsi. • Renovasiya edilmiş binada ən azı 20% enerji qənaətinə nail olmaq. 	<p>Bina İdarəetmə Sistemlərinin (BMS) quraşdırılması;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yüksək səmərəli pəncərələr (U-dəyəri 0.7 W/məK-dan yaxşı) • Yüksək səmərəli qapılar (U-dəyəri 1.2 W/məK-dan yaxşı) • Aşağı istilik keçiriciliyinə malik izolyasiya məhsulları (lambda 0.045 W/mK-dan aşağı və ya ona b�r�b�r), U-dəyəri 0.5 W/məK-ya b�r�b�r və ya ondan aşağı olan xarici örtük və U-dəyəri 0.3 W/məK-ya b�r�b�r və ya ondan aşağı olan dam örtükləri. (Cənubi Afrika Taksonomiyası) • Binanın enerji effektivliyi pasportu üzrə �n yüksək enerji səmərəliliyi sinifində qiymətləndirilmə yüksək səmərəli məkan isitmə və ev isti su sistemləri. • Binanın enerji effektivliyi pasportu üzrə �n yüksək enerji səmərəliliyi sinifində qiymətləndirilmə yüksək səmərəli soyutma v� havalandırma sistemləri. • Enerji bölməsində taksonomiya üzrə istilik nasoslari �c�n müəyyən edilmiş meyarlara uyğun istilik nasoslari. • Bitki yeti�dirilm�sini dəstəkləyən, günəş k�lg�l�m�, yaxud günəş nəzarət funksiyasına malik fasad v� dam elementləri. • Kommersiya məqsədli binalar �c�n enerji səmərəli bina avtomatlaşdırma v� idarəetmə sistemləri. • Yaşayış binaları �c�n əsas elektrik yüklərinin ağıllı monitorinqi �c�n zonalanmı� termostatlar və avadanlıqlar, habelə sensor avadanlıqları, məsələn, hərəkət nəzarəti. 	
--	--	--	---	---	---	--	--

					İstilik ölçmə və termostatik nəzarət üçün, yalnız rayon istilik sistemlərinə qoşulmuş fərdi evlər və mərkəzi istilik sistemlərinə qoşulmuş fərdi mənzillər üçün: <ul style="list-style-type: none"> • Mövcud olan ən yaxşı performans göstərən alternativ texnologiya/məhsul/həll ilə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə daha yüksək xalis GHG emissiya azalmaları sübuta yetirilərsə, digər iqtisadi sektorlarda əhəmiyyətli GHG emissiya azalmalarına səbəb olan aşağı karbon texnologiyalarının və onların əsas komponentlərinin istehsalı, • Sistem ən azı 50% bərpa olunan enerji, yaxud 50% israf olunan istilik, yaxud 75% birgə istehsal olunan istilik, yaxud belə enerji və istiliklərin 50%-nin birləşməsinə istifadə edirsə istilik və soyutmanın paylanması üçün boru kəmərləri və müvafiq infrastrukturun tikintisi və fəaliyyəti. 	
	Enerji səmərəli elektrik avadanlıqları (son istehlakçı)	G.46.43; G.47.54/46430; 4754	Yüksəkenerji effektivli məişət avadanlığının, o cümlədən soyuducu, paltaryuyan maşınları və istilik cihazları kimi avadanlıqların satın alınması və tətbiqi. Bu məhsullar enerji etikətlənməsi və ekodizayn tələblərinə dair texniki rəqlamentlərə uyğun olmalıdır. Enerji səmərəliliyini artırmaq üçün avadanlıqları idarə edən qabaqcıl bina avtomatlaşdırma sistemlərinin tətbiqi tövsiyə olunur. Bu avadanlıqların işləməsinə optimallaşdırmaq və enerji istehlakını azaltmaq üçün ağıllı sensorlar və IoT (Internet of Things – Əşyaların internet) cihazlarının istifadəsi də təşviq olunur. Qəbul edilmiş ekoloji	Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Məhsulun enerji effektivliyinin ən yüksək sinfi 	Enerji səmərəliliyi təsnifatı üzrə Azərbaycan standartlarına uyğun olaraq, yüksək effektivli məişət əşyaları (məsələn, paltaryuyan maşınlar, qab yuyan maşınlar)	

			dizayn tələblərinə cavab verən və enerji etiketləri olan avadanlıqlara üstünlük verilməlidir ki, bu da onların enerji səmərəliliyini və dayanıqlığını təmin edir.			
Kənd təsərrüfatında enerji səmərəliliyi	Kənd təsərrüfatı avadanlıq və texnologiyaların yeniləri ilə əvəz olunması	G.46.6 1; N.77.3 1; C.33.1 2/3312 0; 46610; 77310	Kənd təsərrüfatında enerji səmərəliliyinin artırılması müxtəlif yanaşmalarla o cümlədən enerji performansında ölçülə bilən irəliləyiş nümayiş etdirən avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya vasitəsilə həyata keçirilir. Bu, daha səmərəli avadanlıqların quraşdırılması, proseslərdə və idarəetmədə dəyişikliklər, istilik itkilərinin azaldılması, yaxud qalan istilik və təzyiğin istifadəsini əhatə edir. Davamlı olaraq daha enerji səmərəli maşınlarla keçid edərək və müasir texnologiyaları qəbul edərək, kənd təsərrüfatında əməliyyatları daha az enerji istehlakı ilə daha yüksək məhsuldarlığa və azalmış ətraf mühit təsirinə nail olmaq mümkündür. Bundan əlavə, müntəzəm enerji auditlərinin həyata keçirilməsi enerji israfını müəyyən etməyə kömək edir, ISO 50001 standartının tətbiqi isə spesifik enerji istehlak hədəflərinin müəyyən edilməsi və əldə edilməsi, enerjinin daha sisteməlik idarə edilməsi və davamlı enerji qənaətinə gətirib çıxarır.	Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir: Avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiyalar enerji effektivliyini artırır, nəticədə əvvəlki fəaliyyət ilinə nisbətən enerji resurslarından səmərəli istifadə olunur.	Avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiyalar əməliyyatların enerji performansında ölçülə bilən irəliləyiş nümayiş etdirir ki, bu da əvvəlki fəaliyyət ilinə nisbətən enerji resurslarına ən azı 20% qənaəti təmin edir	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Maşınların təkmilləşdirilməsi və texnologiyanın mənimsənilməsinin torpağa mənfi təsir göstərməməsi və ya su istehlakını artırmamasını təmin etmək torpağın mühafizəsi tədbirləri və suya qənaət edən texnologiyaların tətbiqi. Yaşayış mühitlərini pozan və ya meşələrin qırılmasına imkan yaradan texnologiyalardan istifadə etməmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Enerji səmərəliliyi layihələrində bərabər səviyyədə məşğulluq imkanı. Əməyin təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqi. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər qənaətinə əlverişli qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		Enerji səmərəli kənd təsərrüfatı avadanlıq və texnologiya larının alınması	G.46.6 1; N.77.3 1/4661 0; 77310	<p>Kənd təsərrüfatı maşın və avadanlıqlarının modernizasiyası enerji səmərəliliyini əhəmiyyətli dərəcədə artırır. Yanacaq səmərəli m�h�rrikl�rl�, optimallaşdırılmış ötürmə sistemləri ilə və dəqiq kənd təsərrüfatı texnologiyaları ilə təchiz edilmiş müasir traktorlardan v� bi�cilerd�n istifadə yanacaq istehlakını v� emissiyaları minimuma endirir. İrriqasiya, ventilyasiya v� digər kənd təsərrüfatı prosesləri üçün enerji səmərəli nasoslar v� mühərriklər elektrik enerjisi istehlakını azaldır. GPS ilə idarə olunan maşınlar, dəyişən dərəcədə tətbiq v� məhsul izləmə kimi dəqiq kənd təsərrüfatı texnologiyaları girişlərin istifadəsini optimallaşdırır və enerji israfını azaldır. Bu irəliləyişlər əməliyyat x�rcələrini aşağı salır və kənd təsərrüfatı əməliyyatlarının ətraf mühitin dayanıqlılığına kömək edir. Enerji Effektivliyi Xidmətləri Müqavilələri təşkilatların enerji qənaətini artıran təkmilləşdirmələri ilkin x�rc�l�r olmadan həyata keçirməsinə imkan verir, vergi kreditləri, yaxud g�z�ştler kimi stimullaşdırıcı tədbirlər isə enerji səmərəli avadanlıqın satın alınması və quraşdırılmasının bir hissə x�rcələrini qarşılayır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none">• Məhsulun enerji effektivliyinin �n yüksək sinfi.	<p>AB enerji etiketi A, B və ya digər təsnifat sxemləri altında ekvivalent performansla malik məhsullar. [https://energy-efficient-products.ec.europa.eu/index_en]</p>	
--	--	---	---	--	--	--	--

10.4.3. Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi

Cədvəl 3. Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	ƏZV prinsipləri və MST
DAYANIQLI SU İDARƏTİMƏSİ	Suyun toplanması, saxlanması və paylanması	Su saxlanması	E36.0.0/36000	Effektiv toplama, saxlama və paylama sistemlərinin qəbul edilməsi. Yağış suyundan istifadə və boz suyun təkrar istifadəsi	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bütöv və dayanıqlı resurs idarəçiliyini təmin etməklə ölkənin su idarəetmə qanunlarına uyğun praktikaların tətbiqi və İntegrasiya olunmuş Su Resurslarının İdarə Edilməsi (IWRM) prinsiplərinə uyğunluğun təmin edilməsi; ISO 14046-dan istifadə edərək su izinin müntəzəm qiymətləndirilməsi və idarə edilməsi, sudan istifadənin səmərəliliyində yaxşılaşdırma sahələrinin müəyyən edilməsi; Enerji istehlakını azaltmaq üçün qabaqcıl, enerji səmərəli nasoslar və daşınma sistemlərindən istifadə; Su anbarı və paylanması üçün bərpa olunan enerji mənbələrinin (məsələn, günəş, külək) inteqrasiyası ilə yanaşı, qabaqcıl enerji səmərəli sistemlərin istifadəsi, aşağı karbon texnologiyalarına uyğunluğun təmin edilməsi. 	<ul style="list-style-type: none"> Qlobal Su Tərəfdaşlığının (GWP) İntegrasiya olunmuş Su Resurslarının İdarə Edilməsi (IWRM) prinsiplərinə riayət etmək Su idarəetməsi ilə bağlı FAO-nun təlimatlarını tətbiq etmək (https://www.fao.org/land-water/water/water-management/en/) ISO 14046 standartından istifadə edərək sudan istifadənin səmərəliliyinin yaxşılaşdırılması üçün sahələri müəyyənləşdirərək su izlərini müntəzəm qiymətləndirmək və idarə etmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Su anbarlarının inşası və ya genişləndirilməsi zamanı yerli ekosistemlərə və bioloji müxtəlifliyə minimum müdaxilə olunmasını təmin etmək; yaxud Saxlanılan suyun çirklənməsinin qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçirmək, bunun aşağı axın ekosistemlərinə ziyan vermədiyinə əmin olmaq; yaxud Su anbarı və paylanma proseslərinin karbon izini azaltmaq üçün enerji səmərəli sistemlərdən istifadə etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq. Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p>Suyun paylanması</p>	<p>E36.0.0/ 36000</p>	<p>Suyun Toplanması və Paylanması: ISO 50001-ə uyğunluq: Suyun toplanması və paylanması proseslərinin, o cümlədən nasos və sızma aşkar etmə sistemlərinin enerji səmərəliliyini optimallaşdırmaq üçün ISO 50001-ə uyğun enerji idarəetmə sisteminin tətbiqi</p> <p>Suyun Səmərəliliyi və Konservasiyası: ISO 50001 Çərçivəsi: Suyun emalı və paylanması proseslərində enerji qənaətini artırmaq üçün ISO 50001 standartlarının qəbul edilməsi, resurs səmərəliliyini və dayanıqlılığı təşviq etmək</p> <p>ILI su paylama sistemlərinin sızma baxımından performansını ölçür. 1.5-dən aşağı ILI sızmalara görə minimal su itkisi ilə yüksək səmərəli sistemlərin göstəricisidir, bu da həm suyun qorunmasını, həm də sistemin dayanıqlılığını təmin edir</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ISO 50001 standartlarını tətbiq edərək enerji idarəetmə sisteminin qurulmasını, tətbiqini, saxlanması və yaxşılaşdırılmasını təmin etmək, su idarəetməsi proseslərində enerjiden səmərəli istifadə olunmasını təmin etmək. • İnfrastruktur Sızma İndeksindən (ILI) istifadə etməklə hesablanan sızma səviyyəsinin 1.5-dən aşağı olmasını təmin etmək 	<ul style="list-style-type: none"> • İnfrastruktur Sızma İndeksindən (ILI) istifadə etməklə hesablanan sızma səviyyəsinin 1.5-dən aşağı olmasını təmin etmək. • FAO-nun su resurslarının idarə edilməsinə dair təlimatlarına əməl etmək. (https://www.fao.org/land-water/water/water-management/en/) • Su resurslarının idarə edilməsi proseslərində enerjiden səmərəli istifadəni təmin edən enerji idarəetmə sistemini yaratmaq, həyata keçirmək, saxlamaq və təkmilləşdirmək üçün ISO 50001 standartlarını tətbiq etmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su itkilərini minimallaşdırmaq və sızma səviyyələrini azaltmaqla sistemin dayanıqlılığını təmin etmək, İnfrastruktur Sızma İndeksi (ILI) hədlərinə riayət etmək; yaxud • Enerji idarəetmə standartlarını tətbiq edərək su paylanma sistemlərində enerji istehlakını azaltmaq; yaxud • Təbii mənbələrdən həddindən artıq hasilatdan yayınmaq və akvatik ekosistemləri qorumaq məqsədilə su paylanmasının düzgün idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq. • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--------------------------------	---------------------------	---	--	--	--

		<p>Su emalı obyektləri</p>	<p>E36.0.0/ 36000</p>	<p>Membran filtrasiyasəndan istifadə, ultrabənövşəyi dezinfeksiya, tullantı sularının dayanıqlı təmizlənməsi</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Milli içməli suyun keyfiyyəti standartlarına uyğunluq; • Bütün suyun təmizlənməsi proseslərində Azərbaycan Respublikasının içməli suyun keyfiyyəti üzrə milli standartlarına riayət olunmasını təmin etmək, ictimai istifadə üçün təhlükəsiz və təmiz su təmin etmək; • AZS 929:2023 Suyun keyfiyyət standartını tətbiq etmək. • Enerji idarəetmə sisteminin effektiv işlədiyini təmin etmək üçün mütəmadi audit və qiymətləndirmələr aparılmalı, enerji səmərəliliyini artırmaq məqsədilə davamlı təkmilləşdirmələr həyata keçirilməlidir; • İçməli suyun ən yüksək keyfiyyətini təmin etmək üçün suyun təmizlənməsi müəssisələrində müasir texnologiyalardan istifadə; • Su təmizlənməsi üçün xalis enerji istehlakı standartlarını tətbiq etmək, istehlakın emal olunan suyun hər kubmetri (m³) üçün 0.5 kWh-dan aşağı olmasını təmin etmək; • 10,000 əhali ekvivalentindən (p.e.) az olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 35 kWh-dan az olmasını təmin etmək; • 100,000 p.e.-dən çox olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 20 kWh-dan az olmasını təmin etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Suyun təmizlənməsi üçün xalis enerji istehlakı standartlarını tətbiq etmək, istehlakın emal olunan suyun hər kubmetri (m³) üçün 0.5 kWh-dan aşağı olmasını təmin etmək • 10,000 əhali ekvivalentindən (p.e.) az olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 35 kWh-dan az olmasını təmin etmək. • 100,000 p.e.-dən çox olan təmizləyici qurğular üçün xalis enerji istehlakının illik 20 kWh-dan az olmasını təmin etmək • Sudan təkrar istifadəni artırmaq və emal müddətini və xərclərini azaltmaq üçün MBR texnologiyasını qəbul etmək, müəssisənin həm yerli, həm də beynəlxalq axın keyfiyyəti standartlarına uyğun olmasını təmin etmək • İçməli suyun keyfiyyəti üzrə ÜST-ün Təlimatları (https://www.who.int/publications/item/9789240045064) • EEA Şəhər Tullantı Sularının Emalı Direktivi (https://www.eea.europa.eu/en/datahub/datahubitem/view/6244937d-1c2c-47f5-bdf1-33ca01ff1715) 	<p>ƏZV</p> <p>Kimyəvi çirklənmənin qarşısını almaq üçün axın boşaldılması üçün sərt standartlara riayət etmək, ətrafdakı su hövzələrinə zərər verməmək</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq. • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	-----------------------------------	---------------------------	--	--	---	--

	Suyun monitorinq i	Ağıllı şəbəkə və erkən xəbərdarlıq sistemləri Smart	E36.0.0; J62.0/3 6000; 620	<p>SMART Monitorinq Sistemləri: Suyun keyfiyyəti, axın sürətləri və digər vacib parametrləri davamlı izləmək üçün müasir sensorlar və məlumat qeydiyyatçıları quraşdırmaq. Su idarəçiliyi üçün istifadə edilə bilən məlumatlar təqdim edərək, məlumatları real vaxtda toplamaq və analiz etmək üçün bulud əsaslı platformalardan istifadə etmək</p> <p>Erkən Xəbərdarlıq Sistemləri: Su ilə əlaqəli fəlakətləri aşkar etmək və proqnozlaşdırmaq üçün meteoroloji və hidrologiya monitorinq avadanlıqlarından istifadə. Təcili təhlükələrə vaxtında reaksiya üçün xəbərdarlıq sistemlərinin icma xəbərdarlıq mexanizmlərinə inteqrasiyası</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Real vaxtda su məlumatlarının toplanması və analizi üçün SMART monitorinq sistemlərini tətbiq etmək; • Su ilə bağlı fəlakətlər üçün erkən xəbərdarlıq sistemlərini tətbiq etmək 	<ul style="list-style-type: none"> • Hidrologiya və meteorologiya monitorinq sistemləri üzrə Dünya Meteoroloji Təşkilatın (WMO) qaydalarına riayət etmək 	<p>ƏZV:</p> <p>Təbii hidrologiya tsiklləri və yerli biomüxtəlifliyə müdaxilə etməyən məlumat toplama və monitorinq sistemlərini tətbiq etmək</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq. • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətlərinə əməl etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		Suyun keyfiyyəti və/yaxud kəmiyyətinin monitorinqi prosesl	E36.0.0/ 36000	Müxtəlif su keyfiyyəti parametrlərini, məsələn, pH, bulanıqlıq, həll olunmuş oksigen və çirkləndirici səviyyələri davamlı olaraq ölçmək üçün müasir sensor və məlumat loqqlərindən istifadə etmək. Müxtəlif sektorlarda suyun miqdarı və istifadə	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su keyfiyyəti ilə bağlı həm milli, həm də beynəlxalq standartlara (məsələn, ISO 24512, EPA su keyfiyyəti standartları) uyğun monitorinq proseslərini tətbiq etmək; • Potensial su ilə bağlı risklər üçün erkən xəbərdarlıq sistemlərinə inteqrasiya edilmiş, suyun keyfiyyəti və miqdarını davamlı qiymətləndirmək üçün ağıllı monitorinq 	<ul style="list-style-type: none"> • AI-nin Su Çərçivə Direktivinə riayət etmək. • EPA-nın Su Keyfiyyəti Standartlarına riayət etmək. 	<p>ƏZV:</p> <p>Suyun keyfiyyəti və miqdarının monitorinqi cihazlarını quraşdırarkən yerli ekosistemlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir etmədiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq.

		<p>əri Water</p>		<p>nümunələrini izləmək üçün axın ölçən cihazlar və digər avadanlıqlar quraşdırmaq. Dəqiq və etibarlı məlumat toplanmasını təmin etmək üçün monitorinq avadanlıqlarını mütəmadi yoxlamaq və nəzərdən keçirmək.</p> <p>Qabaqcıl təcrübələrin tətbiq edildiyinə əmin olmaq üçün ətraf mühit və su keyfiyyəti idarəçiliyi üçün ISO standartlarını tətbiq etmək. Proaktiv qərar qəbul etmə və vaxtında müdaxilələri asanlaşdırmaq üçün real vaxt məlumat analizi alətlərini inteqrasiya etmək.</p>	<p>sistemlərdən istifadə;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlılığı və suyun keyfiyyəti və miqdarı standartlarına uyğunluğu təmin etmək üçün əhatəli monitorinq sistemlərini inkişaf etdirmək və saxlamaq; • Su idarəçiliyi və monitorinq sistemlərinin effektivliyini və səmərəliliyini təmin etmək üçün dövrü audit və qiymətləndirmələr aparmaq. 		<ul style="list-style-type: none"> • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Su idarəçiliyi</p>	<p>irriqasiya/suvarma</p>	<p>A1.6.1; E36.0.0/0161; 36000</p>	<p>Sudan istifadədə əhəmiyyətli yaxşılaşma göstərən damcı suvarma, çiləmə suvarma sistemləri, yeraltı suvarma və digər müasir suvarma texnologiyalarından istifadə etmək</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suyun istifadəsini ənənəvi sistemlərlə müqayisədə əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşdıraraq yüksək su istifadəsi səmərəliliyinə malik suvarma sistemlərindən istifadə etmək; • ISO 46001:2019 Su Səmərəliliyi İdarəetmə Sistemləri və ISO 14046:2014 Su İzi — Prinsiplər, Tələblər və Təlimatlar tətbiq etmək. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p>	<p>Ölkədə mövcud avadanlıqlar üçün enerji səmərəliliyi dərəcələrinin ilk 25%-lik sırasına daxil olan enerji səmərəli suvarma sistemlərindən istifadə etmək</p> <ul style="list-style-type: none"> • ISO 46001:2019 Su Səmərəliliyi İdarəetmə Sistemlərinin və ISO 14046:2014 Su izi - Prinsiplər, Tələblər və Təlimatların tətbiqi. 	<p>ƏZV:</p> <p>Su resurslarının həddindən artıq hasilatından yayınmaq, suvarma təcrübələrinin yeraltı, yaxud səthi su mənbələrinin mövcudluğuna mənfi təsir etmədiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq. • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p>Quraqlıq və sel idarəçiliyi</p>	<p>E36.0.0; F42.9.1; F42.2.1/ 36000; 42210; 42910</p>	<p>Risk xəritələşdirməsi, fəvqəladə reaksiya strategiyaları və uzunmüddətli mitiqasiya tədbirlərini əhatə edən hərtərəfli planlar hazırlamaq.</p> <p>Real vaxtda məlumat və proqnoz analitikası təqdim etmək üçün peyk əsaslı uzaqdan izləmə, hava radarı və iqlim modelçiliyi kimi texnologiyalardan istifadə etmək. Bu sistemləri yerli icma xəbərdarlıq şəbəkələrinə inteqrasiya edərək xəbərdarlıqların geniş yayılmasını təmin etmək.</p> <p>Davamlı məlumat toplamaq üçün avtomatlaşdırılmış hava stansiyaları, çay ölçmə cihazları və digər monitorinq avadanlıqlarından istifadə etmək. Bu məlumatları analiz edərək meylləri, anomaliyaları aşkar etmək və potensial sel, yaxud quraqlıq hadisələri üçün xəbərdarlıqları aktivləşdirmək.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İctimai səhiyyəni, ətraf mühiti qorumağa və ekoloji və hidrometeoroloji təhlükəsizliyi təmin etməyə yönəlmiş qayda və standartlara riayət etmək; • Səmərəli quraqlıq və sel riskinin qiymətləndirilməsi və idarə olunması planlarını hazırlamaq və tətbiq etmək. Bu planlar mütəmadi olaraq yeni məlumatlar və yaranan risklər əsasında nəzərdən keçirilməli və yenilənməlidir; • İqlim dəyişikliklərinin təsirlərinə uyğunlaşmaq və iqlimlə bağlı təhlükələrə reaksiya vermək üçün dəqiq, vaxtında və effektiv hava, iqlim və insan mərkəzli erkən xəbərdarlıq sistemlərini qəbul etmək; • İqlim dəyişikliklərini və su səviyyələrindəki dəyişiklikləri izləmək üçün davamlı monitorinq və məlumat toplama həyata keçirmək, idarəetmə planlarına vaxtında yeniləmələr və düzəlişlər etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Hidrometeoroloji təhlükələri izləmək və idarə etmək üçün Dünya Meteoroloji Təşkilatı (WMO) və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Ətraf Mühit Proqramı (UNEP) kimi təşkilatların təlimatlarına riayət etmək. • BMT-nin Ətraf Mühit Proqramında (UNEP) təsvir olunan adaptasiya maliyyəsi tələbləri və investisiya prioritetlərinə uyğunlaşmaq. (https://www.unep.org/resources/adaptation-gap-report-2023). 	<p>ƏZV: Seldən müdafiə və quraqlıq idarəetmə sistemlərinin ətrafdakı ekosistemlərə və yerli biomüxtəlifliyə mənfi təsir etmədiyinə əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadəsi və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq. • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---	---	---	---	---

		<p>Urban drenaj/k analizasi obyektlerinin inşası, fəaliyyəti və renovasiyası</p>	<p>E36.0.0; F42.9.1; F42.2.1</p>	<p>Performansı və ətraf mühitə təsirini artırmaq üçün təbiət əsaslı həllərin tətbiqi, mövcud sistemlərin yenidən qurulması</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Enerji istehlakını azaltmaq üçün enerji effektivli nasoslar və aşağı karbon texnologiyaları ilə enerji səmərəli infrastruktur təmin etmək; • Suyun saxlanması və sel mitiqasiyası üçün təbiət əsaslı həlləri, məsələn, bataqlıqlar və yaşıllıqlar inteqrasiya etmək; • Dayanıqlılığı artırmaqla həm sel, həm də quraqlığı idarə etmək üçün sel müdafiəsi infrastrukturunu və sistemlərini inkişaf etdirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • CIRIA tərəfindən Dayanıqlı Şəhər Kanalizasiya/Drenaj Sistemlərini (SuDS) qəbul etmək. • Dayanıqlı Şəhər İnkişafı üçün BMT canlı təbiət təlimatları. • ISO 24536:2019 İcməli su təchizatı, tullantı suları və yağış suları sistemləri ilə bağlı xidmət fəaliyyətlərinin tətbiqi — Fırtına suyunun idarə edilməsi — Şəhər ərazilərində yağış sularının idarə olunması üçün təlimatlar. 	<p>ƏZV: Tikintinin yerli su hövzələrinə əhəmiyyətli ziyan vurmadığından, yaxud yaşayış mühitinin məhv olmasına səbəb olmadığından əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sudan istifadə və suyun paylanması ilə bağlı hüquqlarını qorumaq; • Layihə ilə bağlı işə qəbul prosesində ayrı-seçkiliyə yol verməmək siyasətinə əməl etmək; • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək; • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	--	--	--	--	--

10.4.4. Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət

Cədvəl 4. Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Tövsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	ƏZV prinsipləri və MST
Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət	Havanın keyfiyyəti	Sənaye sahələrində, təkrar emal müəssisələrində havanın çirklənməsinin qarşısının alınması	C19.2; C20.2; C22.2; E38.2; E38.3/1 9200; 20200; 222; 382; 383	<ul style="list-style-type: none"> Çirklənməni əhəmiyyətli dərəcədə azaldacaq mövcud ən yaxşı vasitələrə (BAT) keçid etmək. Hissəcikləri tutmaq üçün təkmil filtrasiya sistemlərinin quraşdırılması. Qeyri-sabit emissiyaların qarşısını almaq üçün dövrü sistemlərin tətbiqi. 	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Zərərli emissiyaların, o cümlədən hissəciklər, azot oksidləri (NOx) və uçucu üzvi birləşmələrin (VOCs) azaldılmasını təmin etmək; PM10 səviyyəsini illik orta konsentrasiyalarda 15 µg/m³-dən, PM2.5 səviyyəsini isə 5 µg/m³-dən aşağı saxlamaq. 	<ul style="list-style-type: none"> Al Sənaye Emissiyaları Direktivi (2010/75/EU) tərəfindən müəyyən edilmiş emissiya həddini aşmamaq; Fəaliyyətlərin, Al-nin hava çirklənməsinin sağlamlığa təsirini 55%-dən çox azaltmağı hədəfləyən 2030-cu il məqsədinə uyğun olduğunu təmin etmək, bunun üçün mövcud ən yaxşı vasitələrdən (BAT) və digər hava çirklənməsi üzrə nəzarət tədbirlərindən istifadə etmək (Al "Hava, Su və Torpaq üçün Sıfır Çirklənməyə Doğru" Fəaliyyət Planı) (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0400&from=DA); Fəaliyyətlərin ÜST-ün havanın keyfiyyəti təlimatlarına uyğunluğunu təmin etmək, bunun üçün hissəciklərlə əlaqəli zərərli sağlamlıq təsirlərinin azaldılmasını təmin etmək məqsədilə illik orta göstərici olaraq PM10 səviyyələri 15 µg/m³-dən aşağı, PM2.5 səviyyələri isə 5 µg/m³-dən aşağı saxlanılmalıdır (https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/345329/9789240034228-eng.pdf?sequence=1); UNECE CLRTAP və onun protokolları, xüsusilə Qotenburq Protokolu çərçivəsində öhdəliklərə riayət olunmasını təmin etmək. Bu, kükürd dioksidi, azot oksidləri, uçucu üzvi birləşmələr və hissəciklərin sənaye emissiyalarının azaldılmasını əhatə edir (UNECE Uzunmüddətli Çirklənmə Müqaviləsi). 	<p>ƏZV:</p> <p>Emissiyaların azaldılması texnologiyalarının su, yaxud torpaq çirklənməsinin artması kimi digər ətraf mühit zərərlərinə səbəb olmamasını təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq. Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		Kənd təsərrüfatı sektorunda çirklənmənin azaldılması	A1.6.1; A1.6.2/ 0161; 01620	İnkişaf etmiş kənd təsərrüfatı təcrübələrinin tətbiqi,	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatında çirklənmənin əhəmiyyətli dərəcədə azalmasını təmin etməli olan dəqiq əkinçilik 	<ul style="list-style-type: none"> FAO-nun Pestisidlərin İdarə Edilməsi üzrə Beynəlxalq Davranış Kodeksinə uyğunluğu təmin etmək. Bu kodeks pestisidlərin həyat dövrü boyunca risklərin azaldılmasını önə çəkir. Fəaliyyətlər təhlükəsiz pestisid istifadəsini təşviq etməli, yüksək dərəcədə təhlükəli pestisidlərin 	<p>ƏZV:</p> <p>Kənd təsərrüfatı axıntılarının su hövzələrini çirkləndirməsinin qarşısını almaq.</p>

			<p>heyvanların bəslənməsi, heyvanların saxlanması, gübrə saxlama və yayma, eləcə də ammonyak emissiyalarını azaltmaq üçün mineral gübrələrdən istifadə.</p>	<p>texnikalarının tətbiqi və inteqrasiya olunmuş zərərverici idarəetmə (IPM) metodlarının qəbulu; • Ammonyak emissiyalarını azaltmaq üçün qabaqcıl kənd təsərrüfatı təcrübələrinin tətbiqi / keçidi.</p>	<p>istifadəsindən çəkinməli və ətraf mühit və sağlamlıq risklərini minimuma endirmək üçün İntegrasiyalı Zıyanverici İdarəetmə (IPM) strategiyalarını qəbul etməlidir (https://openknowledge.fao.org/server/api/core/bitstreams/66ed039d-7317-41e0-986d-c51e311dab00/content); • UNECE-nin kənd təsərrüfatı mənbələrindən ammonyak emissiyalarının qarşısının alınması və azaldılması ilə bağlı Təlimat sənədində müəyyən edilmiş metodları qəbul etmək (https://unece.org/fileadmin/DAM/env/documents/2012/EB/ECE_EB_AIR_120_ENG.pdf); • 2030-cu ilə qədər qida maddələrinin itkilərinin və kimyəvi pestisidlərin istifadəsinin 50% azalmasına, həmçinin kənd təsərrüfatı axıntılarından su və torpaq çirklənməsinin qarşısının alınmasına töhfə vermək (Aİ "Hava, Su və Torpaq üçün Sıfır Çirklənməyə Doğru" Fəaliyyət Planı) (https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52021DC0400&from=DA).</p>	<p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq. Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Enerji sektorunda çirklənmənin azaldılması</p>	<p>D35.1.1 ; D35.2; D35.3/3 5110; 352; 35300</p>	<p>Hava çirkləndiricilərinin, məsələn, NO_x, SO_x və hissəciklərin miqdarını minimuma endirmək üçün külək, günəş, hidro və geoenerji kimi daha təmiz enerji mənbələrinin inkişafını və istifadəsini prioritetləşdirmək.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • 1,5°C yol xəritəsinə uyğun olan enerji infrastrukturuna investisiyaları prioritetləşdirmək; • Enerji istehsalı, yaxud paylanma obyektlərində enerji istehlakını baza səviyyələri ilə müqayisədə ən azı 20% azaltmaq kimi enerji səmərəliliyi standartlarına uyğunluğu təmin etmək, yaxud • NO_x, SO_x və hissəciklər (PM10) üzrə emissiyaları ən azı 20% azaltmaq; yaxud • İstehsal olunan enerjinin karbon intensivliyinin global qabaqcıl təcrübələrə uyğun olaraq 100 gCO₂/kWh-dan aşağı olmasını, təmin etmək; yaxud • İstehsal olunan hər vahid məhsul üzrə kilovat-saat (kWh) ilə ölçülən enerji istehsalı, yaxud istehlakında ən azı 20% enerji səmərəliliyi artımına</p>	<ul style="list-style-type: none"> NO_x, SO_x və hissəciklər (PM10) üzrə emissiyaları ən azı 20% azaltmaq. (; Global qabaqcıl təcrübələrə uyğun olaraq istehsal olunan enerjinin karbon intensivliyinin 100 gCO₂/kWh-dan aşağı olmasını, təmin etmək.; Enerji istehsalı, yaxud istehlakında kilovat-saat (kWh) ilə ölçülən hər məhsul vahidi üçün ən azı 20% enerji səmərəliliyi artımına nail olmaq; Enerji istehsalı zamanı zərərli kimyəvi maddələrin buraxılmasının qarşısını almaq üçün Davamlı Üzvi Çirkləndiricilər (POP-lar) üzrə Stokholm Konvensiyasına uyğunluğu təmin etmək; 2030-cu ilə qədər NO_x, SO_x və PM10 kimi zərərli hava emissiyalarının 50% azalmasına və enerji istehsalında POP-lar kimi təhlükəli çirkləndiricilərin aradan qaldırılmasına töhfə vermək 	<p>ƏZV: Bərpa olunan enerji layihələrinin yerli ekosistemlərə mənfi təsir etməməsinin təmin etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq. Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

				<p>nail olmaq; yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> Enerji istehsalı zamanı zərərli kimyəvi maddələrin buraxılmasının qarşısını almaq üçün Stokholm Konvensiyasına (POP-lar) uyğunluğu təmin etmək; yaxud 2030-cu ilə qədər NO_x, SO_x və PM10 kimi zərərli hava emissiyalarının 50% azalmasına və enerji istehsalında POP-lar kimi təhlükəli çirkləndiricilərin aradan qaldırılmasına töhfə vermək. 		
	<p>Urban ərazilərdə toz çirklənməsi probleminin hərtərəfli həlli</p>	<p>F41.1; F42.1.1; F43.1.1; F43.2.1/ 41100; 42110; 43111; 4321</p>	<ul style="list-style-type: none"> Yeni binalarda və yenidənqurma layihələrində enerji səmərəli materiallardan və sistemlərdən istifadə etmək. Hava çirklənməsini azaltmaq və toz qarşısında təbii maneələr yaratmaq üçün yaşıl damlar, yaşıl divarlar və şəhər yaşıl sahələri hazırlamaq. Havadaki hissəciklərin miqdarını minimuma endirmək üçün tikinti sahələrini müntəzəm olaraq sulamaq və toz bağlayıcılarından istifadə etmək. Tikinti sahələrinin ətrafında tozu məhdudlaşdırmaq üçün hasarlar, yaxud torlar kimi fiziki maneələr quraşdırmaq. Hava keyfiyyəti standartlarına uyğunluğu təmin etmək üçün toz monitorinq sistemlərini tətbiq etmək. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Enerji istehlakının və istixana qazı emissiyalarının əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olan binalar üçün milli qanunlara və enerji səmərəliliyi standartlarına uyğunluq; Karbon tutma və hissəciklərin azalması vasitəsilə hava keyfiyyətini yaxşılaşdıran şəhər yaşıl infrastrukturlarının tətbiqi; Tikinti sahələrində havadakı hissəciklərin (məsələn, PM10 səviyyəsinin müəyyən edilmiş ekoloji həddən aşağı saxlanması) əhəmiyyətli dərəcədə azalmasına səbəb olan tozun qarşısını alma metodlarından istifadə; Şəhər ərazilərində illik orta göstərici olaraq baza ili ilə müqayisədə havadakı hissəciklərin (PM10 və PM2.5) konsentrasiyasının 50% azalmasına nail olmaq; Milli hava keyfiyyəti qaydalarına uyğun olaraq PM10 üçün maksimum 50 µg/m³ və PM2.5 üçün 25 µg/m³-ə riayət edilməsini təmin etmək üçün davamlı hava keyfiyyəti monitorinqini həyata keçirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> Şəhər ərazilərində illik orta göstərici olaraq baza ili ilə müqayisədə havadakı hissəciklərin (PM10 və PM2.5) konsentrasiyasının 50% azalmasına nail olmaq. Milli hava keyfiyyəti qaydalarına uyğun olaraq PM10 üçün maksimum 50 µg/m³ və PM2.5 üçün 25 µg/m³-ə riayət edilməsini təmin etmək üçün davamlı hava keyfiyyəti monitorinqini həyata keçirmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəli texnologiyaların tətbiqinin zərərli maddələrin buraxılmasına və istifadə olunan tikinti materiallarının ətraf mühitə təsirinin artmasına səbəb olmasını təmin etmək; yaxud Yaşıl infrastrukturların yaradılması və saxlanması prosesində yerli ekosistemlərə zərər verə biləcək zərərli pestisidlərin, yaxud təcrübələrin istifadə edilməməsini təmin etmək, yaxud Tozun qarşısını alma metodlarının su israfına, yaxud yerli su hövzələrinin çirklənməsinə səbəb olmasını təmin etmək; yaxud Enerji səmərəli məhsullar üçün xammalın həddindən artıq hasilatı kimi ətraf mühitə əhəmiyyətli mənfi təsirlərə səbəb ola biləcək istənilən təcrübədən yayınmaq. Ətraf mühiti zədələyə və yerli əhali üçün sağlamlıq riski yarada biləcək kimyəvi toz bağlayıcılardan istifadə etməmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq. Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi.

						<ul style="list-style-type: none"> Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Torpağın keyfiyyəti	Torpağın bərpası, sağlamlaşdırılması və təmizlənməsi	E39.0.0 /3900	<ul style="list-style-type: none"> Çirkələnmiş torpaqlar üçün torpaq yuyulması və termal desorbsiya tətbiq etmək. Torpağın effektiv və dayanıqlı bərpasını təmin etmək üçün bioremediasiya və fito-remediasiya metodlarından istifadə etmək. ISO 18504-ə uyğunluq: Torpağın keyfiyyəti – dayanıqlı sağlamlaşdırma. Torpaqdan ağır metalların çıxarılması üçün hiperakkumulyator bitkiləri əkmək. 	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Deqradasiyaya uğramış torpaq sahələrinin bərpası, yaxud sağlamlaşdırılmasına müalicəsinə yönəlmiş fəaliyyətlərə investisiya etmək; Torpaq çirkəndirici maddələrinin (məsələn, ağır metallar, karbohidrogenlər) səviyyəsini təhlükəsiz torpaq istifadəsi üçün milli tənzimləyici standartlardan aşağı səviyyəyə qədər azaltmaq; Torpağın strukturu və suyun saxlanılması qabiliyyətində irəliləyişlər nümayiş etdirərək, torpağın münbitliyini artırmaq və eroziyanı azaltmaq üçün bioremediasiya, fito-remediasiya, yaxud torpaq sabitləşdirmə metodlarını tətbiq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> Deqradasiyaya uğramış torpaq sahələrinin ən azı 70%-nin bərpasını, yaxud sağlamlaşdırılmasını həyata keçirmək, bu, torpağın çirkənməsinin azalması, yaxud torpaq sağlamlığı göstəricilərinin (məsələn, üzvi karbon tərkibi, qida səviyyələri) yaxşılaşması ilə ölçülür. Torpaq çirkəndirici maddələrinin (məsələn, ağır metallar, karbohidrogenlər) səviyyəsini təhlükəsiz torpaq istifadəsi üçün milli tənzimləyici standartlardan aşağı səviyyəyə qədər azaltmaq. Torpağın münbitliyini artırmaq və eroziyanı azaltmaq üçün bioremediasiya, fito-remediasiya, yaxud torpaq sabitləşdirmə metodlarını tətbiq etmək və torpaq strukturunda və suyun saxlanılması potensialında ən azı 30% təkmilləşməyə nail olmaq. 	<p>ƏZV:</p> <p>Təmizləmə fəaliyyəti zamanı yerli ekosistemlərin pozulmasından çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq. Çirkənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Torpağın mühafizəsi	E39.0.0 /3900	<ul style="list-style-type: none"> Kontur əkinçiliyi və terraslaşdırmadan istifadə edərək torpaq eroziyasının qarşısını almaq. Torpağın strukturunu və münbitliyini qorumaq üçün örtük bitkiləri əkmək. Torpaq deqradasiyası və səhrələşməyə qarşı mübarizə üçün qabaqcıl təcrübələrin yaradılması üzrə ISO 14055-1: Ətraf mühitin idarə edilməsi - Təlimatlarının tətbiqi 	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Torpağın deqradasiyasının qarşısını almaq üçün eroziya nəzarət tədbirlərini həyata keçirmək; Hər hektara tonlarla çöküntü itkisi ilə ölçüldüyü kimi, baza ili ilə müqayisədə eroziyanın azalmasına səbəb olan torpağın qorunması tədbirlərinin tətbiqi; Meşələrin bərpası, salınması və aqromeşə sistemləri kimi tədbirlərlə torpağın üzvi karbon tərkibini artırmaq; Torpağın çirkənməsinə minimuma endirən təcrübələri tətbiq etmək və çirkəndirici səviyyələrin (məsələn, ağır metallar, karbohidrogenlər) kənd 	<ul style="list-style-type: none"> Hər hektara tonlarla çöküntü itkisi ilə ölçüldüyü kimi, baza ili ilə müqayisədə eroziyanın ən azı 50% azalmasına səbəb olan torpaq qoruma tədbirlərini həyata keçirmək. (AB Torpaq Strategiyası və Avropa Yaşıl Sövdələşməsi) Meşələrin bərpası, salınması və aqromeşə sistemləri kimi xüsusi tədbirlərlə 5 il ərzində torpağın üzvi karbon tərkibini ən azı 10% artırmaq. (AlTorpaq Strategiyası və Avropa Yaşıl Sövdələşməsindən əxz edilmişdir) Torpağın çirkənməsinə minimuma endirən təcrübələri tətbiq etmək və çirkəndirici səviyyələrin (məsələn, ağır metallar, karbohidrogenlər) kənd təsərrüfatı, yaxud təbii torpaq istifadəsi üçün milli ekoloji təhlükəsizlik hədərlərindən aşağı olmasını təmin etmək. (AB Torpaq Strategiyası və AB Ətraf Mühit Tənzimləmələrindən, BMT Ərzaq və Kənd Təsərrüfatı Təşkilatının (FAO) Torpağın 	<p>ƏZV:</p> <p>Torpağın qorunması tədbirlərinin kənd təsərrüfatı məhsuldarlığının azalmasına səbəb olmamasını təmin etmək</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> İctimaiyyətin sağlamlığı və əməyin təhlükəsizliyinə təsirlər haqqında şəffaf hesabatlılıq. Çirkənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün ictimaiyyətin şikayət mexanizmlərinin tətbiqi. Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq

				<p>təsərrüfatı, yaxud təbii torpaq istifadəsi üçün milli ekoloji təhlükəsizlik hədlərindən aşağı olmasını təmin etmək;</p> <ul style="list-style-type: none">• Torpaq sıxılmasını azaltmaq və suyun infiltrasiya dərəcələrini yaxşılaşdırmaqla torpaq strukturunu saxlamaq, yaxud təkmilləşdirmək.	<p>Çirklənməsi ilə bağlı Təlimatlarından əxz edilmişdir)ş</p> <ul style="list-style-type: none">• Sıxılmanı azaltmaq və suyun infiltrasiya dərəcələrini ən azı 20% yaxşılaşdırmaqla torpaq strukturunu saxlamaq, yaxud təkmilləşdirmək. (AB Torpaq Strategiyası və Avropa Yaşıl Sövdələşməsi).	<p>üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.</p>
--	--	--	--	--	--	--

9.4.5. Yaşıl nəqliyyat

Cədvəl 5. Yaşıl nəqliyyat üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	Əhəmiyyətli zərər vermə (ƏZV) mülahizələri
Yaşıl nəqliyyat	İctimai nəqliyyat	Dəmiryolunda sərnişindaşıma	H.49.10/9100	<p>Sıfır birbaşa emissiyalı sərnişin dəmir yolu nəqliyyatı, məsələn, elektriklişdirilmiş dəmir yolları, metro, tramvay, trolleybus və funikulyorların satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və idarə edilməsi.</p> <p>Enerji istehlakını azaltmaq və regenerativ əyləc sistemlərini inteqrasiya etmək məqsədilə dəmir yolu infrastrukturunu yeniləmək.</p> <p>Dəmir yolu nəqliyyatının (şəhər və şəhərarası) inkişafı və genişləndirilməsi, kütləvi dəmir yolu nəqliyyatının və fider nəqliyyat növlərinin inkişafını birləşdirən inteqrasiya olunmuş Şəhər İctimai Nəqliyyat yanaşması və intermodal obyektlərin yaradılması.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Status-kvo ilə müqayisədə enerji səmərəliliyi sahəsində əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etmək; • Dəmir yolu xətlərinin elektriklişdirilməsi; • Regenerativ əyləc sistemlərinin tətbiqi; • Qatarlar və sərnişin vaqonlarının fəaliyyət zamanı birbaşa CO2 emissiya etməməsi; • Qatarlar və sərnişin vaqonlarının lazımı infrastrukturla təchiz olunmuş dəmir yollarında birbaşa CO2 emissiyası olmadan fəaliyyət göstərməsi, bu cür infrastrukturun mövcud olmadığı ərazilərdə isə adi mühərrikə keçməsi(bimodal fəaliyyət). 	<p>Cari vəziyyətlə müqayisədə enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli irəliləyiş əldə etmək (.</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dəmiryolu infrastrukturunun təkmilləşdirilməsinin yerli ekosistemlərə və icmalara mənfi təsir göstərməməsinin təmin etmək; • Tikinti və əməliyyatlar zamanı səs kirliliyini azaltmaq. <p>MST:</p> <p>Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq.</p> <ul style="list-style-type: none"> • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. •Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
		Elektrik və hidrogenlə işləyən şəhər, şəhərlərarası və kənd sərnişin yol nəqliyyatı	H.49.31; H.49.39/49310; 4939	<p>Sıfır birbaşa emissiyalı yerüstü nəqliyyat, məsələn, sərnişin daşınmasında istifadə olunan kiçik ölçülü nəqliyyat vasitələri və avtobusların satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və idarə edilməsi. Elektrik avtobusları, hidrogen yanacaq hücrəli avtobuslarının və şarj və yanacaq doldurma stansiyaları kimi infrastrukturun yerləşdirilməsi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat vasitələrinin tam elektrikli, yaxud hidrogen yanacaq elementləri ilə işləməsi; • Enerji istifadəsini optimallaşdırmaq üçün ağıllı şarj infrastrukturunun daxil edilməsi. 	<p>Aİ qaydaları ilə müəyyən edilmiş Euro 5, yaxud 6 Standartı, yaxud digər təsnifata görə ekvivalent standart (.</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Havanın keyfiyyətinə mənfi təsirlərdən qaçmaq və batareyalar üçün dayanıqlı xammal tədarükünü təmin etmək; • Batareyalar üçün təhlükəsiz utilizasiya və təkrar emal təcrübələrini həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat

						<p>layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. •Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	<p>Hibrid və digər şəhər, şəhərlərarası və kənd sərnişin yol nəqliyyatı növləri.</p>	<p>H.49.31; H.49.39/ 49310; 4939</p>	<p>Kiçik ölçülü sərnişin daşınması üçün istifadə olunan və müəyyən texniki meyarlara cavab verən aşağı emissiyalı yerüstü nəqliyyat vasitələrinin satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və istifadəsi.</p> <p>Yanacaq istehlakında və emissiyalarda əhəmiyyətli azalmalar olan hibrid avtobusların və digər nəqliyyat vasitələrinin istifadəsi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <p>Hybrid minik avtomobillərinin istehsal tarixinin 3 ildən və mühərrikinin həcmi 2500 kubsantimetrdən çox olmaması</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ənənəvi nəqliyyat vasitələri ilə müqayisədə ənənəvi vasitələrlə birbaşa CO2 emissiyalarının əhəmiyyətli dərəcədə azalması; • İşəsalma-dayandırma sistemləri kimi enerji səmərəli texnologiyaların inteqrasiyası; • Emissiya standartları Euro 4 (yaxud daha yeni) qaydalarına, yaxud ekvivalent tələblərə uyğun olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Birbaşa emissiyalar 50 gCO2/km-dən aşağıdır. • Aİ qaydaları ilə müəyyən edilmiş Euro 5, yaxud 6 standartı, yaxud fərqli təsnifatla ekvivalent standart. • Aİ Təmiz Nəqliyyat Vasitələri Direktivinin anlayışlarına riayət etmək (https://transport.ec.europa.eu/transport-themes/clean-transport/clean-and-energy-efficient-vehicles/clean-vehicles-directive_en) 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Hibrid texnologiyalardan istifadənin qalıq yanacaqlardan asılılığın artmasına səbəb olmadığından əmin olmaq; •Resurslardan səmərəli istifadəni təşviq etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	<p>Şəxsi nəqliyyat</p> <p>İnsan tərəfindən idarə olunan təkərli nəqliyyat vasitələri və təkərli qurğular.</p>	<p>G.46.49; G.47.64; N.77.21/ 4649; 47640; 77210</p>	<p>Aşağıdakıların alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, lizinqi və fəaliyyəti:</p> <p>a. Velosipedlər, o cümlədən əl velosipedləri, monovelosipedlər, üçtəkərlər, uzanma velosipedləri və hüquqi tərifə uyğun gələn digər nəqliyyat vasitələri və onların treylerləri;</p> <p>b. Platformada sürülə bilənlər: Kick-scooterlər, ayaq velosipedləri, swing scooterlər, skeytbordlar, uzunboardlar və s;</p> <p>c. Əsas məqsədi yürümək olan</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <p>Şəxsi hərəkət vasitələrinin hərəkət gücü istifadəçinin fiziki fəaliyyətindən, sıfır emissiyalı mühərrikdən, yaxud sıfır emissiyalı mühərrik ilə fiziki fəaliyyətin birləşməsindən yaranır.</p>		<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İstehsalda ekoloji cəhətdən təmiz materiallardan istifadəni təmin etmək və təhlükəsiz velosiped infrastrukturunu təşviq etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək.

			təkərli ayaqqabılardan fərqli olaraq Roller xizəkləri, roller skeytləri və digər oxşar qurğular, istifadəçinin dövr etməsini təmin etmək məqsədini güdür.			<ul style="list-style-type: none"> •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Elektrik mühərrikindən istifadə edən platforma əsaslı vasitələr	G.46.49; G.47.64; N.77.21/ <u>4649;</u> <u>47640;</u> <u>77210</u>	Elektrik platforma skeytleri, balans taxtaları, hoverboardlar, segwaylər, elektrik skeytboardlar, uniwheel-lər və velosiped, moped, yaxud motosiklet kimi təsnif edilməyən digər oxşar qurğuların satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və istifadəsi.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Elektriklə işləyən kiçik, təkərli platforma növündə olan və velosiped, moped, yaxud motosiklet kimi təsnif edilməyən, sıfır birbaşa CO2 emissiyalarına malik nəqliyyat vasitələri; • Yüksək enerji sıxlığına malik litium-ion batareyaları, yaxud ekvivalentlərindən istifadə. 		<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Batareyanın istehsalı və atılmasının ətraf mühitə təsirini azaltmaq; • Təhlükəsiz istismarı və infrastrukturunu təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək. 	
Elektrik və hidrogen avtomobilləri, yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələri və elektrik motosikletləri/ mopedləri/ velosipedlər	G.45.11; G.45.40; G.46.49; G.47.64; N.77.11/ <u>4511;</u> <u>45400;</u> <u>4649;</u> <u>46640;</u> <u>77110</u>	Aşağıdakı tələblərə cavab verən motorlu nəqliyyat vasitələrinin alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, lizinqi və istismarı: <p>a) Elektriklə işləyən mopedlər, motosikletlər, üçtəkərlilər, dördtəkərlilər, kvadrimobillər və elektrik dəstəkli velosipedlər;</p> <p>b) Yalnız enerji akkumulyatorlarında saxlanılan elektrik enerjisi ilə işləyən və elektrik mühərrikləri, yaxud hidrogenlə işləyən mühərriklər vasitəsilə hərəkət edən yüngül yük nəqliyyat vasitələri;</p> <p>c) Tam elektrik, yaxud hidrogenlə işləyən avtomobil, furqon,</p>	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat vasitələrinin birbaşa CO2 emissiyası sıfırdır. • Euro 4, yaxud daha yüksək emissiya standartlarına uyğunluq. • Enerji səmərəli texnologiyalarının tətbiqi. • Hidrogen avtomobilləri üçün istifadə olunan hidrogen, bəzən olunan enerji ilə elektroliz yolu ilə istehsal olunan yaşıl hidrogen kimi aşağı karbon mənbələrindən gəlməlidir 	Euro 5, yaxud 6 standartı, yaxud A1 qaydaları ilə müəyyən edilmiş, müxtəlif təsnifatlara görə ekvivalent standart	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Batareya materiallarının təkrar emalını və məsuliyyətli seçilməsini təşviq etmək; • Tullantıların düzgün idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. 	

			motosiklet və velosipedlərin istifadəsi.			<ul style="list-style-type: none"> •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	Hibrid sənişin avtomobilləri və yüngül kommersiya vasitələri	G.45.11; N.77.11/ 4511; 77110	<p>Aşağıdakıların alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, lizinqi və istismarı:</p> <p>Hibrid daxili yanma/elektrik güc sistemləri ilə işləyən yüngül yük nəqliyyat vasitələri (Hibrid Elektrik Nəqliyyat Vasitələri);</p> <p>Emissiyaları azaldılmış və yanacaq səmərəliliyi artırılmış hibrid avtomobillər və yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələrindən istifadə.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat vasitələrinin batareyanın fəaliyyətini və ömrünü optimallaşdırmaq, təhlükəsiz və səmərəli istismarını təmin etmək üçün qabaqcıl BMS (bataryaya idarəetmə sistemi) ilə təchiz edilməsi; • İstehsalçıların nəqliyyat vasitələrinin istehsal prosesinin ətraf mühitə təsirini qiymətləndirmək üçün həyat tsikli təhlilini (LCA) aparması, ənənəvi istehsal təcrübələri ilə müqayisədə ümumi karbon izini əhəmiyyətli dərəcədə azaltmağa çalışması; • Nəqliyyat vasitələrinin ümumi enerji səmərəliliyini artırmaq üçün enerji səmərəli sistemlərlə təchiz olunması. • Hybrid minik avtomobillərinin istehsal tarixinin 3 ildən və mühərrikinin həcmi 2500 kubsantimetrdən çox olmaması 	<ul style="list-style-type: none"> • Birbaşa emissiyalar 50 gCO2/km-dən aşağıdır. • Euro 5, yaxud 6 standartı, yaxud A1 qaydaları ilə müəyyən edilmiş, yaxud müxtəlif təsnifatlara müvafiq ekvivalent standart. • Sənişin avtomobilləri və yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələrinin adaptasiyası layihələri üçün mühərrik həcmi 3000 sm²-dən çox olmayan nəqliyyat vasitələrinin emissiyaları 95 gCO2/km-dən aşağı olmalıdır. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hibrid avtomobillərin ümumi emissiyaların azaldılması prosesinə töhfə vermesini təmin etmək və tamamilə elektrik avtomobillərə keçid prosesinə maneə yaratmamaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Yük daşınması	Dəmiryolu ilə yük daşınması	H.49.20/ 4920	<p>Yük dəmir yolu nəqliyyatının alınması, maliyyələşdirilməsi, lizinqi, icarəsi və istismarı. Fosil yanacaqları, yaxud hər hansı birləşdirilmiş fosil yanacaqlarının daşınması üçün ayrılmış qatar və yük vaqonları uyğun deyildir. Yük dəmir yolu xətlərinin elektrikləşdirilməsi, enerji səmərəli lokomotivlərdən istifadə və ağıllı logistika həllərinin tətbiqi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qatarların və yük vaqonlarının birbaşa CO2 emissiyasının sıfır olması; • Yük dəmir yolu xətlərinin elektrikləşdirilməsi, yaxud hidrogenlə işləyən lokomotivlərdən istifadə; • Enerji səmərəli texnologiyaların tətbiqi; • Boş gediləri minimuma endirmək və yükləmə amillərini artırmaq məqsədilə əməliyyatları optimallaşdırmaq üçün ağıllı cədvəlləşdirmə, avtomatlaşdırılmış qatar əməliyyatları və yük idarəetməsi kimi rəqəmsal texnologiyalar və avtomatlaşdırılmış sistemlərin qəbul 	<ul style="list-style-type: none"> • Sıfır birbaşa emissiyaya (ekzos) malik qatarlar. • Şəhər, şəhəratrafı və şəhərlərarası yerüstü sənişin nəqliyyat parkları. • Sıfır birbaşa emissiyaya malik yerüstü nəqliyyat parkları (məsələn, yüngül dəmir yolu nəqliyyatı, metro, tramvay, trolleybus və dəmir yolu) 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dəmir yolu infrastrukturunun inkişafı zamanı yerli icmalar və ekosistemlər üçün pozuntuları minimuma endirmək; • Səs-küy və vibrasiya təsirlərini idarə etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat

				edilməsi.		<p>layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Yolüstü yük nəqliyyatı	G.45.19; N.77.12; H.49.41/ <u>45190</u> ; <u>4941</u> ; <u>77120</u>	Elektrik və ya hidrogenlə işləyən yük maşınlarının istifadəyə verilməsi və logistika optimallaşdırma texnologiyalarının inteqrasiyası. Yük daşınması üçün istifadə olunan nəqliyyat vasitələrinin alınması, maliyyələşdirilməsi, lizinqi, icarəsi və fəaliyyəti.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Elektrik, yaxud hidrogenlə işləyən yük maşınları və çatdırılma vasitələrinin istifadəsi; • Euro 4 standartı, yaxud müxtəlif təsnifatlara uyğun ekvivalent standart. 	Müxtəlif nəqliyyat vasitəsi kateqoriyaları üçün tailpipe emissiya intensivliyi limitləri A1 Taksonomiyasına müvafiq olaraq təsvir edilmişdir: Sərnişin avtomobilləri, yüngül kommersiya nəqliyyat vasitələri, M1 və N1 kateqoriyaları: <ul style="list-style-type: none"> • 2025-ci il 31 dekabr tarixinə qədər: tailpipe emissiya intensivliyi maksimum 50 g CO2/km (WLTP) olan nəqliyyat vasitələri. Bu, sıfır tailpipe emissiyası olan nəqliyyat vasitələrini (məsələn, elektrik, hidrogen) də əhatə edir. • 2026-cı il 1 yanvar tarixindən etibarən: yalnız 0 g CO2/km (WLTP) emissiya intensivliyinə malik nəqliyyat vasitələri. Ağır Yük Nəqliyyat Vasitələri: N2 və N3 nəqliyyat vasitələri: <ul style="list-style-type: none"> • Sıfır birbaşa emissiyaya malik ağır yük nəqliyyat vasitələri, 1 g CO2/kWh-dən (yaxud müəyyən N2 nəqliyyat vasitələri üçün 1 g CO2/km-dən) az emissiya edən; • Müəyyən birbaşa CO2 emissiyası bütün eyni alt qrupdakı nəqliyyat vasitələrinin istinad CO2 emissiyasının 50%-dən az olan aşağı emissiyalı ağır yük nəqliyyat vasitələri. L kateqoriyasına daxil olan nəqliyyat vasitələri üçün:	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Batareyanın istehsalının və utilizasiyası prosesinin dayanıqlı olmasını təmin etmək; •Yol sıxlığı və çirklənmədə potensial artımları azaltmaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək. 	

						<ul style="list-style-type: none"> Sıfır tailpipe emissiyası olan nəqliyyat vasitələri (hidrogen, yanacaq hücrəsi, elektrik daxil olmaqla). 	
Su nəqliyyatı	Sərnişinlər üçün su nəqliyyatı	H.50.10; H.50.30; N.77.21/ <u>5010</u> ; <u>50300</u> ; <u>77210</u>	Daxili, dəniz, yaxud sahil sularında sərnişin gəmilərinin satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və fəaliyyəti. Sərnişin daşınması üçün elektrik, hidrogenlə işləyən feribotlar və qayıqlardan istifadə.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Birbaşa sıfır CO2 emissiyası; Hibrid və iki yanacaq gəmilərin dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25%-ni birbaşa (tailpipe) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan, yaxud şəbəkəyə qoşulma enerjisindən alması (https://bahr.no/newsletter/shipping-eu-taxonomy-classification-system-for-sustainable-economic-activities-approval-by-the-european-commission-on-21-april-2021) Yanacaq istehlakını azaltmaq üçün qabaqcıl korpus dizaynlarının və yüngül materialların tətbiqi; Su hövzələrində tullantıların atılmasını azaltmaq üçün göyətələrdə tullantı idarəetmə sistemləri, o cümlədən istifadə olunmuş su və kanalizasiya tullantılarının düzgün emalı. 	<ul style="list-style-type: none"> Hibrid və iki yanacaq gəmilər, dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25%-ni birbaşa (tailpipe) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan, yaxud şəbəkəyə qoşulma enerjisindən almalıdırlar. Beynəlxalq Dəniz Təşkilatının (IMO) tənzimləmələri və emissiya standartları. Gəmi Enerji Səmərəliliyi İdarəetmə Planının (SEEMP) hazırlanması üçün rəhbərlik (https://wwwcdn.imo.org/localresources/en/OurWork/Environment/Documents/Air%20pollution/MEPC.346%2878%29.pdf) 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Suyun çirklənməsinə yol verməmək və dəniz ekosistemlərini qorumaq; Batareyaların və yanacaq elementlərinin düzgün utilizasiyasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək. 	
	Yük su nəqliyyatı, liman əməliyyatları və köməkçi fəaliyyətlər üçün gəmilər	H.50.20; H.50.40; N.77.34/ <u>5020</u> ; <u>5040</u> ; <u>77340</u>	Dənizdə, yaxud sahil sularında yük daşınması üçün nəzərdə tutulmuş və avadanlıqlarla təchiz edilmiş gəmilərin satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi (heyət ilə, yaxud heyətsiz) və fəaliyyəti; liman əməliyyatları və köməkçi fəaliyyətlər üçün tələb olunan gəmilər, məsələn, buksirlər, kilektorlar, pilot gəmiləri, xilasetmə gəmiləri və buzqırınlar.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> Birbaşa sıfır CO2 emissiyası; Enerji səmərəli propulsiv texnologiyaların qəbul edilməsi; Liman əməliyyatları zamanı emissiyaları azaltmaq üçün sahil enerjisi sistemlərindən istifadə; Hibrid və iki yanacaq gəmilərin dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25%-ni birbaşa (tailpipe) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan və ya şəbəkəyə qoşulma enerjisindən alması (https://bahr.no/newsletter/shipping-eu-taxonomy-classification-system-for-sustainable-economic-activities-approval-by-the-european-commission-on-21-april-2021) 	<ul style="list-style-type: none"> Yeni gəmilərə investisiya, yalnız birbaşa emissiyaları 95 g CO2e/pkm-dən (biogen CO2 daxil olmaqla) aşağı olan gəmilər üçün uyğun hesab olunur. Digər daxili su yolları gəmiləri, birbaşa emissiyaları sərnişin kilometrə (gCO2e/pkm) 50 gCO2e-dən (yaxud sərnişin dəniz milinə (gCO2e/pnm) 92.6 g-dən aşağı) olduqda uyğun hesab olunur. Hibrid və iki yanacaq gəmilər dənizdə və limanlarda normal fəaliyyəti üçün enerji mənbələrinin azı 25%-ni birbaşa (tailpipe) CO2 emissiyası olmayan yanacaqlardan, yaxud 	<p>ƏZV:</p> <p>Dəniz həyatı və suyun keyfiyyətinə mənfi təsirləri azaltmaq. Liman əməliyyatlarında dayanıqlı təcrübələrin tətbiqi.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. 	

				on-21-april-2021).	şəbəkəyə qoşulma enerjisindən almalıdır.	etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Sənaye və kənd təsərrüfatı nəqliyyat vasitələri	Sənaye və kənd təsərrüfatı nəqliyyat vasitələri	G.46.61; G.46.63; G.46.69/ <u>46610</u> ; <u>46630</u> ; <u>46690</u>	Kənd təsərrüfatı nəqliyyat vasitələrinin və xüsusi təyinatlı Qeyri-yolüstü Mobil Maşınların (NRMM: non-road mobile machinery) satın alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və fəaliyyəti. Bu, yolsuz mühitlərdə xüsusi əməliyyatları yerinə yetirmək üçün nəzərdə tutulmuş geniş çeşiddə avadanlıqları əhatə edir. Məsələn: kənd təsərrüfatı avadanlıqları (məsələn, çiləyicilər); tikinti avadanlıqları (məsələn, qaldırma və daşıma avadanlıqları, torpaq hərəkətini təmin edən maşınlar, mobil kranlar, sənaye yük maşınları); bağıqlıq avadanlıqları (məsələn, ot biçən); bələdiyyə avadanlıqları (məsələn, küçələrin təmizlənməsi və ya qarın təmizlənməsi üçün).	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Nəqliyyat vasitələri elektrik, yaxud hidrogen yanacaq hücrələri ilə işləməlidir; • ənənəvi modellərlə müqayisədə enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli dərəcədə irəliləyiş əldə edilməlidir; • enerji bərpa sistemlərinin tətbiqi; • nəqliyyat vasitələrinin lokal (birbaşa) GHG emissiyaları sıfır olmalıdır (elektrik); • birbaşa emissiyaları 50 gCO2/km-dən aşağı olan hibrid və digər növ nəqliyyat vasitələri (https://climate.ec.europa.eu/eu-action/transport/road-transport-reducing-co2-emissions-vehicles/co2-emission-performance-standards-cars-and-vans_en#:~:text=2025%20to%202034&text=From%202035%20onwards%2C%20the%20EU,of%20its%20registered%20new%20vehicles); • Nəqliyyat vasitələrinin ən son Euro 4/VI Standartlarına, yaxud fərqli təsnifatda ekvivalent standartlara uyğun olması; • Gəmilərdəki mühərriklərin ən son tətbiq olunan standartlara uyğun olması.	Birbaşa emissiyaları 50 gCO2/km-dən aşağı olan hibrid və digər növ nəqliyyat vasitələri. (• Nəqliyyat vasitələri, A1-nin No582/2011 qaydaları ilə müəyyən edilmiş ən son Euro 5/6 Standartına, yaxud fərqli təsnifatda ekvivalent standartlara uyğundur. • SEC maksimum fırlanma momenti - 220 g/kWh və aşağı. • Gəmilərdəki mühərriklər, Qeyri-yolüstü Mobil Maşınlar Tənzimləməsi, A1 Tənzimləməsi No 2016/1628, yaxud fərqli təsnifatda ekvivalent standartın ən son tətbiq olunan standartlarına (hazırda V mərhələ) uyğundur. • Ənənəvi modellərlə müqayisədə enerji səmərəliliyində əhəmiyyətli dərəcədə irəliləyiş əldə edilməlidir. (ƏZV: • Batareyaların və yanacaq elementlərinin təhlükəsiz idarə olunmasını və atılmasını təmin etmək; • Resurslardan səmərəli istifadəni təşviq etmək və emissiyaları minimuma endirmək. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. • Ayrı-şəxsiyyətə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
İnfrastruktur	Aşağı karbonlu nəqliyyat üçün infrastruktur	F.42.11; F.42.12; F.42.13; H.52.21; D.35.13; / <u>35130</u> ; <u>42110</u> ; <u>42120</u> ; <u>4213</u> ; <u>52210</u>	Nəqliyyat infrastrukturunun inşası, modernizasiyası, saxlanması və fəaliyyəti aşağıdakı hallarda uyğun hesab olunur: 1. Sıfır birbaşa emissiyaları olan nəqliyyat üçün tələb olunan infrastruktur (məsələn, elektrik şarj məntəqələri, akkumulyatorlar, yaxud hidrogen yanacaq doldurma məntəqələri); 2. Dəmir yollarının və yeraltı dəmir yollarının (elektrifikasiyalı dəmir yolları) inşası; 3. Bu infraqurtdan istifadə edən	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Elektrik nəqliyyat vasitələri üçün şarj stansiyalarının və hidrogen yanacaq doldurma stansiyalarının hazırlanması; • Elektrifikasiyalı dəmir yollarının inkişafı; • Enerji istifadəsini optimallaşdırmaq üçün ağıllı şəbəkə texnologiyalarının inteqrasiyası.	Yeni və mövcud dəmir yolu infrastrukturuna və əlaqəli alt sistemlərə, xətt yollarının elektrifikasiyası planı olduğu yerlərdə, həmçinin elektrik qatarlarının fəaliyyətini təmin etmək üçün lazım olan hallar üzrə yan yollarla bağlı infrastrukturda, yaxud infrastrukturun fəaliyyətinin başlanmasından 10 il ərzində sıfır tailpipe CO2 emissiyası olan qatarlar tərəfindən istifadəyə uyğun olacağı yerlərdə:	ƏZV: İnşaat və fəaliyyət dövründə ətraf mühitə minimal təsiri təmin etmək. Davamlı materialların və təcrübələrin təşviqi. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. • İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan

			nəqliyyat vasitələri müvafiq fəaliyyətlə müəyyən edilmiş texniki tələblərə cavab verdiyi təqdirdə, əsasən aşağı karbon emissiyalı nəqliyyat üçün istifadə olunan infrastruktur. Fossil yanacaqlarının, qarışıq fossil yanacaqların daşınmasına həsr olunmuş infrastruktur uyğun hesab edilmir.		infrastruktur, enerji, göyertədə idarəetmə və siqnalizasiya, həmçinin dəmir yolu kənarında idarəetmə və siqnalizasiya alt sistemləri.	Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Su nəqliyyatı üçün infrastruktur	F.42.91; H.52.22/ <u>42910:</u> <u>52220</u>	Nəqliyyat infrastrukturunun inşası, modernizasiyası, saxlanması və fəaliyyəti aşağıdakı hallarda uyğun hesab olunur: 1. Sıfır birbaşa və aşağı emissiyalı su nəqliyyatı üçün tələb olunan infrastruktur (məsələn, akkumulyatorlar, yaxud hidrogen yanacaq doldurma avadanlıqları); 2. Sahildən gəmilərə elektrik enerjisinin verilməsi/Alternativ Dəniz Enerjisi (AMP) sisteminin quraşdırılması. Fossil yanacaqları, yaxud qarışıq fossil yanacaqlarının daşınması üçün nəzərdə tutulmuş infrastruktur uyğun hesab edilmir.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Liman əməliyyatlarının və sahil enerji sistemlərinin elektriklişdirilməsi; • Yaşıl logistika mərkəzlərinin və intermodal nəqliyyat həllərinin inkişafı.			ƏZV: Sahil və dəniz mühitində pozuntuları minimuma endirmək. Dayanıqlı inşaat təcrübəsini təmin etmək. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
İctimai piyada və velosiped infrastrukturunu və velosiped proqramları	F.42.99/ <u>42990</u>	Şəxsi hərəkət üçün infrastrukturunun inşası, modernizasiyası, saxlanması və fəaliyyəti, o cümlədən piyada və velosipedlər üçün xüsusi infrastruktur (elektrik enerjisi ilə, yaxud elektrik enerjisiz).	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Piyadalar və velosipedlər üçün xüsusi yolların inşası; • Elektrik velosipedləri ilə velosiped icarəsi proqramlarının tətbiqi.			ƏZV İnfrastruktur inkişafının yaşillıq sahələrinə və biomüxtəlifliyə mənfi təsir etməməsini təmin etmək. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin

						<p>tələblərinə riayət etmək.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
	Velosiped parkinq və saxlama obyektləri və avadanlıqları	H.52.21/ <u>52210</u>	Şəxsi və ictimai velosiped parkinq və saxlama obyektlərinin və avadanlıqlarının inşası, quraşdırılması və saxlanması.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Təhlükəsiz və hava şəraitindən qorunan velosiped parkinq obyektləri; • İnşaatda dayanıqlı və uzunmüddətli materiallardan istifadə. 		<p>ƏZV Ətraf mühitə faydalı materialların və dayanıqlı inşaat təcrübəsindən istifadəni təşviq etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Ağıllı nəqliyyat sistemləri	Ağıllı nəqliyyat xidmətləri və logistika	H.52; G.62.0/ <u>52; 620</u>	Nəqliyyat və logistika imkanı və səmərəliliyini artıran spesifik avadanlıq və proqram təminatı obyektləri və sistemləri. Məsələn, İKT (ictimai nəqliyyat məlumatları, avtomobil icarəsi proqramları və s.); Anbar İdarəetmə Sistemi (WMS), Nəqliyyat İdarəetmə Sistemləri (TMS), Müəssisə Resurslarının İdarə Edilməsi (ERP), Liman İcması Sistemi (PCS). Ağıllı nəqliyyat sistemlərinin (ITS) tətbiqi, real vaxtda məlumat	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Trafik axınıni optimallaşdırmaq və sıxlığı azaltmaq üçün ağıllı nəqliyyat sistemlərinin (ITS) tətbiqi. • Effektiv logistika və təchizat zənciri idarəçiliyi üçün real vaxt məlumat analitikasından istifadə. • Multimodal nəqliyyat inteqrasiyası üçün mobil tətbiqlərin inkişafı 		<p>ƏZV:</p> <p>Məlumatların məxfiliyini və təhlükəsizliyini təmin etmək. Enerji səmərəli texnologiyaların və infrastrukturun istifadəsini təşviq etmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti yaratmaq. •İctimai nəqliyyat və xüsusi nəqliyyat layihələrinin icrası zamanı Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinin tələblərinə riayət etmək. •Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul

				analitikası və multimodal nəqliyyat üçün mobil tətbiqlər.			və məşğulluq təcrübələrini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək.
Nəqliyyatda enerji səmərəliliyi	Yol nəqliyyatında enerji səmərəliliyi	H.49.3, H.49.4	Yüksək yanacaq səmərəliliyi ilə bütün avtomobil növləri üçün ciddi yanacaq qənaət standartlarının tətbiqi. Bütün avtomobillər üçün keçirilən müntəzəm emissiya testləri emissiya standartlarına uyğunluğu təmin edir. Vergi kreditləri, güzəştlər və azaldılmış qeydiyyat və satınalma rüsumları daxil olmaqla, aşağı emissiyalı nəqliyyat vasitələrinin alınması üçün mövcud təşviq proqramlarının tətbiqi daha təmiz nəqliyyat vasitələrinə tələbatı stimullaşdırır. Köhnə avtomobillərin hissəcik filtrləri və hibrid konversiya dəstləri kimi daha təmiz texnologiyalarla təchiz edilməsi üçün subsidiyaların verilməsi də nəzərdən keçirilməlidir.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: Magistral yolların, küçələrin, yolların, digər nəqliyyat və piyadalar üçün yolların, küçələrdə, yollarda, magistrallarda, körpülərdə və tunellərdə səth işlərinin inşası, modernizasiyası, texniki xidməti və istismarı, eləcə də hava limanı eniş yollarının inşası, memarlıq xidmətlərinin, mühəndislik xidmətlərinin, layihələndirmə xidmətlərinin, bina yoxlama xidmətlərinin, ölçmə və xəritəçəkmə xidmətlərinin və bənzər xidmətlərin təqdim edilməsi, bütün növ materialların və məhsulların fiziki, kimyəvi və digər analitik testlərinin həyata keçirilməsi daxildir. Eyni zamanda, küçə işıqlarının və elektrik siqnalının quraşdırılması istisna edilir	Avropa Taksonomiyasına əsasən fərqli nəqliyyat kateqoriyaları üçün daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiya intensivliyi limitləri aşağıdakılardır: Şəxsi avtomobillər, yüngül kommersiya vasitələri, M1 və N1 kateqoriyası: • 31 dekabr 2025-ci il tarixinə qədər: daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiya intensivliyi maksimum 1 km-ə 50 qr CO2 (WLTP) olan vasitələr. Bu, sıfır daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiyası olan vasitələri (məsələn, elektrikli, hidrogen) də əhatə edir • 1 yanvar 2026-cı ildən etibarən: yalnız emissiya intensivliyi 0 g CO2/km (WLTP) olan vasitələr. Ağır yüklü vasitələr: N2 və N3 vasitələri: • 1 g CO2/kWh-dən (və ya bəzi N2 vasitələri üçün 1 g CO2/km) az emissiya edən sıfır birbaşa emissiya ağır yüklü vasitələr; • Eyni alt qrupdakı bütün vasitələrin referens CO2 emissiyalarının 50%-dən az birbaşa CO2 emissiyası olan aşağı emissiyalı ağır yüklü vasitələr L kateqoriyalı vasitələr üçün: • Daxili yanma mühərriklərindən ayrılan emissiyası sıfır olan vasitələr (həmçinin hidrogen, elektrik)	ƏZV: Avtomobil, dəmir yolu, hava və dəniz nəqliyyatında təkmilləşdirmələrin havanı çirkəndirən tullantıların artmasına səbəb olmamasını təmin etmək. MST: • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraiti təmin etmək. • İctimai və özəl nəqliyyat layihələrində Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə riayət etmək. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul və məşğulluq təcrübələrindən istifadəni təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.	

	Dəmir yol nəqliyyatında enerji səmərəliliyi	H.49.1, H.49.2/ 49100; 4920		Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: Magistral dəmir yolu şəbəkələrində, habelə qısa xətt yük dəmir yollarında yük daşıma vasitələrinin alınması, maliyyələşdirilməsi, icarəsi, kirayəsi və fəaliyyəti.	Dəmir yolu parkları: • Sifir birbaşa emissiyalı qatarlar. Şəhər, şəhəratrafı və şəhərlərarası sərnişin quru nəqliyyatı parkları • Sifir birbaşa emissiyalı quru nəqliyyatı parkları (məsələn, yüngül dəmir yolu tranziti, metro, tramvay, trolleybus və dəmir yolu)	

		<p>Hava nəqliyyatında enerji səmərəliliyi</p>	<p>N.77.35 /77350</p>	<p>Bütün mülki təyyarə növləri üçün yüksək yanacaq səmərəliliyi olan ciddi yanacaq qənaət standartlarının tətbiqi. Bioyanacaq paylanması üçün infrastrukturun inkişafının dəstəklənməsi hava nəqliyyatı üçün enerji mənbələrini şaxələndirə bilər və təyyarələr öz yanacaq balansına Dayanıqlı Aviasiya Yanacağı (SAF) minimum faizini daxil etməlidir. Hava limanları işıqlandırma, HVAC və bina sistemlərində enerji səmərəliliyi tədbirlərini həyata keçirməli və hava limanlarında və ya digər infrastrukturda elektrikle çalışan avtomobillər üçün günəş enerjisi ilə işləyən doldurma stansiyaları bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadəni təşviq etməlidir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təyyarələr mövcud qabaqcıl təcrübələrə əsaslanaraq, hər sənişin-kilometrə düşən xüsusi yanacaq səmərəliliyi hədəflərinə cavab verməlidir. 	<p>Yeni təyyarələr, yaxud modernləşdirilmiş donanmalar CO₂ emissiyasının səviyyəsini 90 gCO₂/pkm-dən aşağı əldə etməlidir.</p> <ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəliliyinin ən azı 20% artımı (təyyarələr üçün) baza ilə müqayisədə tələb olunur. ICAO tərəfindən hazırlanmış 1,5°C yoluna uyğunluq ICAO-nun 2020-ci ildən yanacaq səmərəliliyində illik 2% artım və karbon neytral böyümə hədəfinə çatmaq. (https://www.icao.int/environmental-protection/Documents/EnvironmentalReports/2022/ENVReport2022_Special%20Supplement%20on%20LTAG.pdf) 2030-cu ilə qədər dayanıqlı aviasiya yanacaqlarının (SAF) ümumi yanacaq istehlakında payını ən azı 10%-ə, 2050-ci ilə qədər isə 50%-ə çatdırmaq (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_21_3686) 	
		<p>Dəniz nəqliyyatında enerji səmərəliliyi</p>	<p>H.50.20 ; H.50.40 ; N.77.34 /5020; 5040; 77340</p>	<p>Bütün mülki dəniz nəqliyyatı vasitələri üçün sərt yanacaq qənaəti standartlarının tətbiqi istehsalçıları daha yüksək yanacaq səmərəliliyinə malik dəniz nəqliyyatı vasitələri istehsal etməyə təşviq edir. Dəniz nəqliyyatı vasitələri mövcud qabaqcıl təcrübələrə əsaslanaraq hər sənişin-kilometr üçün litr kimi xüsusi yanacaq səmərəliliyi hədəflərinə cavab verməli, yaxud onları keçməli, həmçinin IMO-nun (Beynəlxalq Dəniz Təşkilatı) ən son emissiya standartlarına uyğun olmalıdır. Alternativ yanacaq paylanması infrastrukturunun inkişafını dəstəkləmək dəniz nəqliyyatı üçün enerji mənbələrini</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dəniz gəmiləri sənişin-kilometrə düşən litr kimi xüsusi yanacaq səmərəliliyi hədəflərinə cavab verməlidir. 	<p>Aşağı istixana qazı emissiyalı yanacaqlardan (məsələn, hidrogen, ammoniak, elektrik, yüksək faizli bioyanacaq) istifadə, Climate Bonds Initiative tərəfindən müəyyən edilmiş tələb olunan emissiya intensivliyi hədəflərini gCO₂e/ton/km çatdırmaq (https://www.climatebonds.net/standard/shipping)</p>	

			<p>şaxələndirə bilər. Dəniz əməliyyatlarında yanacaq qarışıqında minimum bioyanacaq faizini əhatə etməli, yaxud ammonyak və metanol kimi alternativ yanacaqlardan istifadə etməlidir. Liman infrastrukturunda işıqlandırma, HVAC və tikinti sistemlərində enerji səmərəliliyi tədbirləri həyata keçirilməli və dəniz nəqliyyatı infrastrukturunu üçün bərpa olunan enerji mənbələrinin istifadəsini təşviq etməlidir, məsələn, limanlarda günəş enerjisi ilə işləyən elektromobil doldurma stansiyaları quraşdırılmalıdır.</p>			
--	--	--	--	--	--	--

9.4.6. Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura

Cədvəl 6. Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	ƏZV prinsipləri və MST
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermer təsərrüfatı və akvakultura	Dayanıqlı kənd təsərrüfatı və fermer təsərrüfatı	Məhsul istehsalı	A1.1.1 - A1.2.9 <u>0111 - 01290</u>	<ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəli texnologiyaların qəbul edilməsi, resursların istifadəsinin optimallaşdırılması və fermer fəaliyyətlərindən GHG emissiyalarını azaltmaq üçün yanacaq səmərəli və eyni zamanda bir neçə əməliyyatı (torpaq hazırlığı, gübrələmə və toxum səpini) icra edən aşağı emissiyalı maşınlardan istifadə. Zamanla torpaq orqanik karbonunun (SOC) artımı üçün ölçülə bilən hədəflərin müəyyən edilməsi. Bioqaz istehsal etmək və metan emissiyalarını azaltmaq məqsədilə peyin üçün anaerob fermentasiya sistemlərinin qəbul edilməsi. Təsərrüfat əməliyyatlarını enerji ilə təmin etmək üçün bərpa olunan enerji sistemlərinin (məsələn, günəş panelləri) tətbiqi. 	<p>İstixana qazı emissiyasının azaldılması üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ötən ilki fəaliyyətə nəzərən istehsalın bir vahidinə ümumi istixana qazı emissiyalarını (CO₂e) əhəmiyyətli dərəcədə azaldan təcrübələrin tətbiqi, baza dərəcə müvafiq sorğular vasitəsilə müəyyən edilməklə, spesifik fermer məlumatları, həyat tsikli qiymətləndirmələri (LCA), yaxud sənaye meyarları ilə müəyyən edilməsi; Enerji performansında ölçülə bilən təkmilləşmələrə səbəb olan avadanlıq, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya, nəticədə əhəmiyyətli enerji, istixana qazı, yaxud resurslara qənaətin təmin edilməsi (Bu təkmilləşmələr müstəqil üçüncü tərəf tərəfindən təsdiqlənməli və tələb olunan standartlara uyğunluğunu təmin etmək üçün hesabat verilməlidir); Enerji menecerləri tərəfindən həyata keçirilən, yaxud ISO50001 tətbiqi ilə icra olunan məcburi enerji auditi; Agromeşəçilik, qoruyucu əkin, əkin dövrüyyəsi və orqanik kənd təsərrüfatı təcrübələri kimi aşağı karbonlu əkin idarəetmə texnikalarına keçid; Torpağın sağlamlığını artıran, biomüxtəlifliyi artıran və zamanla karbonun sekvestrasiyasını artıran təcrübələrdən istifadə, sertifikatlaşdırılmış dayanıqlı kənd təsərrüfatı təcrübələri (məsələn, regenerativ 	<ul style="list-style-type: none"> Enerji səmərəli çəkmə, suvarma və saxlanma (ölkədə mövcud avadanlıqların enerji səmərəliliyi göstəriciləri üzrə ən yaxşı 25%-lik sıralarda olmaq), yaxud yalnız bərpa olunan enerjiden istifadə; Torpağın orqanik karbonunu, yaxud yerüstü, yaxud yeraltı karbonu 10 il ərzində 20% artıran istənilən təcrübənin tətbiqi ; FAO-nun İqlim-Ağıllı Kənd Təsərrüfatı (CSA) prinsipləri; Dayanıqlı Kənd Təsərrüfatı Mexanizasiyası Mərkəzinin (CSAM) qaydaları və standartları; Asiya və Sakit Okean Kənd Təsərrüfatı Avadanlıqlarının Sınaq Şəbəkəsinin (ANTAM) kodları; 2022-2026-cı illər üçün Sosial-İqtisadi Strategiya Fəaliyyət Planı, sənaye daxil olmaqla müxtəlif iqtisadi sektorlarda enerji səmərəliliyi diaqnostikasını tələb edir. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təbii ekosistemlərin (meşələr, otlaqlar) əkin sahəsinə çevrilməsinin qarşısını almaq; Torpağın deqradasiyası və səhrələşmənin qarşısını almaq üçün dayanıqlı su istifadəsini təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

			<p>kənd təsərrüfatı, orqanik kənd təsərrüfatı, yaxud dəqiq kənd təsərrüfatı);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Orqanik və biogübrə vasitələrindən istifadə, • Kənd təsərrüfatı əməliyyatlarında dəqiqlik üçün monitorinq və izləmə texnologiyasının qəbul edilməsi və saxlanması, bu, dayanıqlığı və uyğunlaşmanı dəstəkləyir; • Biomüxtəlifliyin artırılmasına və uzunmüddətli karbonun sekvestrasiyasına töhfə verən aqromezçilik, yaxud oxşar təcrübələrin tətbiqi. 			
			<ul style="list-style-type: none"> • Eroziya Nəzarəti: Maili torpaqlarda və digər yüksək riskli ərazilərdə torpaq eroziyasını əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq üçün kontur əkinçiliyi, teraslama və örtük əkinlərinin tətbiqi. • Səmərəli Suvarma: Su istifadəsi səmərəliliyində əhəmiyyətli inkişaf göstərən damcı suvarma, çiləmə suvarma sistemləri və digər müasir suvarma texnologiyalarından istifadə. • Dəqiq kənd təsərrüfatı: xammal itkilərini azaltmaq və axını minimuma endirmək üçün gübrə və pestisid tətbiqini optimallaşdırmaq məqsədilə torpağın sağlamlığının monitorinq sistemlərinin qəbul edilməsi. 	<p>Dayanıqlı torpaq və su idarəetməsi üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Torpağın deqradasiyasının qarşısını almaq və uzunmüddətli dayanıqlığı təşviq etmək üçün maililiklərdə və digər həssas ərazilərdə eroziya nəzarət tədbirlərinin həyata keçirilməsi; • Sudan istifadənin səmərəliliyini artıran suvarma sistemlərindən istifadə, ənənəvi suvarma metodları ilə müqayisədə su istehlakını ən azı 25% artırmaq; • Sudan istifadəni optimallaşdırmaq üçün ISO 46001:2019 Su Səmərəliliyi İdarəetmə Sistemlərinin tətbiqi; • Su resurslarının idarə olunmasını qiymətləndirmək və yaxşılaşdırmaq üçün ISO 14046:2014 Su İzi - Prinsiplər, Tələblər və Qaydaların tətbiqi; • Xammalın tətbiqini optimallaşdırmaq, axını azaltmaq və bazar təcrübələri ilə müqayisədə ümumi resurs istifadəsinin səmərəliliyini artırmaq üçün dəqiq kənd təsərrüfatı texnologiyalarından istifadə; • İstehsal vahidi üçün doğru azot (N) gübrəsinin istifadəsini müəyyən edən qida idarəetmə planının həyata keçirilməsi; • Ən azı beş illik layihə çərçivəsində torpağın net karbon sekvestrasiyası üçün idarə olunmasını təmin etmək. Buraya aşağıdakılar daxildir: 1. Azaldılmış əkin; 2. Eroziyanın qarşısının alınması; 	<ul style="list-style-type: none"> • FAO-nun Dayanıqlı Torpaq İdarəetməsinin Qiymətləndirmə Protokolunu tətbiq edərək məcburi Dayanıqlı Torpaq İdarəetmə qiymətləndirmələrinin aparılması. (https://www.fao.org/fileadmi/n/user_upload//GSP/SSM/SM_Protocol_EN_006.pdf) • Aşağıdakıları müəyyən edən qida idarəetmə planının həyata keçirilməsi: -Gübrənin doğru mənbəyini, dərəcəsini, vaxtını və yerləşdirilməsini müəyyən etmək (məsələn, dərin karbamid, yaxud digər yeraltı yerləşdirmə); yaxud -Enerji səmərəli metodlarla istehsal olunan gübrələrdən istifadə (məsələn, buxar metan reforması (SMR), yaşıl ammonyak, yaxud ton ammonyak üçün 36 gigajuldan az enerji istifadə edən proseslər); yaxud -Azot xammalı mənbəyi kimi nəzarətli buraxılış gübrələrinin və ya bioloji azot fiksasiyasının tətbiqi; yaxud 	<p>ƏZV: Su ehtiyatlarının azalmasına, yaxud duzluluğuna səbəb olan yeraltı suyun həddindən artıq hasilatının qarşısını almaq; yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Suyun çirklənməsinin qarşısını almaq üçün gübrələr və pestisidlərin düzgün idarə edilməsini təmin etmək; yaxud • Bataqlıqların və torf sahələrinin qorunmasını təmin etmək, ardıcıl meşəlik ərazilərin və 5 metrədən hündür ağacları və azı 10% sıxlıqla örtüyü olan ən azı 0.5 hektar meşəlik sahələrin konversiyasından çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

				<p>3. Açıq yandırmanın olmaması; 4. Torpaq karbonunun sekvestrasiyasının əldə ediləcəyinə dair sübutlar.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Torpaq resurslarını qorumaq və torpağın sağlamlığını artırmaq üçün örtük əkinləri və malçlama kimi torpaq qoruma təcrübələrinin tətbiqi. 	<p>-Azot oksidi (N₂O) emissiyalarını 20% azaldan, yaxud kompensasiya edən təcrübələrin qəbul edilməsi yaxud</p> <p>- Agroekosistem üçün məhsuldarlığın ən yaxşı 25%-də olduğu agronomik təcrübələrin həyata keçirilməsi; yaxud</p> <p>-Örtük əkinləri, aqromeşəçilik və qalıq saxlanılması ilə yerüstü biokütləni artırmaq; yaxud</p> <p>- Torpağa orqanik maddə əlavələrinin (məsələn, kompost) tətbiqi; yaxud</p> <p>- Zamanla torpaq orqanik karbonunu, yaxud yerüstü, yaxud yeraltı karbonu 10 il ərzində 20% artıran histənilən təcrübənin tətbiqi tətbiqi (; yaxud</p> <p>-Yerli uyğun növlər qarışığı ilə örtü/tutma əkinlərinin əkilməsi, ən azı 1 noxud bitkisi ilə və il ərzində təsərrüfat səviyyəsində canlı bitki örtüyü indeksinin ən azı 75%-ə çatdırılması ilə çılpaq torpağın azaldılması.</p>	
			<ul style="list-style-type: none"> • IPM strategiyalarına bioloji nəzarət, aqrotekniki təcrübələr və aşağı riskli pestisidlərdən ağıllı istifadə. • Təsərrüfat səviyyəsində iqlim riskinin qiymətləndirilməsi və adaptasiya planı xüsusi riskləri müəyyən etməli və adaptasiya tədbirlərini (məsələn, məhsulun diversifikasiyası, suyun saxlanması) əks etdirməlidir. 	<p>Fəaliyyət İqlim Dayanıqlığı və Adaptasiya üçün aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Pestisidlərin istifadəsini minimuma endirən və zərərvericilərə qarşı dayanıqlı mübarizə üsullarını təşviq edən inteqrasiya olunmuş zərərvericilərlə mübarizə (IPM) strategiyalarını həyata keçirmək (EPA IPM Prinsipləri: https://www.epa.gov/safepestcontrol/integrated-pest-management-ipm-principles); • İqlimlə bağlı risklərə qarşı davamlılığı artırmaq üçün təsərrüfat səviyyəsində iqlim riskinin qiymətləndirilməsini və adaptasiya 	<ul style="list-style-type: none"> • FAO-nun Fövqəladə hallar tədbirləri: təsirin qarşısının alınması və azaldılması. (https://www.fao.org/4/X6869E/x6869e01.htm); • Qlobal Adaptasiya Komissiyasının tövsiyələri. 	<p>ƏZV: İqlim risklərini artıran təcrübələrdən (məsələn, monokultura əkinindən) çəkinmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı su istifadəsi, torpaq sağlamlığı və biomüxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək; • Ölkədə elmi tədqiqat, sınaq və sərgilərdə nümayiş məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan genetik modifikasiya olunmuş bitkilərin istehsalı qanunla qadağandır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək.

			<p>planını işləyib hazırlamaq və həyata keçirmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Azərbaycanın Milli Adaptasiya Planı (NAP) prosesinə uyğunlaşdırmaq. 		<ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Bio- çoxillik olmayan bitkilərin becerilməsi</p>	<p><u>A1.1 / 011</u></p>	<p>Sertifikatlaşdırılmış üzvi illik bitkilərin istehsalı (məsələn, dənli bitkilər, tərəvəzlər, otlar).</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • akkreditasiya edilmiş təşkilatlardan sertifikatlar almaq (məsələn, EuroCert, Global G.A.P.); • bərpa olunan enerji ilə çalışan və ya resurslardan səmərəli istifadə edən kənd təsərrüfatı texnikasından istifadə etmək; • Bərpaedici kənd təsərrüfatı və aqromezə təsərrüfatı da daxil olmaqla, aşağı karbonlu məhsul idarəetməsi prosesini tətbiq etmək; • Orqanik və biogübrərlərdən istifadə etmək; • Zərərvericilər və əlaq otları ilə mübarizə üçün fiziki və bionəzarət üsullarını tətbiq etmək; • Kənd təsərrüfatının proqnozlaşdırılma bilməsini və dayanıqlılığını artırmaq üçün dəqiq texnologiyalar qəbul etmək; • Ənənəvi seleksiya və ya gen mühəndisliyi yolu ilə yetişdirilmiş üstün toxumlardan istifadə etmək; • Beynəlxalq standartlara uyğun olaraq Mühafizə olunan kənd təsərrüfatı üçün su infrastrukturunu inkişaf etdirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qlobal üzvi standartlar (məsələn, IFOAM); • Aİ-nin Üzvi Qaydaları. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təbii ekosistemlərin əkin sahələrinə çevrilməsindən çəkinmək; • Dayanıqlı su istifadəsi, torpaq sağlamlığı və biomüxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək; • Ölkədə elmi tədqiqat, sınaq və sərğilərdə nümayiş məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan genetik modifikasiya olunmuş bitkilərin istehsalı qanunla qadağandır. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>İqlim ağıllı kənd təsərrüfatı</p>	<p><u>A1.6 / 016</u></p>	<p>Sertifikatlaşdırılmış üzvi illik bitkilərin istehsalı (məsələn, dənli bitkilər, tərəvəzlər, otlar).</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Akkreditə olunmuş beynəlxalq və ya milli qurumlar tərəfindən verilən biosertifikatı əldə etmək (məsələn, EuroCert, Global G.A.P.); • Ətraf mühitə təsiri azaltmaq üçün regenerativ kənd təsərrüfatı, üzvi əkinçilik və ya dəqiq kənd təsərrüfatı kimi aşağı karbonlu məhsul idarəetmə təcrübələrini həyata keçirmək; • Kimyəvi əlavələri minimuma endirmək üçün üzvi və biogübrərlərdən istifadə etmək; 	<ul style="list-style-type: none"> • Qlobal üzvi standartlar (məsələn, IFOAM); • Aİ-nin Üzvi Qaydaları. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təbii ekosistemlərin əkin sahələrinə çevrilməsindən çəkinmək; • Su resurslarının dayanıqlı istifadəsini, torpağın sağlamlığını və biomüxtəlifliyin qorunmasını təmin etmək; • Ölkədə elmi tədqiqat, sınaq və sərğilərdə nümayiş məqsədləri üçün nəzərdə tutulmayan geni dəyişdirilmiş məhsulların istehsalı qanunla qadağandır. <p>MST:</p>

				<ul style="list-style-type: none"> • Ənənəvi üsullarla müqayisədə sudan istifadəni azaldan, suya qənaət edən suvarma sistemlərinin tətbiqi; • Kimyəvi pestisidlərdən asılılığı azaltmaq üçün inteqrasiya olunmuş zərərvericilərlə mübarizə (IPM) strategiyalarını qəbul etmək. 		<ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı heyvandarlıq	Dayanıqlı heyvandarlıq məhsulları	A1.4 / 014	Yerli şərtlər və milli iqlim məqsədləri nəzərə alınaraq xüsusi hədəflər və təcrübələrin müəyyən olunması.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İlk göstərici ilə müqayisədə GHG emissiyalarının ən azı 10% azalmasına nail olmaq (məsələn, torpağın emalının azaldılması, peyin idarəçiliyinin təkmilləşdirilməsi və ya kənd təsərrüfatında alternativ enerji mənbələrinin inkişafı və tətbiqi vasitəsilə); • Mövcud təcrübələrlə müqayisədə sudan istifadənin səmərəliliyini ən azı 25% artırmaq (məsələn, damcı suvarma və yağış suyunun yığılması vasitəsilə); • Ekstremal hava hadisələri zamanı məhsulun məhsuldarlığının artırılmasını təmin etmək (məsələn, quraqlığa davamlı bitkilərin istifadəsi və iqlimlə bağlı məhsul itkilərini beş il ərzində əhəmiyyətli dərəcədə azaltmaq məqsədi ilə erkən xəbərdarlıq sistemlərinin yaradılması yolu ilə); • innovativ smart əkinçilik texnologiyalarının geniş istifadəsini və irriqasiya və meliorasiya infrastrukturunun təkmilləşdirilməsini təşviq etmək; • Torpaq, su və enerjiyə qənaət edən texnologiyalarla birlikdə yüksək məhsuldarlıq üçün dəqiq əkinçilik həlləri tətbiq etmək; • Regionlarda məhsul yığımından sonrakı emal /ərzaq emalı infrastrukturunun inkişafına dəstək. 	<ul style="list-style-type: none"> • FAO-nun e-kənd təsərrüfatı strategiyası təlimatında nəzərdə tutulan prinsipləri tətbiq etmək (https://www.fao.org/in-action/e-agriculture-strategy-guide/en/). • FAO-nun İqlim-Smart kənd təsərrüfatı (CSA) prinsiplərinə əməl etmək. 	<p>ƏZV: Heyvanlara lazımsız ağrı və əziyyət verən təcrübələrdən çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığının təmin olunması. • Uşaq əməyi və məcburi əməyin qadağan edilməsi. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığının təmin edilməsi. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl olunması.
		A1.4	• Müvafiq məkan, təmiz su, qidalı yem və baytarlıq qulluğunu təmin etmək.	<p>Fəaliyyət Heyvanların rifahı üçün aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yaşayış, qidalanma, sağlamlıq və nəqliyyat üçün beynəlxalq səviyyədə tanınmış heyvan 	<ul style="list-style-type: none"> • Yem sənayesi, FAO heyvan istehsalı və sağlamlığı Təlimatındakı qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək 	<p>ƏZV: Yem istehsalı üçün meşələrin qırılması və torpağın dəyişməsindən çəkinmək.</p> <p>MST:</p>

		<ul style="list-style-type: none"> • Stressi minimuma endirmək üçün müvafiq rəftar və nəqli təmin etmək. 	<p>rifahi standartlarına (məsələn, OIE) riayət etmək</p>	<p>(https://www.fao.org/4/i1379e/i1379e00.htm)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
A1.4	<ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyatın ətraf mühitə təsirini azaltmaq üçün yerli mənbələrdən alınan yemə üstünlük vermək. • Qidalı maddələrin səmərəliliyi və tullantıların azaldılması üçün yem formulalarını optimallaşdırmaq. • Soyadan asılılığı azaltmaq üçün alternativ protein mənbələrini (məsələn, həşəratlar, yosunlar) araşdırmaq. 	<p>Peyin idarəetməsi üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyatın ətraf mühitə karbon təsirini azaltmaq (məsələn, yerli yem mənbələrindən istifadə, nəqliyyat emissiyalarının azaldılması); • Ənənəvi təcrübələrlə müqayisədə ətraf mühitə təsiri azaldan dayanıqlı qidalanma standartlarını tətbiq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qida sənayesi üzrə qabaqcıl təcrübələrə, FAO-nun heyvan istehsalı və sağlamlığı təlimatına əməl etmək. <p>(https://www.fao.org/4/i1379e/i1379e00.htm)</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yem istehsalı üçün meşələrin qırılmasından və ya torpaq çevrilməsindən çəkinmək; • Akvakultura üçün balıq unu və balıq yağının davamlı tədarükünü təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 	
A1.4	<ul style="list-style-type: none"> • Bioqaz istehsalı və qida maddələrinin bərpası üçün anaerob həzm. • Üzvi gübrə istehsalı üçün kompostlama. • Axar sulara qida yüklərini azaltmaq üçün peyin ayırma texnologiyaları. 	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <p>Fəaliyyət peyinin idarə olunması üçün aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Peyin maye formada (anaerob şəraitdə) saxlanıldıqda aşağıdakı təcrübələrdən ən azı birini həyata keçirmək; <ul style="list-style-type: none"> - Enerji istehsal etmək üçün peyinin biodigesterlərdə emalı, - Şlam örtüklərindən istifadə, - Aerob saxlama və ya emal üsullarına keçid, - CH₄ və N₂O emissiyalarını azaldan və ya əvəz edən hər hansı təcrübəni tətbiq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Peyinin maye formada (anaerob şəraitdə) saxlandığı hallarda aşağıdakı təcrübələrdən ən azı birini tətbiq etmək: • Enerji istehsalı üçün peyinin bioreaktorlarda emal etmək, • Maye kütləli örtüklərdən istifadə etmək, • Aerob saxlanma, yaxud emal metodlarına keçmək, • CH₄ və N₂O emissiyalarını 20% azaldan, yaxud kompensasiya edən hər 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çirklənmə risklərini minimuma endirmək üçün peyinin düzgün saxlanmasını və idarə olunmasını təmin etmək; • Kənd təsərrüfatı sahələrinə həddindən artıq gübrə və ya peyin verildikdə baş verən qida maddələrinin axmasından çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. 	

					<p>hansı istənilən təcrübəni qəbul etmək;</p> <ul style="list-style-type: none"> • ISO 21245-1:2019 Bitki Mühafizə Avadanlıqları — Peyin Yayma Sistemləri — Hissə 1: Ətraf Mühitin Qorunması tətbiq etmək; • ISO 21245-2:2019 Bitki Mühafizə Avadanlıqları — Peyin Yayma Sistemləri — Hissə 2: Təhlükəsizlik tətbiq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı tekstil emalı və istehsalı	Dayanıqlı tekstil istehsalı	<p>C13.1.0 C13.2.0/<u>0310</u></p>	<p>Təchizat zəncirində izlənilən bilən sertifikatlaşdırılmış orqanik pambıq, yun, ipək, yaxud digər təbii liflərin və tekstil məhsullarının istehsalı</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ölçülə bilən təkmilləşdirmələrə səbəb olan avadanlıqlara, maşın, yaxud texnologiyaya investisiya, bu, enerji performansında hesabətli olmalı, nəticədə əhəmiyyətli enerji, istixana qazı emissiyası, resurslara qənaətlə nəticələnməlidir; • Təbii liflərin və tekstil məhsullarının dayanıqlı istehsalını təmin edən bio sertifikat, yaxud ekvivalent sertifikat əldə etmək; yaxud • Üzvi liflərin emalı və tekstil istehsalı üçün Qlobal Üzvi Tekstil Standartlarına (GOTS) riayət etmək; • İstehsal proseslərində ətraf mühitə uyğunluq və dayanıqlığı təmin etmək üçün ISO 14001:2015 Ətraf Mühit İdarəetmə Sistemlərinin tətbiq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ədalətli Ticarət Sertifikatını əldə etmək; • OEKO-TEX Standard 100-ə riayət etmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Emal prosesində su və kimyəvi maddələrin istifadəsini minimuma endirmək. • Ədalətli iş təcrübəsi və təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. • Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. • Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. • Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı balıqçılıq və akvakultura	Dayanıqlı balıqçılıq	<p>A3.1/<u>1310</u></p>	<ul style="list-style-type: none"> • Çox balıq ovlamağı əngəlləyən və balıq ehtiyatlarını dayanıqlı həddə saxlayan elmi əsaslı ovlama hədlərinə və kvotalara riayət etmək. • Qeyri qanuni ovlama üsullarını minimuma endirmək 	<p>Dayanıqlı məhsul üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlara birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Müvafiq orqanlar tərəfindən müəyyən edilmiş icazə verilən ümumi tutma (TAC) limitlərinə riayət etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • FAO-nun Məsul Balıqçılıq üçün Davranış Kodeksini tətbiq etmək. 	<p>DNHS:</p> <p>Balıq tutma kvotalarını aşmaqdan və qanunsuz, qeydə alınmamış və tənzimlənməmiş (IUU) balıqçılıqla məşğul olmaqdan çəkinmək.</p> <p>MST:</p>

			və ovu qadağan olunan növləri qorumaq üçün seçici balıqçılıq avadanlıqlarından istifadə etmək.			<ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
			<ul style="list-style-type: none"> Tral balıqçılığında dəniz tısağasını istisna edən cihazlardan (TED) istifadə. Kritik canlıları qorumaq üçün dənizdə qorunan sahələrin (MPA) yaradılması. Dağıdıcı balıqçılıq təcrübələrindən çəkinmək (məs., həssas ərazilərdə dib tral balıqçılığı). 	<p>Ekosistem əsaslı idarəetmə üçün fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Balıqçılığın dəniz canlıları və ekosistemlərinə təsirini minimuma endirən təcrübələrinin tətbiqi; Bioloji Müxtəliflik üzrə Konvensiyaya (CBD) və Balıqçılıq üçün Ekosistem Yanaşmasına (EAF) riayət etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> Dəniz resurslarının dayanıqlı idarə olunmasını təmin etmək üçün Balıq vətəgələrinə Ekosistem Yanaşmasını (EAF) tətbiq etmək 	<p>ƏZV: Canlı mühitə ziyanı və həssas növlərin yan tutmasını minimuma endirmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Dayanıqlı akvakultura	A3.2/ <u>032</u>	Mühitə təsiri minimuma endirən və heyvan rifahını təşviq edən akvakultura sistemlərindən sertifikatlaşdırılmış orqanik balıq, yaxud digər su məhsullarının istehsalı.	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarla cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Bio sertifikatı, yaxud ekvivalentini əldə etmək; Dayanıqlı akvakultura idarəçiliyi ilə bağlı milli standartların tətbiqi. 	<ul style="list-style-type: none"> Akvakultura İdarəçiliyi Şurasının (ASC) standartlarına riayət etmək; FAO-nun Məsul Balıq vətəgələri (Akvakultura) üçün Texniki Təlimatlarına əməl etmək. 	<p>ƏZV: Artıq stoklama, zərərli kimyəvi maddələrin istifadəsi və yetiştirilən növlərin vəhşi təbiətə qaçmasından çəkinmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. 	

						<ul style="list-style-type: none"> Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
A3.2	<ul style="list-style-type: none"> Sudan istifadə və axınların buraxılmasını azaltmaq üçün dövrü akvakultura sistemlərindən (RAS) istifadə. Tullantılardan istifadə etmək və qida tsiklini yaxşılaşdırmaq üçün inteqrasiya olunmuş multitrofik akvakultura (IMTA). Xəstəlik epidemiyalarının və yetişdirilən balıqların qaçmasının qarşısını almaq üçün sərt biotəhlükəsizlik tədbirləri. 	<p>Ətraf mühitə təsirin mitiqasiyası üçün fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Akvakultura fəaliyyətlərinin suyun keyfiyyətinə, bentik canlılara və vəhşi balıq populyasiyalarına təsirini minimuma endirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> FAO-nun Məsul Balıq vətəgələri (Akvakultura) üçün Texniki Təlimatlarına riayət etmək 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təmizlənməmiş tullantı sularının mühitə buraxılmasından çəkinmək. Antibiotiklər və digər kimyəvi maddələrin istifadəsini minimuma endirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqları və sağlamlığını təmin etmək. Uşaq əməyi və məcburi əməyi qadağan etmək. Məşğulluq və ədalətli əməkhaqqının bərabər səviyyədə əlçatanlığını təmin etmək. Digər ətraf mühit və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər dəyməməsi üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 		
A3.2/ <u>032</u>	<ul style="list-style-type: none"> Təbiətdən ovlanan vəhşi balıqlardan əldə edilən balıq unu və balıq yağının istifadəsini minimuma endirmək. Alternativ yem tərkiblərini (məsələn, böcək unu, yosunlar) araşdırmaq 	<p>Fəaliyyət dayanıqlı yem istehsalı üçün fəaliyyət aşağıdakı meyara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Çox balıq ovlama və canlıların məhvinə səbəb olmayan məsuliyyətli mənbəyi olan yem tərkiblərindən istifadə etmək 	<ul style="list-style-type: none"> Akvakultura İdarəçiliyi Şurası (ASC) standartlarına riayət etmək. 	<p>ƏZV: Dayanıqsız balıqçılıqdan yem mənbəyi əldə etməkdən çəkinmək.</p>		

9.4.7. Biomüxtəliflik və mühafizə

Cədvəl 7. Biomüxtəliflik və mühafizə üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE / ISIC Code	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar(ƏZV prinsipləri və MST
Biomüxtəlifliyin mühafizəsi	Növlərin konservasiyası	Heyvan növlərinin mühafizəsi	A1.4.9; M72.1.9 / 0240 / 0140; 72190	Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvanların mühafizəsi üçün tədqiqat, qoruqlarda çoxaldılma, yaşayış mühitinin bərpası və qorunması vasitəsilə konservasiya və idarəetmə layihələri. Vəhşi təbiət qoruqlarının, milli parkların və digər qorunan ərazilərin yaradılması və idarə edilməsi üzrə layihələr, habelə məsuliyyətli vəhşi təbiət turizmi və mühafizə səylərində cəmiyyətin iştirakını təşviq edən fəaliyyətlər	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan populyasiyalarının mühafizəsinə tədqiqatlar, qoruqlarda çoxaldılma proqramları, yaşayış mühitinin bərpası və qorunması kimi təşəbbüslər vasitəsilə töhfə vermək; • Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan populyasiyaları üçün qoruqların, milli parkların və digər qorunan ərazilərin yaradılması və idarə edilməsini dəstəkləmək; • Nadir və nəslə kəsilməkdə olan heyvan populyasiyalarının mühafizəsi üzrə məsuliyyətli turizm və cəmiyyətin iştirakı təşəbbüslərini təşviq etmək.	• IUCN-in Təhlükə Altında Olan Növlərin Qırmızı Siyahısında göstərilən növlərə üstünlük verərək, mühafizə səylərini istiqamətləndirmək və nəslə kəsilmə riskini qiymətləndirmək üçün ondan istinad kimi istifadə etmək	ƏZV: • Fəaliyyətlərin digər növlərə və onlar təbii yaşayış mühitlərinə zərər vermədiyini təmin etmək; və ya • Vəhşi təbiət populyasiyalarının yerdəyişməsinə və ya pozulmasına səbəb ola biləcək fəaliyyətlərdən çəkinmək; və ya • İnsan-vəhşi təbiət münasibətini idarə etmək üçün öldürücü olmayan üsullara üstünlük vermək. MST: • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p style="text-align: center;">Bitki növlərinin mühafizəsi</p>	<p>A2.1; M72.1.9 / 0240/ <u>02100</u>; <u>72190</u></p>	<p>Nəslə kəsilməkdə olan bitkilərin mühafizəsi və idarə olunması layihələri, in-situ və ex-situ konservasiya, tədqiqatlar, botanika bağları, toxum bankları, yerli növlərlə meşələrin bərpası və meşəsalma, yaşayış mühitinin bərpası və qorunması, invaziv növlərlə mübarizə və nəslə kəsilməkdə olan bitkilərin qanunsuz ticarəti, bitki mühafizəsi ilə bağlı ictimai maarifləndirmə və təhsil.</p> <p>Meşəlik əraziləri müxtəlif ekosistem xidmətləri üçün qorumaq və mühafizə etmək məqsədilə torpaq alınması.</p> <p>Konservasiya meşəçiliyi layihəsinə dayanıqlı texniki xidmət və idarə olunması üçün lazım olan avadanlığın satın alınması və resursların dəyəri.</p> <p>Mühafizə tədbirlərinin qurulması və saxlanılması (məsələn, meşəbəyilər və monitorinq avadanlığı). Coğrafi İnformasiya Sistemi (GIS) analizi, peyk məlumatlarının toplanması və məlumatların analizi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İn-situ (sahədə) və ex-situ (sahədən kənar) mühafizə səylərinə töhfə vermək; • Tədqiqatları, botanika bağlarının və toxum banklarının yaradılmasını dəstəkləmək; • Yerli növlərdən istifadə edərək meşələrin bərpası və meşəsalma layihələrini həyata keçirmək; • Yaşayış mühitinin bərpası və qorunmasında iştirak etmək; • İnvaziv növlərlə və nəslə kəsilməkdə olan bitkilərin qanunsuz ticarəti ilə mübarizə aparmaq; • Bitkilərin konservasiyası ilə bağlı ictimai maarifləndirmə və təhsili təşviq etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Qlobal Bitki Konservasiyası Strategiyası (GSPC) tərəfindən müəyyən edilmiş, bitki müxtəlifliyinin qlobal müstəvidə itirilməsinin qarşısını almağı hədəfləyən məqsədlərə nail olmağa töhfə vermək. • Meşələrin dayanıqlı idarə olunmasını təmin etmək üçün FSC (Meşə Mühafizəsi Şurası), yaxud PEFC (Meşə Sertifikatının Təsdiqi Proqramı) sertifikatlarını əldə etmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnvaziv bitki növlərini təqdim etməkdən və ekosistemlərə zərər verə biləcək zərərli pestisid və herbisidlərin istifadəsindən çəkinmək; yaxud • Meşələrin bərpası səylərinin mövcud bitki icmalarına potensial təsirlərini nəzərə almaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---	---	--	---	--

Ekosistemin konservasiyası	<p>Qoruqların yaradılması və idarə edilməsi</p>	<p>A2.1;O8 4.1.2/ 9103/ <u>02100</u>; <u>84120</u></p>	<p>Milli parkların, təbiət qoruqlarının, vəhşi heyvan sığınacaqlarının, mühafizə olunan mənzərələrin və dəniz mənzərələrinin yaradılması, idarə edilməsi və monitorinqi, həmçinin qorunan ərazilər xaricində biomüxtəlifliyin qorunması üçün dayanıqlı torpaq idarəçiliyi, icma əsaslı qoruma və ekoloji bərpa layihələri üzrə tədbirləri əhatə edir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biomüxtəlifliyin konservasiyasına aydın töhfə vermək üçün milli parkların, təbiət qoruqlarının, vəhşi heyvan sığınacaqlarının, mühafizə olunan mənzərələrin və dəniz mənzərələrinin yaradılması, idarə edilməsi və monitorinqi; • Qorunan ərazilər xaricində ekosistemlərin konservasiyasına dayanıqlı torpaq idarəçiliyi, icma əsaslı qoruma və ekoloji bərpa layihələri vasitəsilə töhfə vermək; • Meşə sahələrində karbon ehtiyatlarının və udma səviyyələrinin uzunmüddətli saxlanılmasını, yaxud artırılmasını təmin edən idarəetmə sistemi ilə əlaqəli təcrübələri həyata keçirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı meşə idarəetmə təcrübələrini təmin etmək üçün FSC (Meşə İdarəetmə Şurası), yaxud PEFC (Meşə Sertifikatlaşdırma Proqramının Təsdiqi) sertifikatı əldə etmək. • Canlı təbiət mühitinin karbon ehtiyatlarının və ümumi sağlamlığın qorunması sübuta yetirilə bilər. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qorunan ərazilərdə turizm və infrastruktur inkişafının mümkün təsirlərini nəzərə almaq; yaxud • İdarəetmə praktikalarının yerli icmaların hüquq və yaşayışlarını hörmətlə qarşıladığını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı- seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Çaylar, göllər, bataqlıqlar və digər su hövzələrinin bərpası və mühafizəsi</p>	<p>E39.0; A2.1.0; F42.9.1/ -/ <u>02100</u>; <u>3900</u>; <u>42910</u></p>	<p>Deqradasiyaya uğramış su hövzələrinin bərpası və reabilitasiyası layihələri, bataqlıq və su hövzələrinin qorunması, suyun keyfiyyətinin yaxşılaşdırılması, dayanıqlı su idarəetmə təcrübələri, ekoturizmin təşviqi, su resurslarının qorunması və mühafizəsi sahəsində ictimai maarifləndirmə və təhsil.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Deqradasiyaya uğramış su hövzələrinin bərpa və reabilitasiyasına töhfə vermək; • Bataqlıq və su hövzələrinin qorunmasını dəstəkləmək; • Çirkənmənin azaldılması və qarşısının alınması tədbirləri vasitəsilə suyun keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq; yaxud • Dayanıqlı su idarəetmə təcrübələrini qəbul etmək; • Ekoturizmi və ictimai maarifləndirməni təşviq etmək; • Su resurslarının qorunması və mühafizəsi sahəsində savadlılığı artırmaq. 	<p>Al-nin Su Çərçivə Direktivinə (WFD) uyğunlaşmaq və su obyektinin yaxşı keyfiyyət və miqyas statusuna nail olmağa çalışmaq.</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su çirkənməsinə, yaxud təbii su axınlarının pozulmasına səbəb ola biləcək fəaliyyətlərdən çəkinmək; yaxud • Bərpa layihələrinin ekoloji cəhətdən düzgün metodlardan istifadə etməsini və yerli bitki növlərinin istifadəsini prioritetləşdirməsini təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq.

						<ul style="list-style-type: none"> • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Növlərin bərpası və sağlamlaşdırılması fəaliyyətləri</p>	<p>A2.1.0; E39.0.0/ -/ <u>02100;</u> <u>3900</u></p>	<p>Bu, çirklənmiş torpaqların, mədəni yerlərinin və digər deqradasiyaya uğramış mühitlərin sağlamlaşdırılması ilə yanaşı, meşələr, otlaqlar və bataqlıqlar kimi təbii mühitlərin bərpası ilə bağlı fəaliyyətləri əhatə edir. Bu layihələr torpağın sağlamlaşdırılması, meşəsalma, bitki örtüyünün bərpası və yerli növlərin yenidən təqdim edilməsi kimi fəaliyyətləri daxil edə bilər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşə, otlaq və bataqlıqlar kimi canlı mühitlərin, eləcə də çirklənmiş torpaqların, mədəni yerlərinin və digər deqradasiyaya uğramış mühitlərin bərpasına aydın töhfə vermək; • Torpağın sağlamlaşdırılması, meşəsalma, bitki örtüyünün bərpası və yerli növlərin yenidən təqdim edilməsi kimi təcrübələri daxil etmək; • Uzunmüddətli ekoloji faydaları təmin etmək üçün dayanıqlı təcrübə və materialların istifadəsini prioritetləşdirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Ekosistemlərin bərpası üzrə BMT Dekadasının (2021-2030) qlobal təşəbbüsünə töhfə vermək, ekosistem deqradasiyasının qarşısını almağa, dayandırmağa və geri qaytarmağa fokuslaşmaq; • Ekosistemin bərpası layihələri üçün IUCN-nin Qlobal Ekosistem Bərpası Təşəbbüsü tərəfindən müəyyən edilmiş qlobal standartlara və qaydalara riayət etmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Yeni çirkləndiricilərin təqdim olunmadığı və ekosistemləri daha da deqradasiyaya uğratmayan təmir texnikalarından istifadə etmək; yaxud • Mövcud ekoloji icmalara növlərin yenidən təqdim olunmasının potensial təsirlərinə qarşı ehtiyatlı olmaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

		<p>Dəniz sahələri və sahiboyu ərazilərin hərtərəfli idarə edilməsi</p>	<p>A3.2.1; E39.0.0/ -/ <u>03210</u>; <u>3900</u></p>	<p>İnteqrasiya olunmuş sahil zonası idarəetməsi, dəniz mühafizə olunan sahələri, dayanıqlı balıqçılıq idarəçiliyi, çirklənmənin qarşısını alma və sahil növlərinin bərpası üzrə layihələr. Bu layihələr dəniz ekosistemlərinin sağlamlığının qorunması, biomüxtəlifliyin saxlanılması və dəniz resurslarının davamlı istifadəsinin təmin edilməsi üçün vacibdir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnteqrasiya olunmuş sahil zonası idarəetmə planlarını tətbiq etmək, landşaft planlaması, sahil inkişafını tənzimləmə və deqradasiyaya uğramış sahil ekosistemlərinin bərpası (məsələn, mangrov meşələri, mərcan rifləri) kimi tədbirləri həyata keçirmək; • Biomüxtəlifliyi qorumaq və dəniz həyatının kritik mühitlərini mühafizə etmək üçün dəniz mühafizə olunan sahələri (DMS) yaratmaq və idarə etmək (sahil sahəsinin ən azı 10%-ni qorunan zona kimi müəyyən edilməlidir); • Tutma hədlərini müəyyən etmə, tutma zamanı təsadüfi tutmanı (bycatch) azaltmaq üçün selektiv ov alətlərindən istifadə və balıq ehtiyatlarının bərpa olunmasına imkan vermək üçün mövsümi bağlanmaları təşviq etmə kimi dayanıqlı balıqçılıq idarəetmə təcrübələrini qəbul etmək; yaxud • Çirklənmənin qarşısını almaq üçün tullantı sularının təmizləyici qurğularının tikintisi, axıntı idarəçiliyi və suyun keyfiyyətinin monitorinqi daxil olmaqla, çirklənmənin dəniz mühitlərinə daxil olmasının qarşısını almaq üçün çirklənməyə nəzarət tədbirlərini müəyyən etmək; • Sahil növlərinin bərpası ilə məşğul olmaq, məsələn, dəniz otları yataqlarının, duz bataqlıqlarının, yaxud sahil bataqlıqlarının bərpası, yaxud sahil qumlu düyünlərin sabitləşdirilməsi fəaliyyətlərini həyata keçirmək (hədəf növbəti beş il ərzində ən azı 20% deqradasiyaya uğramış növlərin bərpa edilməsidir); 	<ul style="list-style-type: none"> • Dəniz və sahilboyu ərazilərin səmərəli və dayanıqlı istifadəsini təmin etmək üçün Dəniz Məkan Planlaşdırması (DMP) proseslərini tətbiq etmək; yaxud • Dəniz ekosistemlərinin dayanıqlı idarə edilməsini təşviq etməklə Biomüxtəliflik üzrə Konvensiyanın (CBD) Aichi Hədəfi 11-də qeyd olunan dəniz mühafizə olunan sahələrinin yaradılmasını və idarə olunmasını dəstəkləmək; yaxud • BMT-nin Ekoloji Proqramlarının Regional Dənizlər Proqramı ilə uyğunlaşmaq, fəaliyyətlərin dəniz və sahil mühitlərinin davamlı idarə edilməsini təşviq etməsini təmin etmək. 	<p>ƏZV: Balıqçılıq və digər hasilat fəaliyyətlərinin dəniz ekosistemlərinə təsirlərini minimallaşdırmaq; yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qum təpələri və mangrovlar kimi həssas növlərə ziyan vura biləcək sahil inkişafından çəkinmək; yaxud • İqlim dəyişikliyinə sahil bölgələrinə potensial təsirlərini nəzərə almaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayırı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	--	--	--	--	---

					<ul style="list-style-type: none">• Dəniz ekosistemlərinin sağlamlığını monitorinq etmək və izləmək, sahil və dəniz sağlamlığının dayanıqlı monitorinqini təmin etmək üçün peyk görüntüləri, dronlar, yaxud suyun keyfiyyəti sensorları kimi texnologiyalardan istifadə etmək.		
--	--	--	--	--	--	--	--

	<p>Meşələr</p>	<p>Qorunan meşələrin dayanıqlı idarə edilməsi</p>	<p>A2.1.0/ -/ <u>02100</u></p>	<p>Qorunan meşənin idarə edilməsinin məqsədi biomüxtəlifliyi qorumaq, nəsli kəsilməkdə olan nadir növləri və meşə içindəki zəif ekosistemləri mühafizə etməkdir</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dayanıqlı meşə idarəetməsi üzrə milli qanunvericiliyə və siyasətlərə riayət etmək, biomüxtəlifliyin və ekosistem xidmətlərinin qorunmasına fokuslaşmaq; • Biomüxtəlifliyin qorunması, nəsli kəsilməkdə olan növlərin mühafizəsi və ekosistem xidmətlərinin saxlanması üçün nəzərdə tutulan mühafizə fəaliyyətlərini daxil etmək; • İnsan təsirini minimuma endirən və təbii bərpanı təşviq edən idarəetmə planlarının icrası, növlərin regenerasiyası, monitorinq və tədqiqat kimi fəaliyyətləri daxil etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meşə İdarəetmə Şurası (FSC), yaxud Meşə Sertifikatlaşdırma Proqramının Təsdiqi (PEFC) kimi proqramlardan sertifikat almaq. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Qorunan meşələrdə həssas və nəsli kəsilməkdə olan növlərə ziyan vura biləcək fəaliyyətləri sərt şəkildə məhdudlaşdırmaq, yaxud onlardan çəkinmək; yaxud • İnvaziv olmayan tədqiqat və monitorinq metodlarını prioritetləşdirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	-----------------------	--	--	---	---	--	---

		<p>Qorunan meşələrin dayanıqlı idarə edilməsi</p>	<p>A2.1.0/ - / 02100</p>	<p>Mühafizə olunan meşənin idarə edilməsinin məqsədi onun mühafizə rolunu, xüsusilə təqdim etdiyi tənzimləyici ekosistem xidmətlərini saxlamaq və gücləndirməkdən ibarətdir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su hövzələrinin qorunması, torpağın mühafizəsi və eroziyanın qarşısının alınması kimi spesifik məqsədlər üçün meşələrin qorunmasına xüsusi diqqət yetirərək, davamlı meşə idarəçiliyi üzrə milli qanunvericiliyə və siyasətlərə riayət etmək; • Torpaq sabitliyini təşviq edən, sürüşmələrin qarşısını alan və meşənin ekosistem xidmətləri göstərmək qabiliyyətini artıran idarəetmə təcrübələrini nümayiş etdirmək; • Müvafiq olduqda meşəsalma və davamlı məhsul yığımı texnikalarının istifadəsi kimi fəaliyyətləri daxil etmək; • Meşə sahələrində karbon ehtiyatlarının və mənimsəmə səviyyələrinin uzunmüddətli qorunmasını, yaxud artırılmasını təmin edən bir idarəetmə sistemi çərçivəsində təcrübələr daxil etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meşə İdarəetmə Şurası (FSC), yaxud Meşə Sertifikatlaşdırma Proqramının Təsdiqi (PEFC) kimi proqramlardan sertifikat almaq. 	<p>ƏZV: Mühafizə olunan meşələrdə həyata keçirilən istənilən idarəetmə fəaliyyətlərinin onların su hövzələrini qorumaq, torpağın eroziyasının qarşısını almaq, yaxud digər ekosistem xidmətlərini təmin etmək kimi əsas funksiyalarını təhlükəyə məruz qoymadığına əmin olmaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	----------------------------------	--	--	--	--

		<p>Kurort və istirahət meşələrinin davamlı idarə olunması</p>	<p>A2.1.0/ -/ <u>02100</u></p>	<p>Bu fəaliyyətlər meşələrdə istirahət obyektlərinin, yürüyüş yollarının və təhsil proqramlarının inkişafını və saxlanmasını əhatə edə bilər, bu fəaliyyətlərin meşənin ekoloji bütövlüyünə mənfi təsir etməməsi təmin edilməlidir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekoloji pozuntuları minimuma endirəcək tərzdə həssas ekosistemlərin və növlərin qorunmasını təmin edərək istirahət infrastrukturunu (məsələn, yürüyüş yolları, piknik sahələri, düşərgə yerləri) inkişaf etdirmək və saxlamaq; • Ziyarətçi sayını məhdudlaşdırmaq, tikintidə dayanıqlı materiallardan istifadə etmək və ziyarətçilər üçün ekoloji təhsil proqramlarını təşviq etmək kimi ekoloji cəhətdən faydalı turizm təcrübələrini tətbiq etmək; • Ekoloji tarazlığı qorumaq üçün yerli növləri əkərək və invaziv növləri aradan qaldıraraq meşə içində deqradasiyaya uğramış sahələri bərpa və reabilitasiya etmək; • İstirahət fəaliyyətlərinin ətraf bölgələrə iqtisadi fayda verməsini və eyni zamanda təbii resursların qorunmasını təmin etməklə yerli icmaları meşənin idarə olunması və fəaliyyətində iştirak etməyə cəlb etmək,; • Çirklənməni minimallaşdırmaq və resursları qorumaq məqsədilə kurort və istirahət sahələrində tullantıların və su istifadəsinin monitorinqini aparmaq və idarə etmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Meşə ekosistemlərinə zərər verməyən turizm təcrübələrini təmin edərək, Ümumdünya Dayanıqlı Turizm Şurasının (GSTC) dayanıqlı turizm meyarlarına riayət etmək. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turizm infrastrukturunu diqqətlə idarə edilməsi və i, meşə mühitinə təsirlərinin minimallaşdırılması; yaxud • Ziyarətçiləri məsuliyyətli istirahət təcrübələri barədə maarifləndirmək. Turizm fəaliyyətlərinin ekoloji təsirlərini monitorinq etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	---	--	---	---

	<p style="text-align: center;">Qoruma və baxım</p>	<p>A2.1.0; A2.4.0/ -/ <u>02100</u>; <u>02400</u></p>	<p>Fəaliyyətlərə meşə yanğınlarının qarşısının alınması və söndürülməsi, zərərvericilərə və xəstəliklərə nəzarət, incələmə, budama və meşə sağlamlığını və məhsuldarlığını artırmağa yönəlmiş digər meşəçilik tədbirləri daxildir. Bu fəaliyyətlər meşələrin dayanıqlığını və onların ekosistem xidmətləri göstərmək qabiliyyətini qorumaq baxımından vacibdir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşə yanğınlarının qarşısının alınması və söndürülməsi tədbirlərini, o cümlədən yanğınsöndürmə zolaqlarının yaradılması, nəzarət olunan yanğınlar və yanğın risklərini azaltmaq üçün icma təlim proqramlarını həyata keçirmək; • Meşə sağlamlığını qorumaq üçün monitorinq, bioloji nəzarət metodları və pestisidlərin selektiv istifadəsi vasitəsilə zərərvericilərə və xəstəliklərə qarşı mübarizə aparmaq; • Ağacların böyüməsini yaxşılaşdırmaq, meşənin dayanıqlığını və məhsuldarlığını artırmaq üçün incələmə və budama aparmaq; • Uzunmüddətli ekoloji tarazlığı təmin etməklə, meşənin sağlamlığını və məhsuldarlığını qorumaq üçün zənginləşdirici əkim və selektiv yığım kimi meşəçilik tədbirlərini tətbiq etmək; • Meşə ekosistem xidmətlərinə, o cümlədən karbonun udulması, biomüxtəlifliyin qorunması və suyun tənzimlənməsi ilə bağlı problemləri müəyyənləşdirmək və həll etmək üçün mütəmadi meşə sağlamlığı qiymətləndirmələrini həyata keçirmək. 	<ul style="list-style-type: none"> • Bərpa olunan enerji ilə işləyən, yaxud ölkənin enerji səmərəliliyi standartları ilə sertifikatlaşdırılan ən səmərəli avadanlıqlardan istifadə etmək. • Meşələrdən çıxarılan maddi resurs və məhsulları izləməyə və meşənin qorunma statusunu monitorinq etməyə imkan verən monitorinq texnologiyasını qəbul etmək və saxlamaq. 	<p>ƏZV: Hədəf olmayan növlərə və mühitə zərərini minimuma endirilməsini təmin edən zərərverici və xəstəliklərə nəzarət metodlarından istifadə etmək; yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mümkün olduqda, süni əkilməyə etibar etmədən, təbii meşə bərpasını prioritetləşdirmək; yaxud • İncələmə və budama fəaliyyətləri zamanı resursların artıq hasilatından çəkinmək, karbon ehtiyatlarının, torpaq bütövlüyünün və biomüxtəlifliyin zədələnmədiyinə əmin olmaq. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq. • Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək. • Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p style="text-align: center;">Meşələrin yenidən salınması və meşəsalma</p>	<p>A2.1.0; A2.4.0 -/ <u>02100</u>; <u>02400</u></p>	<p>Bu fəaliyyətlər meşələrin kəsildiyi, yaxud deqradasiyaya uğradığı sahələrdə ağacların əkilməsinə əhatə edir ki, məqsəd meşə örtüyünü və ekoloji funksiyaları bərpa etməkdir. Layihələr uyğun ağac növlərinin seçilməsi, sahənin hazırlanması, əkilməsi və yeni meşələrin</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlara cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Meşələrin kəsildiyi, yaxud deqradasiyaya uğradığı sahələrdə meşə örtüyünü və ekoloji funksiyaları bərpa etməyə çalışmaq; və • Yeni meşələrin uğurlu yaradılması üçün ekoloji amillərə, sahənin hazırlanmasına, əkilməyə 	<ul style="list-style-type: none"> • Bərpa olunan enerji ilə işləyən, yaxud ölkənin enerji səmərəliliyi standartları ilə sertifikatlaşdırılan ən səmərəli avadanlıqlardan istifadə etmək. • İntegrasiya olunmuş Fermer İdarəetməsi (IFM) təcrübələrinin qəbulu üçün tələb olunan yetişdirmə müəssisələri, ekoloji və biogübrələrin istifadəsini təmin etmək və toxumların və fidanların davamlı idarə olunan sahələrdən əldə olunduğuna əmin olmaq. 	<p>ƏZV: Yerli iqlim və torpaq şəraitinə uyğun olan ağac növlərini seçmək; yaxud</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zərərvericilərə və xəstəliklərə həssas ola biləcək monokulturaların əkilməsindən çəkinmək; yaxud • Meşələrin yenidən salınmasının su resursları və

			<p>uğurlu yaradılmasını təmin etmək üçün sonrakı baxımı daxil edə bilər. Yerli növlərin və dayanıqlı təcrübələrin istifadəsi ekoloji faydaların maksimuma çatdırılması üçün prioritet olmalıdır</p>	<p>və sonrakı baxıma əsaslanaraq uyğun ağac növlərinin seçilməsini təmin etmək.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Meşə çıxarışlarını izləməyə və meşənin qorunma statusunu monitorinq etməyə imkan verən monitorinq texnologiyasını qəbul etmək və saxlamaq.• Meşə İdarəetmə Şurası (FSC), yaxud Meşə Sertifikatlaşdırma Proqramının Təsdiqi (PEFC) kimi proqramlardan sertifikat almaq.	<p>biomüxtəlifliyə potensial təsirlərini nəzərə almaq.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none">• Mühafizə fəaliyyətlərində yerli icmalarla əlaqə saxlamaq.• Ayrı-seçkiliyə yol verilməyən işə qəbul təcrübələrini tətbiq etmək.• Mühafizə tədbirlərinin təsirinə məruz qalan icmalar üçün şikayət mexanizmlərini təmin etmək.• Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	---	---	---	--

9.4.8. Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi

Cədvəl 8. Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Tövsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar(ƏZV prinsipləri və MST
DAİRƏVİ İQTİSADİYYAT VƏ TULLANTILARIN İDARƏ EDİLMƏSİ	Hazırlıq, toplama, emal və saxlama	Təkrar istifadə oluna bilən, yaxud təkrar emal edilə bilən materialların ayrılma	E.38.1.1/38110	Təkrar istifadə oluna bilən, yaxud təkrar emal edilə bilən materialların tullantılarının ayrılma təminatı dayanıqlı tullantı idarəçiliyinin kritik komponentidir. Bu, tullantı materiallarının effektiv şəkildə ayrılması, saxlanması, emalı və daşınması üçün nəzərdə tutulmuş prosesləri və sistemləri əhatə edir ki, bu da onların təkrar istifadəsini, yaxud təkrar emalını təmin etməklə, zibilxanalara olan yükü azaldır və təbii resursları qoruyur. Ayrılmış toplama nümunələrinə yol kənarı təkrar emal proqramları, tullantıların qəbul mərkəzləri və ictimai təkrar emal konteynerləri daxildir. Müvəqqəti saxlama nümunələrinə Materialların Bərpa Mərkəzləri (MBM), anbar saxlama və sıxma maşınları kimi avadanlıqlar daxildir. Emal öncəsi proseslərə nümunələrə təmizləmə və yuyulma, kağızın doğranması və üzvi tullantıların suyunun çıxarılması daxildir. Daşınma nümunələrinə toplama avtomobilləri, dəmir yolu daşınması və barja daşınması daxildir. Bir sıra müasir texnologiyaların və infrastrukturun inkişafı və təkmilləşdirilməsi nümunələri mövcuddur, məsələn: ağıllı konteynerlər, avtomatlaşdırılmış çeşidləmə sistemləri, təkmil təkrar emal obyektləri və rəqəmsal platformalar	Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir: • Tullantıların ayrılması və identifikasiyası, toplama infrastrukturunu və logistika, çirklənmə nəzarəti, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartları, resurs səmərəliliyi və optimallaşdırılması ilə bağlı milli qanunlara və normativ aktlara uyğunluq. • Mənbədə, yaxud bilavasitə çeşidləmə məntəqəsində ayrılan təhlükəsiz tullantıların toplanması və daşınması təkrar istifadə, təkrar emal əməliyyatları və enerji bərpa edilməsi üçün hazırlıq məqsədini güdür və buraya tullantıların toplanması üçün konteynerlər, transfer stansiyaları, daşınma vasitələri və digər əlaqəli infrastruktur daxildir	• Toplanmış təhlükəsiz tullantıların, çəkisinin ən azı 50%-i mənbədə ayrılmalı və təkrar istifadə, yaxud təkrar emal üçün ikincil xammal olaraq emal olunmalıdır (. Materiala xas olan təkrar emal hədəfləri: • Plastik: Plastik qablaşdırma tullantılarının ən azı 55%-i təkrar emal edilməlidir (A1 Yaşıl Sövdələşmə). • Kağız və Karton: Təkrar emal nisbətləri 2025-ci ilədək ən azı 75%-ə çatmalıdır (A1 Yaşıl Sövdələşmə). • Şüşə: Şüşə tullantıları üçün hədəflər 70-80% təkrar emal əmsali ilə müəyyən edilmişdir (A1 Dairəvi İqtisadiyyat Tədbirlər Planı) • Metallar: Dəmir və qeyri-dəmir metalların təkrar emalı ən azı 70% olmalıdır (A1 Dairəvi İqtisadiyyat Tədbirlər Planından götürülmüşdür).	ƏZV: • Təkrar istifadə edilə bilən və ya təkrar emal edilə bilən material tullantılarının ayrılma toplanması: emissiyaların azaldılması və sızmaların qarşısının alınması da daxil olmaqla, toplama və emal proseslərindən çirklənməni minimuma endirmək üçün tədbirlər həyata keçirmək. Çirklənməni azaltmaq və təkrar emal səmərəliliyini artırmaq üçün təkrar emal edilə bilən materialların düzgün ayrılmasını təmin etmək. MST: • Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. • Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək. • Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

	<p>Zibilxanaya göndərilən tullantıların ayrı toplanması</p>	<p>E.38. 1.1; E.38. 2.1/ <u>38110</u> + <u>38210</u></p>	<p>Poliqona gedən tullantıların ayrıca toplanması, tullantıların mənbədə ayrılmasını təmin edir ki, yalnız təkrar emala və yenidən istifadəyə yararsız materiallar poliqlonlara yönəldilsin. Bu proses təkrar emal səylərini maksimuma çatdırır və poliqlonlara göndərilən tullantıların həcmi azaltmağa kömək edir.</p> <p>Ayrı toplanma nümunələrinə ev tullantı qutuları, kommersiya tullantılarının ayrılması və icma tullantılarının toplanma nöqtələri göstərilə bilər.</p> <p>Müvəqqəti saxlama nümunələri isə transfer stansiyaları, mühafizə olunan saxlama sahələri və kompaktor avadanlıqlarıdır.</p> <p>Tullantılar üçün ilkin emal nümunələri sıxlaşdırma, yandırma qalıqlarının idarə edilməsi və bərkidilmə/stabilizasiyadır.</p> <p>Daşınma nümunəsi olaraq tullantı daşıyan yük maşınlarını göstərmək olar. Müasir texnologiyaların və infrastrukturun inkişafı üçün bir neçə təkmilləşmə nümunəsi verilə bilər, məsələn: poliqlon qazlarının tutulma sistemləri, tullantıların izlənməsi sistemləri, qabaqcıl tullantı sıxlaşdırma texnologiyası və filt idarəetmə sistemləri</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların ayrılması və identifikasiyası, toplama infrastrukturunu və logistikası ilə bağlı Milli qanun və qaydalara uyğunluq, çirklənməyə nəzarət, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartları, resursların effektivliyi və optimallaşdırılması. Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və zərərli emissiyaların qarşısının alınması, nəzarət etmək, yaxud azaldılması tədbirlərini əhatə etməlidir. Layihələr yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara və emissiyalar və çirkləndiricilərlə bağlı qaydalara riayət etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> Təkrar emal edilə bilən materialların poliqlonlara göndərilməsi 2030-cu ilə qədər 10%-dən aşağı səviyyəyə endirilməlidir. (AI Dairəvi İqtisadiyyat Paketi) 2030-cu ilə qədər təkrar emala yararsız tullantıların ən azı 80%-i poliqlonlardan yayındırılmalıdır. (AI Dairəvi İqtisadiyyat Paketi) 2025-ci ilə qədər üzvi tullantıların ümumi üzvi tullantıların 5%-dən azı poliqlonlara göndərilməlidir. (AI Dairəvi İqtisadiyyat Paketi) Poliqlona göndərilən tullantıların ən azı 95%-i düzgün ayrılmalıdır ki, yalnız həqiqətən təkrar emala yararsız materiallar poliqlona göndərləsin. (2025-ci ilə qədər üzvi tullantıların ümumi üzvi tullantıların 5%-dən azı poliqlonlara göndərilməlidir. (AI Dairəvi İqtisadiyyat Paketi) 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Poliqlona gedəcək tullantıların ayrı-ayrı toplanması: Tullantıların azaldılması, təkrar istifadəsi və təkrar emalına üstünlük verməklə, zibilxanalara göndərilən tullantıları minimuma endirmək, eyni zamanda toplama prosesində qoxu və digər narahatlıqları minimuma endirmək. Poliqlonda yerləşən tullantılardan emissiyaları azaltmaq üçün nəqliyyat logistikasının səmərəli olmasını təmin edin. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək. Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Tullantıların toplanması infrastrukturunu</p>	<p>E.38. 1.1/ <u>38110</u></p>	<p>Tullantıların toplanması infrastrukturunu müzakirə edən zaman, əsas diqqət tullantı materiallarının səmərəli toplanması, emalı və daşınmasını dəstəkləyən sistem və qurğulara yönəlik. Bu infrastruktur tullantıların düzgün idarə olunmasında, ətraf mühitə təsirlərin azaldılmasında və davamlı təcrübələrin təşviqində mühüm rol oynayır.</p> <p>Toplama sistemlərinə nümunələr: səki kənarında toplama, qapıdan-qapıya toplama xidmətləri və ümumi toplanma nöqtələri.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların ayrılması və tanınması, toplama infrastrukturunu və logistikası ilə bağlı milli qanun və qaydalara uyğunluq çirklənməyə nəzarət, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartları, resursların effektivliyi və optimallaşdırılması. Layihə digər regionlar, yaxud sektorlarda miqyaslandırılma və təkrarlana bilən potensiala 	<ul style="list-style-type: none"> İnfrastruktur 2030-cu ilə qədər bələdiyyə tullantılarının ən azı 90%-nin rəsmi sistemlər vasitəsilə toplanmasını təmin etməlidir. Tullantıların toplanma infrastrukturunu tullantıların toplanma nöqtəsində ən azı 50%-nin təkrar emala yararlı hissəsinin ayrılmasını dəstəkləməlidir. İnfrastruktur, toplanmış tullantıların 70%-nin təkrar istifadə, təkrar emal, yaxud enerji bərpası yolu ilə poliqlonlardan yayındırılmasını təmin etməlidir. İnfrastruktur, 2035-ci ilə qədər 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların Toplama İnfrastrukturunu: Tullantıların toplanması sistemlərinin ətraf mühitə təsirləri, o cümlədən hava və suyun çirklənməsini minimuma endirməsini və ekoloji qaydalara əməl etməsini təmin etmək. Tullantıların infrastrukturunu dayanıqlı olmalı və tullantıların həcmi və tərkibindəki dəyişikliklərə uyğunlaşa bilməlidir.

			<p>Saxlama qurğularına nümunələr: transfer stansiyaları, materialların bərpası müəssisələri (MRF) və təhlükəsiz saxlama sahələri.</p> <p>Nəqliyyat infrastrukturuna nümunələr: tullantı daşıyan maşınlar, dəmir yolu sistemləri və barjalarla daşınma.</p> <p>Emal texnologiyalarına nümunələr: mexaniki-bioloji emal (MBT), anaerob həzm prosesi və enerji bərpası ilə birgə yandırma.</p> <p>Müasir texnologiyalar və infrastrukturun inkişaf nümunələri: ağıllı tullantı qutuları, avtomatlaşdırılmış çeşidləmə sistemləri, rəqəmsal tullantı idarəetmə platformaları və bərpa olunan enerji integrasiyası.</p>	<p>malik olmalıdır. Miqyaslandırma zamanı resursların mövcudluğu, texnoloji uyğunluq və bazar tələbi nəzərə alınmalıdır.</p> <ul style="list-style-type: none"> Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və zərərli emissiyaların qarşısını almaq, nəzarət etmək, yaxud azaltmaq üçün tədbirləri əhatə etməlidir. Layihələr yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara, emissiyalar və çirkləndiricilərlə bağlı qaydalara uyğun olmalıdır. 	<p>tullantıların ən azı 70%-nin poliqlonlardan yayındırılmasını dəstəkləməlidir. (Bütün maddələr Al Dairəvi İqtisadiyyat Paketi).</p>	<p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək. Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
Təkrar emal və təkrar istifadə	Materialların təkrar emalı prosesləri	<p>E.38. 3.2/ 38320</p> <p>İlkin emal və hazırlanmaya nümunələr: doqrama və granullaşdırma, yuma sistemləri, susuzlaşdırılma və qurudulma.</p> <p>Təkrar emal proseslərinə nümunələr: plastiklər, metal, kağız, karton və şüşənin təkrar emalı.</p> <p>Keyfiyyət nəzarət və səmanətə nümunələr: material testləri, çirklənmə yoxlamaları, sertifikatlaşdırma və standartlara uyğunluq.</p> <p>Müasir texnologiyalar və infrastrukturun inkişafına nümunələr: proqram təminatı ilə (mümkün olan</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Layihələr baza ssenari ilə müqayisədə istixana qazı (GHG) emissiyalarında ölçülə bilən azalma nümayiş etdirməlidir (təmiz material istehsalı). Materialların bərpa səmərəliliyi mövcud qabaqcıl texnologiyalara (BAT) uyğun olmalıdır. Layihəyə tullantıların azaldılması və resursların bərpası və təkrar emalın optimallaşdırılması üçün strategiyalar daxil edilməlidir. Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və zərərli emissiyaların qarşısını almaq, nəzarət etmək, yaxud azaltmaq tədbirlərini əhatə etməlidir. Layihələr emissiyalar və çirkləndiricilərlə bağlı yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara və qaydalara riayət etməlidir. infrastruktura uyğun olmalı, yaxud zəruri təkmilləşdirmələr 	<ul style="list-style-type: none"> Emal edilmiş tullantıların çəkisinin ən azı 50%-i istehsal proseslərində istifadə üçün uyğun olan ikinci dərəcəli xammala çevrilməlidir. Müəssisə sənaye, kommersiya və bələdiyyə mənbələrindən gələn təkrar emal edilə bilən materialların ən azı 50%-ni idarə etmək qabiliyyətini nümayiş etdirməlidir. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Təkrar emal və təkrar istifadə: Təkrar emal proseslərinin resurs bərpasını maksimum dərəcədə artırarkən emissiyaları və çirklənməni minimuma endirməsini təmin etmək. Çirklənməni azaltmaq və təkrar emal edilmiş materialların keyfiyyətini yaxşılaşdırmaq üçün ciddi keyfiyyət nəzarət tədbirləri həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək. Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə. 	

			<p>süni intellekt) idarə olunan çeşidləmə sistemləri, enerji effektiv avadanlıqlar, qapalı dövrə təkrar emal sistemləri və bərpa olunan enerji inteqrasiyası.</p> <p>Uyğun tullantı növləri:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bələdiyyə sərt tullantıları, ayrıca toplanmış təkrar emal edilə bilən materiallar və üzvi tullantılar (yaşıl tullantılar və qida tullantıları); • Zərərsiz tullantılar; • Tikinti və söküntü tullantıları (C&D); • Elektrik və elektron avadanlıqların tullantıları (WEEE) / elektron tullantılar; • İstifadə müddəti başa çatan nəqliyyat vasitələri (ELV); • Şüşə tullantıları; • Kağız; • Metallar, plastiklər; • istifadə olunmuş təkərlər. • İstifadə olunmuş yağlar; • İstifadə olunmuş batareyalar və akkumulyatorlar. 	<p>üçün planlar ehtiva etməlidir. Layihələr yeni texnologiyaların inteqrasiyası ilə bağlı texniki tələbləri və potensial çətinlikləri qiymətləndirməlidir.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p>Materialların təkrar istifadə olunması proseslərinin monitorinqi fəaliyyətləri</p>	<p>E.38. 3.2/ 38320</p>	<p>Toplama və yoxlama nümunələrinə toplama tədbirləri, ianə mərkəzləri və yoxlama stansiyaları daxildir.</p> <p>Təmizləmə və təmir nümunələrinə elektronikanın yenidən istehsalı, mebelin bərpası və geyimlərin təmizlənməsi və düzəldilməsi daxildir.</p> <p>Yenidən istifadə və təkmilləşdirmə nümunələri yaradıcı yenidən istifadə seminarları, əl işləri və DIY layihələridir.</p> <p>Keyfiyyət nəzarət və zamanət nümunələri məhsul testləri, yoxlama protokolları və sertifikatlaşdırma proqramlarıdır.</p> <p>Monitorinq nümunələri məlumat toplama sistemləri, performans meyarları və davamlı inkişaf proqramlarıdır.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Baza ssenari ilə müqayisədə istixana qazı (GHG) emissiyalarında ölçülə bilən azalma nümayiş etdirməlidir (təmiz material istehsalı). • Emissiyaların azalması bərpa olunan enerji istifadəsi, yaxud enerji səmərəliliyinin artırılması ilə daha da yaxşılaşdırıla bilər. • Layihəyə tullantıları minimuma endirmək və resursların bərpasını və təkrar emalını optimallaşdırmaq üçün strategiyalar daxil edilməlidir. • Fəaliyyətlər havanın, suyun və torpağın çirklənməsinin və zərərli emissiyaların qarşısını almaq, nəzarət etmək, yaxud azaltmaq üçün tədbirləri əhatə 	<ul style="list-style-type: none"> • Təsisatlar təkrar istifadə olunan materialların miqdarını davamlı olaraq izləmək üçün bir sistem tətbiq etməlidir, bununla da emal edilən materialların ən azı 50%-nin təkrar istifadəyə uyğun olduğuna əmin olunmalıdır. • Təkrar istifadə edilə bilən materialların çirklənməsinin qarşısını almaq üçün sızma aşkarlanması və təmiri (LDAR) proqramları həyata keçirilməlidir və sızma əmsalları cəmi emal edilmiş materialların 5%-dən aşağı saxlanmalıdır. 	

			Müasir texnologiyalar və infrastruktur inkişafı nümunələri inkişaf etmiş təmir texnologiyaları, təkrar istifadə üçün rəqəmsal platformalar və avtomatlaşdırılmış təsnifat sistemləridir	etməlidir. Layihələr emissiyalar və çirkəndiricilərlə bağlı yerli və beynəlxalq ekoloji standartlara və qaydalara uyğun olmalıdır. <ul style="list-style-type: none"> • Təşəbbüslər mövcud infrastrukturla uyğun olmalı, yaxud zəruri təkmilləşdirmələr üçün planlar ehtiva etməlidir. Layihələr yeni texnologiyaların inteqrasiyası ilə bağlı texniki tələbləri və potensial çətinlikləri qiymətləndirməlidir. 		
Tullantı sularının idarə edilməsi	Tullantı sularının təmizləyici qurğuları	E.37. 0.0/37 000	Tullantı suyunu toplama sisteminin və müxtəlif növ emal zavodlarının tikintisi, genişləndirilməsi, yenilənməsi və fəaliyyəti. Bunlara daxil ola bilər: tullantı sularının emalı avadanlıqları; tullantı sularının emal zavodları; mədən və karxana suyunun emalı; palçıq emalı/yandırma zavodları; yağış sularını digər tullantı sularından ayıran kanalizasiya/drenaj şəbəkələri.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> • Tullantı sularının toplama infrastrukturunu, emal prosesləri, çirkənməyə nəzarət, ətraf mühitin təhlükəsizliyi və resursların optimallaşdırılması üzrə milli tələblərə uyğunluq. • Layihələrdə fiziki, bioloji və kimyəvi proseslər və əlavə emal variantları da daxil olmaqla, tullantı sularının təmizlənməsi üçün mövcud qabaqcıl Texnologiyalardan (BAT) istifadə edilməlidir. • Dəyişdirmə/yeniləmə layihələri tullantı sularının təmizlənməsinin mərkəzləşdirilməsi yolu ilə net GHG emissiya azalmasını təmin etməli, bu yolla əvvəlki sanitariya sistemlərini daha yüksək GHG emissiyaları ilə əvəz etməlidir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Təsisatlar tullantı sularının emalı əməliyyatlarında baza ili ilə müqayisədə ən azı 20% enerji qənaətinə nail olmalıdır (birgəgenerasiya, yaxud bərpa olunan enerji mənbələri kimi enerji səmərəli texnologiyalardan istifadə etməklə) • Təsisatlar palçıqdan bioqaz istehsalı kimi resurs bərpa proseslərini daxil etməli, bununla da palçıqın ən azı 50%-inin yenidən istifadə olunmasını, yaxud enerjijə çevrilməsini təmin etməlidir. • Emal edilmiş su biokimyəvi oksigen tələbi (BOD) və kimyəvi oksigen tələbi üçün limitlər daxil olmaqla, tullantılar üçün Milli su keyfiyyəti standartlarına uyğun, yaxud yuxarı olmalıdır (ölçülərin verildiyi yerlərdə milli standartla istinad edilməlidir). • Hava və suya emissiyaların dayanıqlı monitorinqi həyata keçirilməli, anaerob fermentasiya yolu ilə kanalizasiya palçıqını emal edən zavodlarda metan sızma nəzarəti daxil edilməlidir. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ətraf mühitin çirkənməsini minimuma endirmək üçün kompostlama qurğularından qoxulara, süzülmə sularına və emissiyalara nəzarət etmək üçün tədbirlər həyata keçirmək. • Kompostun bioloji parçalanmayan materiallar və ya təhlükəli maddələrlə çirkənməsinin qarşısını almaq üçün prosedurlar həyata keçirmək. • Yerli biomüxtəlifliyi qorumaq və yaşayış mühitinin pozulmasının qarşısını almaq üçün kompostlama sahələrinin yerləşdirilməsini və idarə olunmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. • Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək. • Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə.

		<p>Tullantı sularından təkrar istifadə və tullantı sularının təkrar emalı</p>	<p>E.37. 0/370 <u>00</u></p> <p>İstifadə və təkrar emal sistemləri üçün ev və sənaye tullantı suları. Toplama və emal sistemi nümunələri kanalizasiya şəbəkələri, ilkin emal və bioloji emaldır. Təkmil emal prosesləri nümunələri tərs osmoz, ultrafiltrasiya və təkmil oksidasiya prosesləridir (AOP-lər). Təkrar istifadə tətbiqləri nümunələri kənd təsərrüfatı suvarması, sənaye istifadəsi, landşaft suvarması və içməli su üçün yenidən istifadəsidir. Təkrar emal prosesləri nümunələri qida maddələrinin bərpası, bioqaz istehsalı və suyun təkrar emal sistemləridir. İzləmə prosesləri nümunələri real vaxtda monitorinq sistemləri, su keyfiyyəti testləri və performans meyarlarıdır. Müasir texnologiyalar və infrastruktur inkişafı nümunələri ağıllı su şəbəkələri, mərkəzləşdirilməmiş emal sistemləri və hibrid emal texnologiyalarıdır</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tullantı suyu toplama infrastrukturunu, emal prosesləri, çirkənməyə nəzarət, ətraf mühitin təhlükəsizliyi və resursların optimallaşdırılması üzrə milli tələblərə uyğunluq. • Layihələr tullantı sularının təkrar emalı üçün fiziki, bioloji, kimyəvi proseslər və əlavə emal variantları daxil olmaqla mövcud qabaqcıl texnologiyalardan (BAT) istifadə etməlidir 	<ul style="list-style-type: none"> • Təmizlənmiş tullantı suyunun ən azı 50%-i sənaye proseslərində, kənd təsərrüfatında, yaxud içməyə yararsız su kimi şəhər ehtiyaclarının ödənilməsində yenidən istifadə edilməli və bu faizdə içməli su istehlakını azaltmalıdır. • Yenidən istifadə sistemi enerji səmərəli texnologiyaları inteqrasiya etməli, baza əməliyyatlarından ən azı 20% enerji səmərəliliyinin artırılmasına nail olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
<p>Tullantılarda n enerji</p>	<p>Biotullantıların kompostlanması</p>	<p>E.38. 2.1/ <u>38210</u></p>	<p>Sistem parçalana bilinməyən materiallardan azad olmasını təmin etmək məqsədilə yalnız orqanik, bioloji parçalanabilən tullantıları, məsələn, qida qalıqları və bağ tullantılarını qəbul edir. Toplama və emal sistemləri düzgün ayırmanı təmin edir. Çirklənmiş tullantıların gözləndiyi təqdirdə, düzgün idarəetmə təcrübələri qurulmalıdır. Kompostun istifadəyə yararlı standartlara cavab verməsi üçün testlər aparılır, məsələn, kənd təsərrüfatı suvarması üçün, və müntəzəm olaraq çirkəndiricilər üçün qiymətləndirilir. Monitorinq planı tənzimləmələrə uyğunluğun təmin olunmasını təmin edir və ekoloji standartlara cavab vermək üçün sertifikatlar əldə edilir.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bio-tullantıların toplanması, kompostlaşdırma prosesləri, çirkənməyə nəzarət, ətraf mühit və təhlükəsizlik standartları, eləcə də resursların səmərəliliyi ilə bağlı milli tələblərə uyğunluq. • Tullantılar mənbədə ayrılmalı, ya da ən azı milli standartlara uyğun olması üçün çirkəndirilməməlidir. • İstehsal olunan kompost gübrə, torpaq yaxşılaşdırıcı kimi istifadə edilməli, yaxud ən azı digər məqsədlər üçün istifadə edilmək üçün bərpa oluna bilən olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> • Kompostlaşdırma orqanik tullantıları zibixanalardan uzaqlaşdıraraq metan emissiyalarını azaltmaqla xalis GHG emissiyalarının azalması ilə nəticələnməlidir. • İstehsal olunan kompost sintetik gübrələrin, yaxud torfun əvəzinə istifadə edilməli, bu isə gübrə istehsalı ilə bağlı GHG emissiyalarını daha da azaltmalıdır. • Bio-tullantılar mənbədə ayrılmalı və yüksək keyfiyyətli kompost istehsalını təmin etmək üçün ayrı toplanmalıdır. 	

		<p>Zibilxana qazının tutulması və istifadəsi</p>	<p>E.39. 0/ <u>3900</u></p>	<p>Zibillik, yaxud qaz tutma sisteminin quraşdırıldığı yeni yaradılmış zibillik hücrəsi (lot) genişləndirilir, yaxud təkmilləşdirilir, dairəvi sistem bioloji parçalana bilən tullantılar üçün qurulduqdan sonra daimi olaraq bağlanmalı və artıq bioloji parçalana bilən tullantıları qəbul etməməlidir. Tutulan zibillik qazı elektrik enerjisi, yaxud istilik istehsalı üçün bioqaz kimi, qaz şəbəkəsinə daxil edilmək üçün bio-metana təkmilləşdirilməklə, yaxud nəqliyyat vasitələri üçün yanacaq, yaxud kimya sənayesində xammal kimi effektiv şəkildə istifadə olunmalıdır. Zibillikdən çıxan metan emissiyaları və zibillik qazı toplama və istifadə obyektlərindəki istənilən sızmalar mütəmadi olaraq monitorinq edilməli və müəyyən edilmiş prosedurlarla nəzarət edilməlidir</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Zibilliklərin idarə olunması, çirklənməyə nəzarət, ətraf mühitin mühafizəsi və təhlükəsizlik standartlarına dair milli qaydalara uyğunluq. Zibillik qazından təkmilləşdirmədən sonra elektrik enerjisinin istehsalı, istilik enerjisinin istehsalı, yaxud milli şəbəkəyə verilməsi mümkün olmadıqda, zibillik qazı yandırılmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Təsisat metan emissiyalarını minimum 20% azaltmalıdır Tutulan qaz elektrik enerjisi istehsalı, istilik enerjisi istehsalı üçün istifadə olunmalı, ya da qaz şəbəkəsinə daxil edilmək üçün biometana çevrilməli və ya nəqliyyat vasitələrində yanacaq kimi istifadə olunmalıdır. Tutulan qaz enerji istehsalında fosil yanacaqların istifadəsini əvəz etməlidir. Zibillikdən çıxan metan emissiyaları və zibillik qazı toplama sistemlərindəki istənilən sızmalar monitorinq planı ilə nəzarət altında saxlanılmalı və sızmaların 1% həddindən aşağı səviyyədə olması təmin edilməlidir. 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Poliqon qazını səmərəli şəkildə tutmaq və istifadə etmək, istixana qazı emissiyalarını və havanın çirklənməsini azaltmaq üçün texnologiyalardan istifadə etmək. Sızmaların qarşısını almaq və səmərəli işləməyi təmin etmək üçün qaz tutma sistemlərini mütəmadi olaraq yoxlamaq və onlara qulluq etmək. Poliqon qazının tutulması və utilizasiya proseslərinin müvafiq ekoloji qaydalara və standartlara uyğun olmasını təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək. Azərbaycan Respublikasının əmək qanunvericiliyində məcburi əmək və ya uşaq əməyini qadağan edən tələblərə riayət etmək. Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. <p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dioksinlər, furanlar və hissəciklər kimi çirkləndiricilərin emissiyalarını minimuma endirmək üçün qabaqcıl hava çirklənməsinə nəzarət texnologiyaları quraşdırmaq. Ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün kül kimi yandırma qalıqları üçün təhlükəsiz idarəetmə və utilizasiya təcrübələrini həyata keçirmək. Ətraf mühit və sağlamlıq standartlarına kül (dibdə qalan kül və uçucu kül) və qalıqların idarə edilməsi daxildir. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək.
		<p>Tullantıların yandırılması</p>	<p>E.39. 0</p>	<p>Emissiyaya nəzarət çirkləndirici limitlərə uyğunluğu və tənzimləyici standartlara riayət etməyi əhatə edir. Havanın çirklənməsinə nəzarət sistemlərinin istifadəsi çirkləndirici emissiyaların azaldılmasına imkan verir. Enerji səmərəliliyi enerjinin bərpası və səmərəliliyini maksimuma çatdırmaq üçün vacib parametrdir. Performans göstəricilərinin təyin edilməsi həm də enerji istehsalına nəzarət etmək, həmçinin qəbul edilmiş tullantıları izləmək üçün vacibdir. Tullantıların xammal ehtiyatının idarə olunması nümunələrinə səmərəli tullantıların seqreqasiya sisteminin idarə edilməsi və xalis kalorifik dəyər</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarların hamısına cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantı xammalının idarə olunması, yandırma prosesləri, hava emissiyalarına nəzarət, enerjinin bərpası, ətraf mühitin təhlükəsizliyi standartları və külün atılması ilə bağlı milli qaydalara uyğunluq. Dibdəki külün tərkibində olan metalların bərpası Mövcud qabaqcıl Texnologiyalara (BAT) uyğun olmalıdır. Zavodun ümumi səmərəliliyi mövcud qabaqcıl texnologiyalara (BAT) uyğun olmalıdır. 	<ul style="list-style-type: none"> Tullantıların yandırılması müəssisəsi istixana qazı (GHG) emissiyalarının xalis azaldılmasına nail olmalıdır, xüsusən də tullantılardan enerji bərpası vasitəsilə yandırma prosesi fosil yanacaqlardan asılılığı azaltmalıdır. Yandırma yalnız təkrar emal olunmayan tullantılar üçün nəzərdə tutulmalı, müəssisələr yandırma zamanı tullantıların tərkibində olan enerjinin ən azı 25%-ni elektrik enerjisi, yaxud istilik istehsalı üçün bərpa etməlidir. Müəssisələr milli hava keyfiyyəti standartlarına uyğun olmalıdır (ölçülər göstəriləndiyi halda milli standarta istinad edilməlidir) 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Dioksinlər, furanlar və hissəciklər kimi çirkləndiricilərin emissiyalarını minimuma endirmək üçün qabaqcıl hava çirklənməsinə nəzarət texnologiyaları quraşdırmaq. Ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün kül kimi yandırma qalıqları üçün təhlükəsiz idarəetmə və utilizasiya təcrübələrini həyata keçirmək. Ətraf mühit və sağlamlıq standartlarına kül (dibdə qalan kül və uçucu kül) və qalıqların idarə edilməsi daxildir. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Tullantıların idarə edilməsi sahəsində çalışan işçilər üçün təhlükəsiz iş şəraitini təmin etmək.

			<p>kimi əlavə materiallarının xüsusiyyətlərinin izlənməsi daxildir. Əməliyyat standartlarına qabaqcıl texnologiyalara uyğunlaşdırılmış yanma qurğusunun dizaynına və proses parametrlərinə uyğunluq daxildir.</p>			<p>•Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsinə və məcburi və ya uşaq əməyinə qoyulan qadağalara riayət etmək. • Tullantıların idarə edilməsi təsirləri ilə bağlı icmalarla əlaqə. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərini qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.</p>
--	--	--	---	--	--	---

9.4.9. Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat

Cədvəl 9. Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat üzrə Texniki qqiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NACE kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	ƏZV prinsipləri və MST
Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat	Yeni binalar	Yeni yaşayış binaları	F41/41	LEED və ya BREEAM sertifikatlaşdırma standartlarına cavab verən yaşayış binalarının layihələndirilməsi, tikintisi və istismarı, yaşayış, ticarət və sənaye binaları üçün enerji performans sertifikatlarının həyata keçirilməsi. EPC tələblərinə uyğunluq.	Fəaliyyət bütün müvafiq milli qanun və qaydalara uyğunluq nümayiş etdirməlidir.	<ul style="list-style-type: none"> • U-dəyərləri, bina elementinin xarici sahəsinin orta çəkisi nəzərə alınmaqla, minimum enerji səmərəliliyi (EE) tələblərindən (maksimum icazə verilən istilik keçiriciliyi əmsali, U_{max}) ən azı 10% aşağı olmalıdır. (• 2030-cu ildən, Xalis Əsas Enerji Tələbi: Yaşayış binaları: Zones 1+2: 40 kWh/m²/yr Zone 3: 65 kWh/m²/yr Qeyri-yaşayış binaları: Zones 1+2: 50 kWh/m²/yr Zone 3: 70 kWh/m²/yr • Minimum səviyyə LEED-Silver, BREEAM-Good, EDGE-Level, WELL-Silver və ya digər beynəlxalq sertifikatların müvafiq səviyyələrində olmalıdır. • Tikinti sahəsində yaranan qeyri-zərərli tikinti və söküntü tullantılarının (təbii materiallar istisna olmaqla) ən azı 50%-i (çəki ilə) yenidən istifadə üçün hazırlanmalı, yaxud təkrar emal edilməli, yaxud digər materialların bərpası üçün göndərilməlidir, o cümlədən tullantıların digər materialların əvəzlənməsi üçün geri doldurma əməliyyatlarında istifadəsi. (• Əsas Enerji Tələbi (PED), milli ölçülərdə demək olar ki, sıfır enerji binası (NZEB) tələbləri üçün müəyyən edilmiş həddən ən azı 10% aşağı olmalıdır. • Bina yüksək daxili ətraf mühit 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti təcrübələrinin təbii yaşayış mühitinin əhəmiyyətli dərəcədə məhvinə və ya çirkənməsinə gətirib çıxarmamasını təmin etmək; toksik olmayan və təkrar emal edilə bilən materialların istifadəsinə üstünlük vermək. • Su istehlakını minimuma endirmək üçün suya qənaət edən texnologiyaları və təcrübələri tətbiq etmək. • Tikinti təcrübələrinin və tikinti materiallarının sakinlərin sağlamlığına zərər verməməsinə təmin etmək. • Yerli icmalara mənfi təsir göstərən və ya mövcud ekosistemləri pozan layihələrdən çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək. • Ədalətli əmək haqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək. • İcmanın şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
		Yeni kommersiya binaları	F41/41		Tikinti layihələrinin və tikinti müqavilələrinin hazırlanması zamanı nəzərə alınmalı və həll edilməli bir çox müddəa Azərbaycan Respublikası Mülki Məcəlləsində mövcuddur. http://jafbase.fr/docAsie/Azerbaijan/Civil_code_eng.pdf		
		Yeni sənaye binaları	F41; F42/41; 42				

					<p>keyfiyyətini təmin etməli, kifayət qədər havalandırma, təbii işıq və aşağı emissiyalı materiallardan istifadə edilməlidir. (detallar CBA-ya əsasən əlavə edilə bilər)</p> <ul style="list-style-type: none">• Bir binanın tikintisindən yaranan enerji tələbi performansı kWh/m²/il formatında maksimal dərəcəyə çatdırılmalıdır (Enerji İstifadə İntensivliyi (EUI) üçün SANS 10400-XA-nın ən son versiyasında müəyyən edilmiş həddən 40%-dən çox aşağı), enerji tələbinin idarə edilməsi tədbirlərini maksimal dərəcədə daxil etməklə.• Enerji kateqoriyasında 40% həddinin ödənilməsinə dair substansiv sübutla GBCSA Yaşıl Ulduz Səviyyə 5, yaxud daha yaxşı Yeni Tikinti.• 2000 m²-dən böyük kommersiya binaları, 1000 m²-dən böyük ictimai binalar və 5000 m²-dən böyük digər bina növləri (proseslər üçün toplamda nəzərə alınmışdır) üçün tikinti tamamlandıqdan sonra bina hava keçirməzlik, istilik mühafizəsi və istilik idarəetmə praktikaları üçün testdən keçirilməlidir və layihə mərhələsində müəyyən edilmiş performans səviyyələrindəki istənilən dəyişikliklər, yaxud bina örtüyündəki qüsurlar investora və müştərilərə açıqlanmalıdır.	
--	--	--	--	--	--	--

Mövcud binaların təmiri	Mövcud yaşayış binalarının təmiri	F41/ 41	<p>Mövcud yaşayış, kommersiya və sənaye binalarında enerji effektivliyini artırmaq üçün izolyasiyanın və pəncərələrin yenilənməsi; günəş panelləri, yaxud digər bərpa olunan enerji sistemlərinin quraşdırılması.</p> <p>Enerji səmərəli HVAC sistemlərinin və ağıllı termostatların quraşdırılması.</p> <p>Damda günəş panelləri, yaxud yeraltı istilik nasosları kimi bərpa olunan enerji həllərinin tətbiqi.</p> <p>Suvarma sistemlərini damcı suvarma, yaxud digər suya qənaət edən texnologiyalardan istifadə edəcək şəkildə yeniləmək.</p> <p>FSC sertifikatı olan ağac kimi ətraf mühit sertifikatlarına malik məhsulları seçmək.</p> <p>İstiliyi və tufan suyu axınını idarə etmək üçün yaşıl damlar və divarlar tətbiq etmək</p>	<p>Fəaliyyət bütün müvafiq milli qanun və qaydalara uyğunluğu nümayiş etdirməlidir.</p> <p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED (Enerji və Ətraf Mühit Dizaynında Liderlik) sertifikatı / usgbc.org/leed • BREEAM sertifikatı / https://breeam.com/ • EarthCheck sertifikatı / https://earthcheck.org/about/ • EDGE sertifikatı / https://edgebuildings.com/certify/certification/ • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə enerji istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etməlidir. • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etmək üçün suya qənaət edən avadanlıqlar və sistemlər daxil etməlidir. • Təmir materialları spesifik ətraf mühit məhsul bəyannamə (EPD), yaxud sertifikatlara uyğun olmalıdır 	<ul style="list-style-type: none"> • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə enerji istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etməlidir. • Təmir edilmiş bina, təmir öncəsi əsas istehlakla müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma əldə etmək üçün suya qənaət edən avadanlıqlar və sistemlər daxil etməlidir. • Əsas təmir üçün, Birinci Enerji Tələbi (PED) üzrə $\geq 20\%$ azalma. • Tək tədbirlər / avadanlıqlar üçün: 2022-2024-cü illərdə: ayrı komponentlər və sistemlər üçün minimum tələblər; 2025-ci ildən: ayrı komponentlər və sistemlər üçün müəyyən edilmiş minimum tələblərlə müqayisədə 10% yaxşılaşma. • Daha sonra binaya təmin olunan 100% bərpa olunan enerjini əvəz etmək üçün kənardan bərpa olunan enerji satın alınmalıdır. • 2000 m²-dən böyük kommersiya binaları, 1000 m²-dən böyük ictimai binalar və 5000 m²-dən böyük digər bina növləri (proseslər üçün toplamda nəzərə alınmışdır) üçün təmir tamamlandıqdan sonra bina hava keçirməzlik, istilik mühafizəsi və istilik idarəetmə praktikaları üçün testdən keçirilməlidir və nəticələr və performans təsirləri investora və müştərilərə açıqlanmalıdır. • Enerji performansı IFC EDGE Advanced (Səviyyə 2) və ya GBCSA Net Zero (Karbon Səviyyə 1, modelləşdirilmiş), yaxud Green Star Səviyyə 5, yaxud daha yaxşı sertifikatla təsdiqlənməli, bina əsas tələblərindən 40% həddinin ödənilməsinə dair substansiv sübutlar təqdim olunmalı, eyni zamanda pik enerji tələbinin idarə olunmasında 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təkmilləşdirmənin binanın təhlükəsizliyinə və ya struktur bütövlüyünə xələf gətirməsinə əmin olun; zərərli maddələr buraxa bilən materiallardan istifadə etməmək. • Təkmilləşdirmə fəaliyyətlərinin istixana qazı emissiyalarını artırmamasını təmin etmək. • Suya qənaət tədbirlərinin yerli su ehtiyatlarına mənfi təsir göstərməsinə təmin etmək. • Tullantıların əmələ gəlməsini minimuma endirmək üçün materialların təkrar istifadəsinə və təkrar emalını təşviq etmək. • Təkmilləşdirmə fəaliyyətlərinin yerli biomüxtəlifliyə və ekosistemlərə mənfi təsir göstərməsinə təmin etmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək. • Ədalətli əmək haqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək. • İşçinin şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərər qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Mövcud kommersiya binalarının təmiri	F41/ 41				

		Mövcud sənaye binalarının təmiri	F41; F42/ 41; 42			yaxşılaşdırılmış tədbirlər olmalıdır. (Cənubi Afrika Taksonomiyası) • 5000 m ² -dən böyük binalar üçün, təmir tamamlandıqdan sonra bina hava keçirməzlik, istilik mühafizəsi və istilik idarəetmə praktikaları üçün testdən keçirilməlidir və nəticələr və performans təsirləri investidlərə və müştərilərə açıqlanmalıdır.		
İnfrastrukturun inkişafı	Yaşıl infrastruktur		F42; 42	<p>İnfrastruktur layihələrində təkrar emal edilmiş, yaxud davamlı şəkildə əldə edilmiş materiallardan istifadə; yaşılıq binaları texnikalarının tətbiqi.</p> <p>İctimai meydanlarda keçirici döşmələrin, kommersiya binalarında yaşıl damların və şəhər parklarında biorezervuar sahələrinin quraşdırılması.</p> <p>Şəhər yaşılıq yollarının yaradılması, çay kənarlarında yerli növlərin yenidən əkilməsi və süni bataqlıqların yaradılması.</p> <p>LED küçə işıqlarının quraşdırılması, ictimai nəqliyyat stansiyaları üçün enerji səmərəli materiallardan istifadə.</p> <p>Daşqın müdafiələrinin layihələndirilməsi, daşqın riski olan ərazilərdə infrastrukturun yüksəldilməsi və iqlimə davamlı materiallardan istifadə.</p>	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:	<ul style="list-style-type: none"> • LEED (Enerji və Ətraf Mühit Dizaynında Liderlik) sertifikatı / usgbc.org/leed • BREEAM sertifikatı / breeam.com • EarthCheck sertifikatı / earthcheck.org/about • EDGE sertifikatı / edgebuildings.com/certify/certification/ • Yağış suyu idarəetməsini effektiv şəkildə həyata keçirmək və daşqın risklərini azaltmaq üçün dayanıqlı şəhər drenaj sistemlərinin tətbiqi. • Layihələr yerli ekosistemləri bərpa etmək, yaxud inkişaf etdirmək, həmçinin biodiversiteti dəstəkləmək üçün yeni yaşayış mühitləri yaratmağı nəzərdə tutmalıdır. • Enerji istehlakını minimuma endirmək üçün enerji səmərəli texnologiyaların və dizayn təcrübələrinin tətbiqi. • Tikinti materiallarının istifadəsi dayanıqlılıq meyarlarına, o cümlədən təkrar emal edilmiş tərkib və aşağı ətraf mühit təsirinə uyğun olmalıdır. 	<p>• Enerji istehlakını minimuma endirmək üçün enerji səmərəli texnologiyaların və dizayn təcrübələrinin tətbiqi.</p> <p>• Tikinti materiallarının istifadəsi dayanıqlılıq meyarlarına, o cümlədən təkrar emal edilmiş tərkib və aşağı ətraf mühit təsirinə uyğun olmalıdır.</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Həddindən artıq resurs istifadəsindən və tullantıların yaranmasından çəkinmək; ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısını almaq üçün tullantıların düzgün atılmasını təmin edin. • Mövcud ekosistemlərə və ya növlərə zərər verməkdən çəkinmək. Yaşayış mühitinin məhvinin qarşısını almaq üçün tədbirlər həyata keçirmək və yerli biomüxtəlifliyi artıran və ya bərpa edən layihələrə üstünlük vermək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək. • Ədalətli əmək haqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək. • İşçilərin şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.

	<p style="text-align: center;">Su idarəetmə sistemləri</p>	<p>F43.3/ 433</p>	<p>Yağış suyunu toplamaq və yenidən istifadə etmək üçün sistemlərin quraşdırılması; boz suyun təkrar emal sistemlərinin tətbiqi; su istehlakını azaltmaq üçün effektiv suvarma metodlarından istifadə.</p> <p>Yeni şəhər inkişaf layihəsi, yağış suyu idarəçiliyi, suyun mühafizəsi və tullantı suyunun emalını əhatə edən geniş su idarəetmə planı yaradaraq İnteqrasiya Olunmuş Su Resursları İdarəçiliyi (IWRM) yanaşmasını inteqrasiya edə bilər.</p> <p>Yaşayış ərazilərində yağış bağları və biosvellərin daxil edilməsi yağış suyu axınıni idarə etməyə, daşqınları azaltmağa və çirkəndiriciləri filtr edərək suyun keyfiyyətini yaxşılaşdırmağa kömək edə bilər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su idarəetmə sistemləri standart praktikalarla müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli dərəcədə azalma təmin etməlidir. • Layihələr müxtəlif sektorlarda su resurslarının istifadəsini və idarə edilməsini optimallaşdırmaq üçün İnteqrasiya Olunmuş Su Resursları İdarəetməsi yanaşmasını tətbiq etməlidir. • Axını azaltmaq və suyun keyfiyyətini artırmaq üçün yağış suyu idarəetmə sistemlərinin tətbiqi. • Su idarəetmə sistemləri iqlim dəyişikliyi təsirlərinə, o cümlədən ekstremal hava hadisələrinə və dəyişən yağıntı hallarına qarşı dayanıqlı şəkildə layihələndirilməlidir 	<ul style="list-style-type: none"> • Su idarəetmə sistemləri standart təcrübələrlə müqayisədə su istehlakında əhəmiyyətli azalma təmin etməlidir. • Su idarəetmə sistemləri iqlim dəyişikliyi təsirlərinə, o cümlədən ekstremal hava hadisələrinə və dəyişən yağıntı hallarına qarşı dayanıqlı şəkildə layihələndirilməlidir 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Su idarəetmə sistemlərinin suyun keyfiyyətinə və ya ekosistemin sağlamlığına mənfi təsir göstərməməsini təmin etmək. Su ehtiyatlarının çirkənlənməsinə səbəb ola biləcək təcrübələrə yol verməmək. • Yerli ekosistemlərin və su mühitinin pozulmasının qarşısını almaq üçün tədbirlər görmək. Yerli flora və faunaya zərər verə biləcək su ehtiyatlarının həddindən artıq çıxarılmasından çəkinmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək. • Ədalətli əmək haqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək. • İcmanın şikayət mexanizmlərini təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	<p style="text-align: center;">Dayanıqlı landşaftlaşdırma</p>	<p>F43.9/ 439</p>	<p>Suya və baxıma az ehtiyac duyan yerli növlərin əkilməsi; eroziyanın qarşısını almaq üçün torpaq qoruma texnikalarının tətbiqi; pestisidlərin idarə olunmasında ekoloji cəhətdən faydalı metodlardan istifadə.</p> <p>Nar ağacları, yaxud quraqlığa dözümlü lavanda kimi yerli növlərin əlavə edilməsi su istehlakını və baxım ehtiyacını azaldaraq yerli vəhşi təbiəti dəstəkləyə bilər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Əhəmiyyətli sayda landşaft bitkiləri regiona uyğun olan, quraqlığa davamlı növlərdən ibarət olmalıdır. • Landşaft layihələri damcı suvarma, yaxud ağıllı suvarma idarəediciləri kimi su istehlakını azaldan suvarma sistemlərini tətbiq etməlidir. • Landşaft layihələri torpağın sağlamlığını qorumaq və eroziyanın qarşısını almaq üçün tədbirləri daxil etməlidir. • Landşaft layihələri polinator bağları və vəhşi təbiət yaşayış mühitləri kimi biomüxtəlifliyi artıran xüsusiyyətləri daxil etməlidir. • Landşaft xüsusiyyətləri üçün dayanıqlı 	<ul style="list-style-type: none"> • Əhəmiyyətli sayda landşaft bitkiləri regiona uyğun olan, quraqlığa davamlı növlərdən ibarət olmalıdır. • Landşaft layihələri damcı suvarma, yaxud ağıllı suvarma idarəediciləri kimi su istehlakını azaldan suvarma sistemlərini tətbiq etməlidir. • Landşaft xüsusiyyətləri üçün dayanıqlı materiallar (məsələn, yollar üçün təkrar emal olunmuş materiallar) və təcrübələrdən (məsələn, otlah sahələrinin azaldılması) istifadə 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İnvaziv növlərin introduksiyasından çəkinmə; abadlaşdırma təcrübələrinin torpağın keyfiyyətini aşağı salmaması və yerli ekosistemlərə zərər verməməsini təmin etmək; kimyəvi pestisidlərin və gübrələrin istifadəsinin minimuma endirmək. • Suvarma təcrübələrinin həddindən artıq su istifadəsinə və ya yerli su ehtiyatlarının istifadəsinin minimuma endirmək. • İnvaziv ola biləcək və yerli ekosistemləri poza biləcək yerli olmayan bitki növlərindən istifadə etməkdən çəkinmək.

				<p>Yeni landşaftlaşdırılmış parkda torpağa kompost əlavə edilməsi torpaq strukturu və məhsuldarlığını artırır, yer örtüyü əkilməsi isə eroziyanın qarşısını almağa kömək edir.</p>	<p>materiallar (məsələn, yollar üçün təkrar emal olunmuş materiallar) və təcrübələrdən (məsələn, otlaq sahələrinin azaldılması) istifadə</p>		<p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none">• Tikinti sahələrində sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi qaydalarına riayət etmək.• Ədalətli əmək haqqı və əmək hüquqlarının müdafiəsinin həyata keçirmək.• İşçinin şikayət mexanizmlərini təmin etmək.• Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	--	--	--

9.4.10. Yaşıl xidmətlər

Cədvəl 10. Yaşıl xidmətlər (turizm) üzrə Texniki qiymətləndirmə meyarları, ƏZV prinsipləri və MST

Əsas kateqoriya	Kateqoriya	Alt-kateqoriya	NAC E kodu	Təfərrüatlı izahlar/nümunələr	Əsas meyarlar/tekniki standart	Təvsiyə olunan əlavə meyarlar/standartlar	ƏZV prinsipləri və MST
Turizm	Konsaltinq və xidmətlər	Ətraf mühit və sosial xidmətlər	M.71.20; M.74.90; M.70.22 / <u>7022</u> <u>0</u> ; <u>7120</u> ; <u>7490</u> <u>0</u>	Ekoloji və sosial fəaliyyətlərlə məsələlərlə bağlı məsləhət xidmətləri, məsələn: ekoloji və sosial təsir qiymətləndirilməsi; ekoloji təsirin monitorinqi və qiymətləndirilməsi; istixana qazlarının emissiyalarının ekspertizası və hesablanması; ekoloji monitorinq; tullantıların idarə edilməsi ilə bağlı məsləhət; torpaq və suyun mühafizəsi qiymətləndirilməsi; və s.	Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Xidmət təminatçısı ekoloji və sosial xidmətlərdə peşəkar bilik və müvafiq ixtisasları nümayiş etdirməlidir. • Maraqlı tərəflərlə əlaqə və şəffaf proseslər saxlanmalı, müntəzəm yeniləmələr və ictimai açıqlamalar verilməlidir. • Dayanıqlı təcrübələr və uyğunlaşma idarəetmə strategiyaları tətbiq edilməli, ekoloji təsiri minimuma endirmək və sosial rifahı artırmaq məqsədilə istifadə olunmalıdır.	<ul style="list-style-type: none"> • IFC-nin ətraf mühit və sosial dayanıqlıq üzrə performans standartları (https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/2010/2012-ifc-performance-standards-en.pdf)-xx • <u>Dayanıqlı Mühəsibat Standartları Şurası (SASB)</u> (https://sasb.ifrs.org/) 	<p>ƏZV: Əhəmiyyətli ziyanların qarşısını almaq üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirlər görmək, mənfi ekoloji təsirlərin dərhal həll edilməsini təmin etmək. İstixana qazlarının dəqiq hesabatını təmin etmək və yanlış məlumatların və ekoloji ziyanın qarşısını almaq üçün effektiv azaldılma strategiyalarını təşviq etmək.</p> <p>Ekosistemlərə və insan sağlamlığına ziyan vurmamaq üçün əsas göstəriciləri müntəzəm olaraq izləmək və mənfi tapıntılar üzərində dərhal tədbir görmək.</p> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • İmkanların və ədalətli əmək haqqının ölçənilməsi bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirlərinə dair şəffaf hesabatlılığı təmin etmək. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən qabaqcıl təcrübələri tətbiq etmək.

		<p>Sertifikatlaşdırma və etiketləmə</p>	<p>M.71.20/7120</p>	<p>Bio/orqanik/eko-faydalı/az karbon/enerji qənaət edən məhsulların milli və/ayxud beynəlxalq standartlara uyğun sertifikatlaşdırılması və etiketlənməsi</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> Məhsulların ekoloji cəhətdən faydalı xüsusiyyətləri barədə şəffaflıq təmin edən aydın etiketləmə olmalıdır, bu da müvafiq sertifikatlaşdırma standartları haqqında ətraflı məlumatı əhatə etməlidir. Məhsullar karbon emissiyalarının, enerji istehlakının və zərərli kimyəvi maddələrin istifadəsinin azaldılması kimi əhəmiyyətli ekoloji performans təkmilləşdirmələrini nümayiş etdirməlidir 	<p>AB-nin Eko-nişanlama standartı. (https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel_en)</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> Sertifikatlaşdırılmış məhsulların istehsalında ədalətli ticarət və etik iş praktikasını təşviq etmək. Məhsulların zərərli kimyəvi maddələrdən azad olmasını təmin etmək və istehsal proseslərinin yüksək sağlamlıq və təhlükəsizlik standartlarına riayət etməsini təmin etmək. Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirlərini həyata keçirmək. Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək. Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. İmkanlar və ədalətli əmək haqqının ölçətanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	---------------------	--	---	--	--

		<p>Enerji səmərəliliyini yaxşılaşdıran xidmətlər</p>	<p>M.71.20; M.74.90;M.70.22 / <u>7022</u> <u>0</u>; <u>7120</u>; <u>7490</u> <u>0</u></p>	<p>Enerji istehlakçılara, o cümlədən binalar və nəqliyyat sistemləri üçün enerji qənaəti xidmətləri. Məsələn: a) enerji göstəricilərinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı texniki məsləhətləşmələr (, enerji simulyasiyaları, layihə idarəçiliyi, enerji effektivliyi müqavilələrinin hazırlanması, xüsusi təlimlər); b) enerji auditi; c) enerjinin idarə olunması xidmətləri; d) enerji xidmətləri təminatçısı olan şirkətlərin (ESCO) göstərdiyi enerji effektivliyi xidmətləri.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir: • Xidmətlər istehlak olunan enerjinin həcmnin ölçülməsi, təhlili və səmərəliliyin qiymətləndirilməsi, habelə enerji effektivliyi üzrə tədbirlərin tətbiqini əhatə etməlidir. • Təvsiyələr enerji səmərəliliyini maksimuma çatdırmaq üçün mövcud qabaqcıl texnologiyaların (BAT) istifadəsini prioritetləşdirməlidir. • Xidmətlər, enerji idarəçiliyi və auditi sahəsində qəbul edilmiş kvalifikasiyalara malik sertifikatlı mütəxəssislər tərəfindən həyata keçirilməlidir.</p>	<p>Beynəlxalq Enerji Agentliyinin (IEA) Təlimatları.</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təklif olunan enerji qənaəti tədbirlərinin, çirkləndirici emissiyaların, yaxud digər zərərli ekoloji təsirlərin artımına səbəb olmasını təmin etmək. • Enerji səmərəliliyi xidmətlərinin bütün əhali segmentləri, o cümlədən həssas və marginallaşdırılmış qruplar üçün əlçatan olmasını təmin etmək və bu xidmətlərin yerdəyişmə, sosial bərabərsizlik yaratmamasını təmin etmək. • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirlərini həyata keçirmək. • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək. • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, <u>mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görmək.</u> <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---	--	---	--	---

		<p>Digər yaşıl xidmətlər, o cümlədən R&D</p>	<p>M.74.90;M.72;74900</p>	<p>Yaşıl/davamlı/enerji səmərəli/resurs effektiv xidmətlər və istehsal və istehsal ilə bağlı peşəkar, elmi və texniki fəaliyyətləri əhatə edən məsləhət xidmətləri, eləcə də dayanıqlı həllər.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Layihələr istixana qazı emissiyalarının, enerji istehlakının, su istifadəsinin, yaxud tullantı istehsalının azalması kimi ölçülə bilən ekoloji faydalar təqdim etməlidir. • Məhsullar, texnologiyalar və xidmətlər dayanıqlılıq və ekoloji performans üçün müvafiq beynəlxalq standartlara və sertifikatlara (məsələn, ISO 14001, ISO 50001) uyğun olmalıdır. • Binalar üçün LEED, məhsullar üçün "Cradle to Cradle", yaxud xidmətlər üçün "Green Seal" kimi yaşıl sertifikatlar, dayanıqlılıq sənədlərini təsdiq etmək məqsədilə olmalıdır 	<p>-> Elmə Əsaslanan Hədəflər Təşəbbüsü (SBTi) (https://sciencebasedtargetgets.org/) • OECD Dayanıqlı İstehsal Alətlər Dəsti https://www.oecd.org/en/topics/science-technology-and-innovation.html</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Təbii resursların səmərəli istifadəsini təşviq etmək və layihə müddətində tullantıların və emissiyaların minimuma endirilməsinə çalışmaq. • Layihələrin hava, su, yaxud torpağın əhəmiyyətli dərəcədə çirklənməsinə səbəb olmamasını təmin etmək və tullantıları effektiv şəkildə minimuma endirmək və idarə etmək üçün tədbirləri əhatə etmək. • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirləri həyata keçirmək. • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək. • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	---	---------------------------	--	---	--	---

	<p>Dayanıqlı turizm</p>	<p>Eko-turizmin inkişafını təşviq edən məhsul və xidmətlər</p>	<p>N.79/<u>79</u></p>	<p>Dayanıqlı materiallarla inşa edilmiş otellər və kotteclər günəş, yaxud külək enerjisi kimi bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə edən və suya qənaət edən texnologiyalardan istifadə edər.</p> <p>Ekoloji cəhətdən faydalı nəqliyyat variantları (məsələn, elektrikli avtomobillər, velosipedlər) təklif edən turizm şirkətləri, aşağı təsirli fəaliyyətləri (məsələn, yürüyüş, quş baxışı) təşviq edən və qoruma layihələrini dəstəkləyən turizm şirkətləri.</p> <p>Yerli icmaları turizm fəaliyyətlərinə cəlb edən təşəbbüslər iqtisadi faydaların ədalətli şəkildə bölüşdürülməsini və mədəni irsin qorunmasını təmin edir. Biomüxtəlifliyi qoruyan və bələdçi ilə vəhşi təbiət turları və təhsil proqramları kimi ekoturizm fəaliyyətlərini təklif edən mühafizə olunan ərazilərin yaradılması və saxlanması</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bütün turizm layihələri potensial ekoloji təsirləri qiymətləndirmək və dayanıqlı inkişaf təcrübələrini təmin etmək üçün Ekoloji Təsir Qiymətləndirməsindən (ETQ) keçməlidir. • Layihələr su və enerji səmərəliliyi, tullantıların idarə edilməsi və biomüxtəlifliyin qorunması da daxil olmaqla, dayanıqlı resurs idarəetmə təcrübələrindən istifadə edildiyini nümayiş etdirməlidir. • Layihələr yerli icmaları cəlb etməli və onlardan faydalanmalıdır, ədalətli iş təcrübəsini təmin etməli və yerli mədəniyyət və irsi təşviq etməlidir. • Layihələr bərpa olunan enerji, dayanıqlı nəqliyyat variantları və karbon tarazlığı proqramlarının istifadəsi ilə karbon izlərini minimuma endirməlidir 	<ul style="list-style-type: none"> • İstirahət yerləri və turizm xidmətlərinin turizm sənayesində ekoloji məsuliyyət və davamlı fəaliyyətlər üçün mükəmməliyin ən yüksək standartı olan Yaşıl Açar Sertifikatını əldə etməsi təşviq olunur. (https://www.greenkey.gl/obal/) • Turizm üçün Qlobal Etika Kodu. (https://www.unwto.org/global-code-of-ethics-for-tourism) • Mühafizə olunan ərazilərin idarəetmə kateqoriyalarının tətbiqi üçün rəhbər prinsiplər. (https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/PAG-021.pdf) 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fəaliyyətlər biomüxtəlifliyin konservasiyası və artırılması məqsədilə hazırlanmalıdır. • Layihələr hava, su və torpağın çirklənməsinin qarşısını almaq, o cümlədən tullantıların düzgün idarə edilməsi və zərərli kimyəvi maddələrin istifadəsinin minimuma endirilməsi üçün tədbirləri həyata keçirməlidir. • Layihələr yerli icmaların hüquqlarını və ənənələrinə hörmətlə yanaşmalı, yerdəyişmədən çəkinməli və turizm inkişafının sosial bərabərsizliklərə, yaxud münafiqələrə səbəb olmamasını təmin etməlidir. • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirləri həyata keçirilməlidir. • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyaları təşviq olunmalıdır. • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət edilməli, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər görülməlidir. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq.
--	--------------------------------	---	-----------------------	--	--	--	--

						<ul style="list-style-type: none"> • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
	Dayanıqlı turizm	I.55; I.56/55; 56	<p>Qısa müddətli yaşayış xidmətlərinin (məsələn, təmizlik, qida və içki xidmətləri, parkinq, camaşırxana xidmətləri, üzgüçülük hovuzları və idman zalları, istirahət imkanları, eləcə də konfrans və sərgi imkanları kimi) təqdim edilməsi.</p>	<p>Fəaliyyət aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beynəlxalq, yaxud milli akkreditə olunmuş təşkilatlar tərəfindən verilən dayanıqlı turizm istirahət sertifikatı/etiketi; GSTC (https://www.gstcouncil.org/) • Dayanıqlı Binalar Kateqoriyası üçün müəyyən edilmiş texniki screening meyarları; GSTC 	<ul style="list-style-type: none"> • İstirahət yerləri və turizm xidmətlərinin turizm sənayesində ekoloji məsuliyyət və davamlı fəaliyyətlər üçün mükəmməliyin ən yüksək standartı olan Yaşıl Açar Sertifikatını əldə etməsi təşviq olunur.. (https://www.greenkey.gl/obal/) • Turistlərin qonaqlaması üçün AB Eko-nişanlama. (https://environment.ec.europa.eu/topics/circular-economy/eu-ecolabel/eu-ecolabel-tourist-accommodation_en) • ISO 21401 (https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iso:21401:ed- 	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Turizm fəaliyyətlərinin mühafizə olunan ərazilərə, nəslə kəsilməkdə olan növlərə və həssas ekosistemlərə mənfi təsir etmədiyini təmin etmək. İstirahət yerlərinin yerli biomüxtəlifliyi qorumaq və artırmaq üçün tədbirlər həyata keçirmək. • Ədalətli əmək təcrübəsini təmin etmək, yerli icmalara hörmət etmək və yerli mədəniyyət və irsi təşviq etmək. Yerli icmaları turizm fəaliyyətlərinə cəlb etmək və onların iqtisadi cəhətdən faydalanmalarını təmin etmək. • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat vermək və təshih tədbirləri görmək. • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün

					<p>1: v1:en)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dünya Səyahət və Turizm Şurası - Otelin Dayanıqlılıq Əsasları (https://wtcc.org/Portals/0/Documents/Hotel%20Sustainability%20Basics-Toolkit.pdf?ver=2022-08-16-131107-417) 	<p>düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
J.591 4/ 5914 0	<p>Film nümayişi ilə bağlı fəaliyyətlər (kinoteatrlarda və filmlərin izlənilməsi üçün nəzərdə tutulmuş digər yerlərdə film və video filmlərin nümayişi), təşkil edilmiş infrastrukturun dayanıqlı binalar konsepsiyasına uyğunlaşdırılması (enerji və su istehlakının səmərəliliyi, tullantıların təkrar emalı, istilik effekti yaradan qazların emissiyalarının məhdudlaşdırılması) və keçid təşəbbüslərini dəstəkləyən dayanıqlı turizm məhsulları</p>	<p>Film nümayişi ilə bağlı fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED (Enerji və Ekoloji Dizaynda Liderlik) sertifikatı (https://www.usgbc.org/leed) • BREEAM sertifikatı (https://breeam.com/) • EarthCheck sertifikatı (https://earthcheck.org/about/) 	<p>Binaların enerji performansını direktivi. (https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en)</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kino müəssisələrində LED işıqlandırma, enerji səmərəli HVAC sistemləri və bərpa olunan enerji mənbələri kimi enerji səmərəli texnologiya və təcrübələrin tətbiqini təmin etmək. • Tullantıların təkrar emalı və azaldılması üçün ətraflı proqramlar həyata keçirmək, bununla da, zibillik tullantılarını minimuma endirmək. • Yerli icmaları dayanıqlı turizm fəaliyyətlərinin planlaşdırılması və həyata keçirilməsinə cəlb etmək, onların iqtisadi və mədəni baxımdan faydalanmalarını təmin 		

						<p>etmək. Ədalətli əmək təcrübələrini təşviq etmək və yerli ənənələrə və irsə hörmətlə yanaşmaq.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirləri həyata keçirmək. • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək. • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək. 	
				<p>Konfransların və peşəkar salonların (sərgilər, ticarət yarmarkaları, konfranslar, konfrans, sərgi və iclas məkanları, yaxud binaların idarə edilməsi) təşkil edilməsində infrastruktur və xidmətlərin dayanıqlı bina və dayanıqlı məhsul konsepsiyalarına</p>	<p>Konfransların və peşəkar sərgilərin təşkilinə dair fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED (Enerji və Ekoloji Dizaynda Liderlik) sertifikatı (https://www.usgbc.org/leed) • BREEAM certificate (https://breeam.com/) • EarthCheck certification (https://earthcheck.org/about/) 	<p>Binaların Enerji Səmərəliliyi Direktivi (https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en)</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məkanların LED işıqlandırma, enerji səmərəli HVAC sistemləri və günəş panelləri kimi bərpə olunan enerji mənbələri kimi enerji səmərəli texnologiyalardan istifadə etməsini təmin etmək.

			uyğunlaşdırılması təşəbbüslərini dəstəkləmək			<ul style="list-style-type: none"> Zibillik tullantılarını minimuma endirmək və bio-deqradasiya oluna bilən və təkrar istifadə oluna bilən materialların istifadəsini təşviq etmək üçün ətraflı təkrar emal və kompostlaşdırma proqramları müəyyən etmək. Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirlərini həyata keçirmək. Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək. Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirləri həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək. Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
R.90 04/ <u>9004</u> 0	Teatrların və konsert salonlarının fəaliyyətində infrastruktur və xidmətlərin dayanıqlı bina və dayanıqlı məhsul konsepsiyalarına uyğunlaşdırılması təşəbbüslərini dəstəkləmək	Teatrlar və konsert salonları ilə bağlı fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birini cavab verməlidir: <ul style="list-style-type: none"> LEED (Enerji və Ekoloji Dizaynda Liderlik) sertifikatı (https://www.usgbc.org/leed) BREEAM certificate (https://breeam.com/) EarthCheck certification 	Binaların Enerji Səmərəliliyi Direktivi. (https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-	<p>əzv:</p> <ul style="list-style-type: none"> Teatrların və konsert salonlarının enerji səmərəli işıqlandırmadan 		

			(konsert və teatr zallarının digər mədəniyyət müəssisələrinin fəaliyyəti).	(https://earthcheck.org/about/)	performance-buildings-directive_en)	<p>(məsələn, LED), HVAC sistemlərindən və bərpa olunan enerji mənbələrindən (məsələn, günəş panelləri) istifadə etməsini təmin etmək.</p> <ul style="list-style-type: none">• İnfrastrukturun və əməliyyatların yerli biomüxtəlifliyə mənfi təsir etmədiyini təmin etmək və yerli ekosistemləri qorumaq və artırmaq üçün tədbirləri daxil etmək.• Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirləri həyata keçirmək.• Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək.• Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none">• Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi.• İmkanlar və ədalətli əmək haqqının əlçatanlığını bərabər səviyyədə təmin etmək.• Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq.• Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	---	-------------------------------------	--

				<p>İstirahət və əyləncə parklarının fəaliyyətləri, istirahət və əyləncə parkları fəaliyyətləri olaraq təsnif edilir və çoxfunksiyalı, iri miqyaslı infrastrukturda təşkil edilir. Müvafiq infrastrukturun dayanıqlı bina konsepsiyalarına (enerji və su istehlakının səmərəliliyi, tullantıların təkrar emalı, istilik yaradan qazların emissiyalarının məhdudlaşdırılması) uyğunlaşdırılması təşəbbüslərini və dayanıqlı məhsul konsepsiyalarına xidmətləri dəstəkləmək</p>	<p>İstirahət və əyləncə parkları ilə bağlı fəaliyyətlər aşağıdakı meyarlardan birinə cavab verməlidir:</p> <ul style="list-style-type: none"> • LEED (Enerji və Ekoloji Dizaynda Liderlik) sertifikatı (https://www.usgbc.org/leed) • BREEAM certificate (https://breeam.com/) • EarthCheck certification (https://earthcheck.org/about/) 	<p>Binaların Enerji Səmərəliliyi Direktivi. (https://energy.ec.europa.eu/topics/energy-efficiency/energy-efficient-buildings/energy-performance-buildings-directive_en)</p>	<p>ƏZV:</p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Bütün infrastrukturların enerji səmərəli texnologiyalardan, məsələn, LED işıqlandırma, enerji səmərəli HVAC sistemləri və günəş, yaxud külək enerjisi kimi bərpa olunan enerji mənbələrindən istifadə etməsini təmin etmək.</u> • <u>Təkrar emalı, kompostlaşdırmanı və bir dəfəlik plastiklərin istifadəsinin azaldılmasını əhatə edən ətraflı tullantıların idarə edilməsi proqramlarını inkişaf etdirmək.</u> • Ətraf mühitə mənfi təsirlərin dərhal aradan qaldırılmasını təmin etmək üçün vaxtında hesabat və təshih tədbirlərini həyata keçirmək. • Yanlış məlumatların və ətraf mühitə zərərin qarşısını almaq üçün düzgün GHG hesabatının təmin edilməsi və emissiyaların effektiv azaldılması strategiyalarını təşviq etmək. • Ekosistemlərə və insan sağlamlığına zərərin qarşısını almaq üçün mütəmadi olaraq əsas göstəricilərə nəzarət etmək, mənfi nəticələrlə bağlı operativ tədbirlər həyata keçirmək. <p>MST:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Məşğulluq və konsaltinq tapşırıqlarında ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin tətbiqi. • İmkanlar və ədalətli əmək haqqının ölçətilməsinə bərabər səviyyədə təmin etmək. • Maliyyə məhsulları və xidmətlərinin sosial və ətraf mühitə təsirləri haqqında şəffaf hesabatlılıq. • Digər ekoloji və ya sosial aspektlərə əhəmiyyətli zərərin
--	--	--	--	--	---	---	---

								qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə əməl etmək.
--	--	--	--	--	--	--	--	---

ƏLAVƏ A: İqlim dəyişikliyinə adaptasiya tədbirləri

Sektor	Fəaliyyət	Prinsip 1: Öz dayanıqlılığını artırmaq	Prinsip 2: Başqasının adaptasiya olunmasına şərait yarat	ƏZV
Bərpa olunan enerji	Bərpa olunan mənbələrdən enerjinin generasiyası (günəş, külək, hidro, bioenerji, geotermal və hidrogen mənbələri)	Fosil yanacaqlarından enerji generasiyasının asılılığını və mərkəzləşdirilmiş elektrik stansiyaları və şəbəkədən asılılığı azaldır, ekstremal hava şəraitində, yaxud şəbəkə sıradan çıxdıqda fasiləsiz enerji təmin edir	Şəbəkədən kənar icmalara sabit və bərpa olunan enerji təmin edir, onların enerji çatışmazlığına və gələcəkdə fosil yanacaq qiymətlərinin dalğalanması, yaxud təchizat problemlərinə qarşı həssaslığını azaldır.	Quraşdırma zamanı mənzərənin pozulması və ekosistemə ziyan vurulmasından çəkinir
Enerji səmərəliliyi	Eyni tapşırığı yerinə yetirmək, yaxud eyni məhsulu istehsal etmək üçün daha az enerji istifadə etmə təcrübəsi, bununla da enerji istehlakını və	Binaların ekstremal temperatur şəraitinə (məsələn, istilik dalğaları, soyuq hava) davamlılığını artırır, enerjiyə tutumlu isitmə/soyutma cihazlarından asılılığı azaldır, sənayenin enerji	Ekstremal hava şəraitində enerji şəbəkəsindəki yüklənməni azaldır, digər sektorların iqlim adaptasiyasına investisiya qoyması üçün resursları sərbəst buraxır	Təbii resurslardan izafi istifadədən çəkinir və təmir zamanı tullantıları minimallaşdırır

	tullantı məhsullarını azaltmaq	səmərəliliyini yaxşılaşdırır və əməliyyat xərclərinin azalmasına töhfə verir		
Dairəvi iqtisadiyyat və tullantıların idarə edilməsi	Şəhər yerlərində icma əsaslı təkrar emal məntəqələrinin işə salınması	Zibilxanalara göndərilən tullantıların miqdarını azaldır, resurs çatışmazlığına davamlı olan daha dayanıqlı tullantı idarəetmə sistemi yaradır	Bizneslər və ev təsərrüfatları üçün tullantıları davamlı şəkildə idarə etməyə imkan verən əlçatan infrastruktur təmin edir, dairəvi iqtisadiyyat təcrübələrinin daha geniş yayılmasını təşviq edir	Tullantıların yeni ekoloji təhlükə yaratmamasını təmin edir. (məs, tullantıların düzgün emal edilməməsi)
Su resurslarının dayanıqlı idarə edilməsi	Kənd təsərrüfatı bölgələrində səmərəli damcı suvarma sistemlərinin qurulması.	Sudan istifadənin səmərəliliyini artırır, əkinlərə minimal israfla zəruri suyun çatdırılmasını təmin edərək, fermerlərin quraqlıq şəraitinə uyğunlaşmasına kömək edir.	Ətrafdakı fermer təsərrüfatı və icmalara dayanıqlı su idarəetmə təcrübələrini qəbul etməyə imkan verir, yerli su resurslarına olan ümumi təzyiqi azaldır	Ətrafdakı ekosistemlərə ziyan vermədən suya ədalətli çıxış təmin edir
Çirklənmənin qaşısının alınması və	Sənaye zonalarının yaxınlığında hava keyfiyyətinin	Yerli monitorinq potensialını artırır, ekstremal hava	Digər sektorlar (məsələn, səhiyyə, kənd təsərrüfatı) üçün çirklənmədən irəli gələn	Monitorinq sistemlərinin quraşdırılmasından yaranan

çirklənməyə nəzarət	monitorinqi sistemlərinin tətbiqi	şəraitində (məsələn, istilik dalğaları) çirklənmə artımına sürətli reaksiya imkan verir	sağlamlıq və ətraf mühit təsirlərini azaltmaq və onlara reaksiya verməyə kömək etmək üçün məlumat təmin edir.	əhəmiyyətli emissiyalar, yaxud ətraf mühitə zərərdən çəkinir
Yaşıl nəqliyyat	Şəhər mərkəzlərində elektrikli avtobus marşrutlarının hazırlanması	Fosil yanacaqlarından asılılığı azaldır və ictimai nəqliyyatın yüksələn yanacaq qiymətləri və təchizat zənciri pozuntularına qarşı dayanıqlılığını artırır	Şirkətləri və fərdləri elektrikli avtomobillərdən istifadə etməyə təşviq edir, dayanıqlı nəqliyyatın iqtisadiyyat və ekoloji faydalarını nümayiş etdirir	Şəhər ekosisteminin pozulmasının qarşısını alır və ənənəvi nəqliyyat vasitələrindən olan emissiyaların qarşısını alır
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı	Torpağı şumlamadan əkinçilik metodunun təşviqi	Torpağın eroziyaya davamlılığını artırır və suyun saxlanmasını yaxşılaşdırır, quraqlıq və yağış kimi ekstremal hava şəraitlərinə qarşı həssaslığı azaldır	Digər fermerlərin emissiyaları azaldan və iqlimə davamlılığı artıran dayanıqlı kənd təsərrüfatı təcrübələrini qəbul etmələri üçün model təqdim edir.	Bio-müxtəlifliyin qorunmasını təmin edir və torpağın sağlamlığına təsiri məhdudlaşdırır
Biomüxtəlifliyin mühafizəsi	Yerli növlərdən meşələrin yenidən salınması üçün	Təbii ekosistemləri bərpa edir, sel, quraqlıq və digər iqlimlə əlaqəli	Biomüxtəlifliyi qoruyur, bu işə kənd təsərrüfatı və turizm sahələrində dayanıqlılığı dəstəkləyir, eyni zamanda	Monokulturanın tətbiqindən çəkinir və təbii yaşayış yerlərinin bərpasını prioritetləşdirir

	mühafizə olunan ərazilərin ayrılması	təsirlərə qarşı davamlılığı artırır	təmiz su və hava kimi ekosistem xidmətləri təqdim edir	
Yaşıl binalar və dayanıqlı inşaat	İctimai inşaat layihələrində yerli mənbələrdən olan materiallardan istifadə	Uzun təchizat zəncirlərinə olan tələbatı azaldaraq davamlılığı artırır; bu zəncirlər ekstremal hava şəraitində, yaxud qlobal təchizat problemləri zamanı pozula bilər.	Digər proqramçıların qəbul edə biləcəyi dayanıqlı tikinti təcrübələrini nümayiş etdirir, bu da geniş miqyasda iqlimə davamlı tikinti texnikalarına yol açır.	Təbii resurslardan izafi istifadə və zərərli tikinti təcrübələrindən çəkinir
Yaşıl xidmətlər	Milli parklara fokuslaşan eko-turizm proqramlarının hazırlanması	Davamlı turizm sahəsində iş yerləri yaradaraq yerli icmaların dayanıqlılığını təşviq edir, eyni zamanda neft və qaz kimi həssas sektorlardan asılılığı azaldır.	Biznesləri və turistləri dayanıqlı təcrübələri qəbul etməyə təşviq edir, təbii resursları qoruyur və turizmin ekoloji təsirini azaldır	Təbii ekosistemlərə zərərin qarşısını alır və uzunmüddətli prezervasiyanı təşviq edir

ƏLAVƏ B: Minimum sosial müdafiə tədbirləri

Bu taksonomiyada tövsiyə olunan hər bir sektor tərəfindən aşağıdakı cədvəldə təsvir olunan minimal sosial müdafiə tədbirlərinə riayət etmək zəruridir. Bu tədbirlərə əməl etməklə sektorlar ədalətli iş şəraitinin təşviqinə, insan hüquqlarına hörmətin göstərilməsinə və müsbət icma iştirakının artırılmasına yol açır. Müdafiə tədbirləri hər sektor üçün beynəlxalq standartlara, milli qaydalara və qabaqcıl təcrübələrə uyğun olaraq ekoloji məqsədləri sosial hədəflərə inteqrasiya edən məsuliyyətli və ədalətli inkişaf üçün bir çərçivə təqdim edir.

Sektor	Meyarlar
Bərpa olunan enerji	<ul style="list-style-type: none">• Milli qanunlara uyğunluq• İnşaat və fəaliyyət zamanı işçilərin sağlamlığı və təhlükəsizliyinin mühafizəsi.• İcma iştirakı və yerli əhalinin şikayət mexanizmləri.• Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə riayət etmək
Enerji səmərəliliyi	<ul style="list-style-type: none">• Milli əmək qanunvericiliyinə uyğunluq.• Enerji səmərəliliyi layihələrində bərabər imkanlar təqdim edən məşğulluq.• Peşə təhlükəsizliyi və sağlamlıq risklərinin monitorinqi.• Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.
Dövriyyə iqtisadiyyatı və tullantıların idarə edilməsi	<ul style="list-style-type: none">• Tullantı idarəetmə işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraitinin təmin edilməsi.• Əmək qanunvericiliyinə riayət etmək və məcburi əmək, uşaq əməyi ilə bağlı qadağalara əməl etmək.• Tullantı idarəetməsinin təsirləri ilə bağlı icmalarla əməkdaşlıq.• Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.
Su resurslarının	<ul style="list-style-type: none">• İcmanın suya çıxış və paylanma hüquqlarının qorunması.• Layihə iş qəbulunda ayrı-seçkilik etməmək siyasətinə riayət etmək.• Uşaq əməyi və məcburi əməyə qadağalar.

dayanıqlı idarə edilməsi	<ul style="list-style-type: none"> • Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq
Çirklənmənin qarşısının alınması və çirklənməyə nəzarət	<ul style="list-style-type: none"> • İcmanın sağlamlığı və təhlükəsizliyi ilə bağlı təsirlərin şəffaf hesabatlılığı. • Çirklənmə ilə bağlı narahatlıqlar üçün icma şikayət mexanizmlərinin tətbiqi. • Yerli əmək qanunvericiliyinə uyğunluq. • Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.
Yaşıl nəqliyyat	<ul style="list-style-type: none"> • Nəqliyyat işçiləri üçün təhlükəsiz iş şəraitinin təmin edilməsi. • İctimai və özəl nəqliyyat layihələri üçün milli əmək qanunvericiliyinə riayət etmək. • Ayri-seçkiliyə yol verməyən işəqəbul və məşğulluq təcrübələrinin təmin edilməsi • Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.
Dayanıqlı kənd təsərrüfatı, fermerçilik və akvakultura	<ul style="list-style-type: none"> • Kənd təsərrüfatı sektorlarında işçilərin hüquqlarının və sağlamlığının təmin edilməsi. • Uşaq əməyi və məcburi əməyə qadağalar. • Məşğulluq və ədalətli əmək haqqına bərabər çıxışın təşviqi. • Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.
Biomüxtəlifliyin konservasiyası	<ul style="list-style-type: none"> • Yerli icmalarla konservasiya fəaliyyətlərində əməkdaşlıq. • Ayri-seçkiliyə yol verməyən işəqəbul təcrübələrinin təmin edilməsi. • Konservasiya tədbirlərindən təsirlənən icmalar üçün şikayət mexanizmlərinin təqdim edilməsi. • Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq

Yaşıl binalar və inşaat	<ul style="list-style-type: none">• Tikinti sahələrində sağlamlıq və təhlükəsizlik tələblərinə riayət etmək.• Ədalətli əmək haqqı və işçi hüquqlarının qorunması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsi.• İcma şikayət mexanizmlərinin təqdim edilməsi.• Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.
Yaşıl xidmətlər	<ul style="list-style-type: none">• Məşğulluq və məsləhət fəaliyyətlərində ayrı-seçkiliyə yol verməyən təcrübələrin təmin edilməsi.• İmkanlara və əmək haqqlarına bərabər çıxışın təmin edilməsi.• Maliyyə məhsul və xidmətlərində sosial və ekoloji təsirlərin şəffaf hesabatı.• Digər ekoloji və sosial aspektlərə əhəmiyyətli ziyan vurulmasının qarşısını almaq üçün qabaqcıl təcrübələrə uyğunluq.

10. Akronimlər və ixtisarlar

BREEAM	Binaların ekoloji səmərəliliyinin qiymətləndirilməsi metodu
CBAR	Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı
CO ₂	Karbon Dioksidi
COP	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransı
CSA	İqlimə zərər verməyən kənd təsərrüfatı
ƏZV	Əhəmiyyətli zərər verməmə
EIA	Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi
EU	Avropa Birliyi
FAO	Ərzaq və Kənd təsərrüfatı Təşkilatı
GHG	İstixana qazları
GW	Qiqavatt
GWP	Qlobal Su Tərəfdaşlığı
HPP	Su elektrik stansiyası
HVAC	Isitmə, soyutma və havalandırma
ICMA	Beynəlxalq kapital bazarları assosiasiyası
ICT	Informasiya və Kommunikasiyalar texnologiyaları
IDEER	Beynəlxalq Enerji Xartiyası
IPM	Zərərvericilərə qarşı inteqrir mübarizə
ISO	Beynəlxalq Standartlaşdırma Təşkilatı
IT	İnformasiya texnologiyaları
IUCN	Beynəlxalq Təbiətin və Təbii Sərvətlərin Mühafizəsi Birliyi
IWRM	Su ehtiyatlarının inteqrasiyalı idarə olunması
LEED	Enerji və ekoloji layihələndirmədə liderlik
MENR	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
MST	Minimum Sosial Təminatlar
Mt	Milyon ton
MW	Megavatt
NACE	Avropa İttifaqında İqtisadi Fəaliyyətlərin Statistik Təsnifatı
NAMA	İqlim dəyişmələrinə təsirin yumşaldılması üzrə milli tədbirlər planı
NAP	Milli Adaptasiya Planı
ND-GAIN	Notr-Dam Qlobal Adaptasiya Təşəbbüsü
NDC	Milli səviyyədə müəyyən edilmiş töhfələr
NO _x	Azot oksidi

OECD	İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı
ASC	Açıq səhmdar cəmiyyəti
PM	Hissəcik materiyası
PPP	Dövlət özəl tərəfdaşlığı
PV	Fotovoltaik
R&D	Tədqiqatlar və inkişaf
RES	Bərpa olunan enerji mənbələri
SDG	Dayanıqlı inkişaf məqsədləri
SFEG	Dayanıqlı İnkişaf Ekspert Qrupu
SOCAR	Azərbaycan Respublikasının Dövlət Neft Şirkəti
SO _x	Kükürd oksidi
SuDS	Dayanıqlı drenaj sistemləri
TAC	Cəmi icazə verilən balıq ovu
TAP	Trans-Adriatik Boru Kəməri
TRACECA	Avropa-Qafqaz-Asiya Nəqliyyat Dəhlizi
TSC	Texniki qiymətləndirmə (skrining) meyarları
BMT	Birləşmiş Millətlər Təşkilatı
UNDP	BMT İnkişaf Proqramı
UNECE	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Avropa İqtisadi Komissiyası
UNFCCC	Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İqlim Dəyişiklikləri Üzrə Çərçivə Konvensiyası
ABŞ	Amerika Birləşmiş Ştatları
USAID	Birləşmiş Ştatların Beynəlxalq İnkişaf Agentliyi
US\$	ABŞ dolları
ƏDV	Əlavə dəyər vergisi
VOC	Uçucu üzvi birləşmə
ÜST	Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatı